

Serbest MİMARİ'
Sosyal Medyada
Takip Edin

ŞİMDİ
DERGİLİK
UYGULAMASINDA

VE
ISSUU'DA

TürkSMD Üyesi
Mimarlarla
Çalışın

TÜRK SMD
TÜRK SERBEST MİMARLIK DERNEĞİ

TürkSMD'yi
Sosyal Medyada
Takip Edin

TSMD
Mimarlık Merkezi'nin
Etkinliklerini
İzleyin

EKİM | 2021 | 42

04 **MASAÜSTÜ**06 **SMD'LERDEN**08 **YAKA RESMİ**

Doğan Kuban, Murat Artu, Ahmet Sönmez

14 **İYİ ŞEYLER**

Piramitlerin Yanına 'Tek Medeniyetin Eserlerini' İçeren Dünyanın En Büyük Müzesi İnşa Ediliyor
Mevcudu Nasıl Koruyalım?
2021 Riba Charles Jencks Ödülü Anupama Kundoo'ya Verildi
Christo Ve Jeanne-Claude'ın "Sarmalanmış Arc De Triomphe"
Adlı Enstalasyonu Paris'te Halkın Ziyaretine Açıldı

20 **YARIŞMA**

Ulus Modern Kültür Ve Sanat Merkezi Ulusal Mimari Proje Yarışması

34 **YENİ**

TED Çorlu Koleji

38 **MODERN MİMARİ ESERLERE GEZİLER**

Ankara Tarihi Elektrik ve Havagazı Fabrikası

46 **DOSYA : MODERN'İ KORU/MA**

Avrupa'dan Yeniden İşlevlendirme Örnekleri: Yıkılmak (Tek) Çözüm Değil...
David Chipperfield'in Elinden, Yeniden Neue Nationalgalerie
Modern Mimarlık Mirası Korunabiliyor Mu?
Ankara'da Modern Dönem Konut Yapıları : Sivil Mimari Bellek Ankara Projesi
Tanınmayanı Tanıtmaya Çalışmak : Yok Edilen Modern Mirasın Ardından
Özlediğimiz İki Ortam: Müze Hastane Ve Müze Otel

80 **DÜNYADAN**

Eileen Gray'in Modernist Başyapıtı Villa E-1027'Nin Restorasyonu Tamamlandı

84 **ORADAYDIK**

Kiev ya da Kyiv'de Sovyet Modernizmi

90 **ÖZETLER**

42. SAYI KAPAK KONUSU

Dosya : Modern'i Koru/ma
Yıkılan Yapılar**SERBESTMİMAR**

Üç Ayda Bir Yayınlanır

SAHİBİ

Ali Osman ÖZTÜRK | TürkSMD Başkanı

SORUMLU YAZI İŞLERİ MÜDÜRÜ

Mehmet Soylu

EDİTÖR

Gamze Köküm

YAYIN KOMİSYONU

Ahmet Sukuti Tükel, Aslı Özbay, Aydan Volkan,
Aytaç Özen, Cüneyt Kurtay,
Damla Mercan, Deniz Güner, Dürin Süer,
Emrullah Yıldız, Figen Kivılcım, Gamze İllalan,
Gamze Köküm, Gökhan Hezer, Güney Tonkal,
Hasan Özbay, İlhan Selim Kural, Kadri Atabaş,
Kumru Alpaydın, Mehmet Soylu, Mehmet Turhan Kayasü,
Meral Ekincioglu, Osman Tütal,
Ömer Mustafa Özen, Selin Nevrim Fidan, Suha Özkan,
Şerife Meriç, Şükrü Kocagöz

YAYIN TÜRÜ

Yaygın Süreli Yayın

GRAFİK UYGULAMA

Gamze Köküm - Gökhan Hezer

YÖNETİM YERİ, ABONELİK, REKLAM VE DAĞITIM

Türk Serbest Mimarlar Derneği
Dumlupınar Bulvarı Eskişehir Yolu 7. Km. Mustafa Kemal Mah. 2123.
Sk. No: 164 Kentpark AVM Arka Cephesi
+90 312 219 94 08
www.tsmd.org.tr | info@tsmd.org.tr

Serbest MİMAR'ın özel bir sayısı olarak gördüğüm 42. sayısında, dosya konusu: Modern'i Koru/ma. Dosya bölümü; kaybettiğimiz modern mimari yapılardan bir kısmının künyelerini derlediğimiz bir anma listesi ile söze başlıyor. Avrupadan Yeniden İşlevlendirme Örnekleri; Ludwig Mies van der Rohe'nin ikonik binasının David Chipperfield Mimarlık Ofisi tarafından yeniden projelendirildiği Neue Nationalgalerie; modern mimarlık mirasının hala gerektiği gibi korunmamasının nedenleri ve olası çözümleri; Sivil Mimari Bellek Ankara Projesi; "Tanınmayanı Tanıtmaya Çalışmak" gibi konunun farklı yönlerini tartışan içerikler ile modernî korumak adına yapılanlara, yapılması gerekenlere, dünyadaki örneklerle ve Türkiye'de bu anlamda yaşanan belirleyici olaylara değinerek okuyucuya kronolojik ve kapsamlı bir bakış sağlıyor.

Dosya bölümünün yanı sıra Modern Mimari Eserlere Geziler dizisi bu sayıda, Ankara Tarihi Elektrik ve Havagazı Fabrikası'nı; Dünyadan bölümü, Eileen Gray'in modernist başyapıtı Villa E-1027'nin restorasyonunu; Oradaydık bölümü ise "Kiev ya da Kyiv'de Sovyet Modernizmi"ni ele alarak modernî korumak konu başlığına anlamlı birer katkı sağlıyor. Bu önemli konuda bizlerle birlikte emek veren herkese değerli katkıları için teşekkür ediyorum.

Hem tüm modern mimari mirasımızı ve yitirdiklerimizi bir sayıya sığdırmak mümkün olmadığından hem de konu peşi bırakılmayacak kadar önemli olduğundan Yayın Komisyonu olarak bölümü, sonraki sayılarda da devam ettirme kararı aldık. 42. sayımızın grafik çalışmaları sürerken kaybettiğimiz ve yıkılması gündeme gelen başka yapıların da ortaya çıkması, açıkça gösterdi ki ortak bir bilinç oluşmadığı sürece Türkiye'de modern mirasa dair kayıplar bir süre daha devam edecek. Umarım mimarlık dünyasında ve kültür alanında, arşiv oluşturarak, tarihe not düşerek, dikkat çekerek bu konulara emek ve zaman harcayan herkesin çabaları karşılığını bulur ve modern mirasın değeri anlaşılır. O güne kadar bizler, bu konuyu tartışmaya açmaya, gündeme getirmeye devam edeceğiz.

GAMZE KÖKÜM

İSTANBUL SMD

Miralay Şefik Bey Sokak 13/2
Gümüşsuyu 34015 İstanbul
+90 212 251 09 58 (tel)
www.ismd.org.tr

TÜRK SMD

TSMD Mimarlık Merkezi
Dumlupınar Bulvarı Eskişehir Yolu 7. Km.
Mustafa Kemal Mah. 2123. Sk. No: 164
Kentpark AVM Arka Cephesi
+90 312 219 94 08 (tel)
www.tsmd.org.tr

İZMİR SMD

Fevzipaşa Bulvarı, No:14, Kat:8, D:803,
Hüseyin Egeli İş Merkezi, Konak İzmir
+90 232 483 53 53 (tel)
+90 232 483 53 20 (faks)
www.izmir-smd.org.tr

Yazılarda ifade edilen görüşler yazarlarına aittir. Kaynak gösterilerek alıntı yapılabilir.
Reklamlar, reklamı veren firmanın sorumluluğundadır ve serbestMİMAR reklamlarda verilen bilgilerden sorumlu tutulamaz.

VİLLA IV BT MİMARLIK

Projenin Adı/Yeri : VİLLA IV / Ankara, İncek
Müellif : Berna Tanverdi
Tasarım Ekibi : Berna Tanverdi
İşveren : Levent Ergen
Yüklenici : AVM Grup Yapı San Tic A.Ş.
İnşaat Alanı : 340 m²
Proje Yılı : 2021

Ankara, İncek'te 6000m²lik parselde, sürdürülebilir bir yaşam vizyonu üzerine kurgulanan konut projesi, ortak bahçe kullanımıyla ilişkilendirilmiş 4 bağımsız konuttan oluşmaktadır. Zemin katın tüm çeperlerinde bahçe ile ilişkili, bütün ve kesintisiz bir yaşam alanı tasarlanmıştır; bu amaçla koridor, duvar, kapı gibi konvansiyonel bölücüler elimine edilerek, gerekli mekansal ayrımlar fonksiyonel partiyonlarla sağlanmıştır. Şömine ve barbekünün bulunduğu 'Ateş Duvarı'nın, şaraplık ve bar bankosunu tanımlayan 'Gastronomi Duvarı' ile kesişerek yarattığı ilişki, yapının ana tasarım kurgusunu biçimlendirmiştir. Günün yüksek cam cephe tasarımı ile galeri boşluğu yer alırken, galeriye bakan üst kat dolaşım alanında çalışma ve kitaplık gibi ortak kullanımlar tasarlanmıştır. Kuzey cephede yer alan kapalı garaj ve üzerindeki asma kat ise atölye veya bağımsız stüdyo kullanımına olanak sağlayarak daha ekonomik ve kompakt bir yapı içinde, hobi ve/veya depolama kullanımları için bodrum kat veya çatı arası katlara duyulan gereksinimi ortadan kaldırdı.

KUZEN EVİ ARTDE TASARIM MİMARLIK

Projenin Adı/Yeri : Kuzen Evi / Gölbaşı, Ankara
Proje Müellifi : İsa Parlak, Artde Tasarım Mimarlık
Yüklenici : Numanson İnşaat & Madencilik Ltd. Şti.
İşveren : H. Osman PARLAK
İnşaat Alanı : 500.00 m²
Proje Yılı : 2020-2021
İnşaat Yılı : 2021

Bir "Köy Evi" tasarlamak...

Geçmişten gelen içe dönük bir yaşama ve aynı zamanda geçmişten gelen yapısal alışkanlıklara, bilindik yapısal tekniklerin dışına çıkarak proje ile günümüzün standartlarına uygun proje olması amaçlandı. Yılın belli aylarında kullanılacak evin İşverenin yurtdışında olmuş yaşam tarzına, beklentisine uygun ve projenin çevresine bir katkı sağlanması amaçlandı.

Binanın plan kurgusu lineer tasarlanmış ve kendini iç - dış tasarımında da göstermekte. Arazideki doğal eğimin avantajını kullanılması, güneşin doğuşu - batış aksına uygun plan şeması ve çatı kurgusu - eğimi ile evin her noktasında farklı mekansal algılar yaratılmıştır. Bu mekansal kurguların içine arazinin tüm doğal sahnelerin tablo gibi yaşam ile bütünleşmesi amaçlandı. Yapı da kullanılan tuğla ve metal kaplamalar ile bina bakım maliyeti göz önünde bulunduruldu.

Projenin tasarımına yaşamımın, bölgenin ve zamanın etkisi olduğu kadar bu etkinin yansması ile köyün, bölgenin gelişimine bir katkı sağlanmak çok daha değerli olacaktır. Projenin sosyokültürel bağlamda bölgenin değişimine kat sağlaması veya tetikleme çok önemli. Doğduğunuz köye "mimari" ile dönmek...

UKRAYNA ANKARA BÜYÜKELÇİLİĞİ KANÇILARYA BİNASI & BÜYÜKELÇİLİK KONUTU PROJESİ ARTDE TASARIM MİMARLIK

Projenin Adı : Ukrayna Ankara Büyükelçiliği
Kançılary Binası & Büyükelçilik Konutu Projesi
Projenin Yeri : Diplomatik Site, Çankaya - ANKARA
Proje Müellifi : İsa Parlak, ARTDE Tasarım Mimarlık
Statik : E. Levent Aksaray / Levent Aksaray Mühendislik
Mekanik : Melih Özöner / YMT Mühendislik
Elektrik : A. Osman Altıntop
İşveren : Ukrayna Ankara Büyükelçiliği
Proje Yılı : 2018-20
İnşaat Alanı : 3000.00 m²

Konsept Proje çalışması ile birlikte; Kançılary Binası ve Büyükelçilik Konutu projelerindeki tecrübelerimiz ile Ukrayna Ankara Büyükelçiliği'nin ihtiyaç programı ele alınarak Büyükelçilik için yeni fonksiyon şeması oluşturulmuştur. Konsept Projenin; Ukrayna Ankara Büyükelçiliği, Ukrayna Dışişleri, Ukrayna Mimarlar Odası gibi birkaç platforma sunumu ve anlatımı ile elde edilen başarı/takdir ile projenin uygulama sürecine geçilmiş ve tamamlamıştır. Özellikle kamusal projeler için örnek teşkil edecek bir proje süreci ve sunumu yürütülmüştür.

Proje, hem "Kurumsal Kimlik" hem de "Kültürel Kimlik" kavramların buluşması esas alınarak; farklı fonksiyonların bir araya getirilmesi ile formda ve görsellikte bir bütünlük olacak şekilde tasarlanmıştır.

Projenin dışa dönük yapısal kurgusuna ek olarak, kütlenin içinde tasarlanan protokol avlusu; bağlayıcı mekansal bir kurguyu içermekte, doğal ışığın iç mekânlara erişimini de sağlayan önemli bir iç-dış mekân niteliği kazanmaktadır. Ana Giriş, Fuaye ve Çok Amaçlı Salon tasarımı ile geniş katımlı resepsiyonlara hizmet verecek şekilde bahçe ile bütüncül kurgulanmıştır.

Büyükelçilik Konutu, Büyükelçi'nin aile bireyleri ile kendi çevresini oluşturabildiği, aynı zamanda Kançılary Binası ile kurumsal işleve hitap edebilecek yaklaşım ile tasarlanmıştır. Kançılary Binası ve Büyükelçilik Konutu'nun ortak bahçe ile birlikteliğinin kurulması ile mekansal kullanıma zenginlik katması amaçlanmıştır.

ANTALYA GARDEN SUİTES 4M SALALI MİMARLIK

Projenin Adı/Yeri : Antalya Garden Suites / Antalya
Proje Müellifi : 4M Salalı Mimarlık
Tasarım Ekibi :
İşveren : M.N. iş ortaklığı
Proje Alınış Şekli :
İnşaat Alanı : 15.000 m²
Proje Yılı : 2021

Antalya, Aksu İlçesi'nin Altıntaş Mahallesi'nde yer alan tasarım alanı, gerek havalimanına, gerekse plajlara olan yakınlığı sayesinde çok stratejik bir konuma sahiptir. Oldukça nitelikli bir arsa üzerinde bir proje geliştirirken, arsanın özellikleri, Antalya'nın iklimi, güneş hareketleri ve bölgesel ihtiyaç ve gereklilikler değerlendirilerek bir konsept geliştirilmiştir. Dikdörtgene yakın bir forma sahip olan parselde, uzun kenara paralel olarak ve parsel köşelerinde 55 derecelik bir açı yaparak diyagonal hale gelen bir vaziyet planı yerleşimi ile iki ayrı blokta toplam 140 daire yerleştirilmiş olup, tek cepheli bir çözümlerle doğrudan Kuzey cephe gibi fazla tercih edilmeyen bir cepheye yönelimin önüne geçilmiş ve tüm dairelerin faydalı manzara yönü olan denize yönelmesi sağlanmıştır.

Projenin en önemli özelliklerinden birisi de, blokların önünde çelik konstrüksiyon ile yapılacak bir "düşey bahçe" yapısına sahip olmasıdır. Bu yapı, katlarda yer alan dairelerin balkonlarının önünde, bloklara gizlilik ve gölgeleme gibi avantajlar sunan, yaklaşık 12 m²'lik bahçelerden oluşmaktadır. Bu sayede proje, çevresindeki yapıların hiçbirinin sunmadığı bir yenilik sunarak, her dairenin yeşile bakmasını sağlayarak doğa ile entegre bir yaşam önermektedir. Her biri iki kat yüksekliğinde olan bu bahçeler, cephede şaşırtmalı hareket ederek, dairelerin birbirlerinin bahçesine doğrudan bakmasını engeller ve mahremiyetle ilgili bir sorun oluşmamasını sağlar.

TürkSMD 14. Mimarlık Ödülleri Sahiplerini Buldu

TürkSMD 14'üncü Mimarlık Ödülleri, Ankara Büyükşehir Belediye Başkanı Mansur Yavaş ve Çankaya Belediye Başkanı Alper Taşdelen'in yanı sıra mimarlık ve yapı sektörü temsilcilerinin geniş katılımı ile 5 Ekim 2021 tarihinde Ankara'da yapılan törenle sahiplerini buldu.

Türk Serbest Mimarlar Derneği, mimarlık mesleğine ve kültürüne katkı koyan mimarları, kurumları ve yapıları ödüllendiriyor. İki yılda bir düzenlenen TürkSMD Mimarlık Ödülleri, Büyük Ödül, Yapı Ödülü, Mimarlığa Katkı Ödülü, Basın-Yayın Ödülü ve Jüri Özel Ödülü olmak üzere 5 dalda veriliyor.

Tören açılış konuşmasını yapan TürkSMD Başkanı Ali Osman Öztürk, özetle "TürkSMD olarak önemli bir görev üstleniyoruz. Mimarlık mesleğinin gelişmesi ve serbest mimarlık hizmetlerinin sorunlarına, kamu ve özel işverenler nezdinde çözümler üretilmesi yönünde çalışmalar yürütüyoruz. TürkSMD Mimarlık ödülleri mimarlık mesleğimize yeni ufuklar açmasını diliyor, ödül alan tüm kişi ve kurumları tebrik ediyorum." dedi.

Törene katılan ve Büyük Ödül kazananı Uygur Mimarlığa ödülünü veren Ankara Büyükşehir Belediye Başkanı Mansur Yavaş, TürkSMD'ye nitelikli mimarlık hizmetlerini teşvik edici çalışmalarını nedeniyle teşekkür ederek, ödül sahiplerini tebrik etti. Mimari proje yarışmalarını teşvik eden, ortak akıl ve katılımcı yönetim anlayışına vurgu yaparak, Başkent Ankara'nın en kaliteli hizmete kavuşması yönünde çalışmalarına devam edebileceklerini belirtti.

TürkSMD 14'üncü Mimarlık Ödülleri'nde ödül alan isimler şöyle sıralandı:

Büyük Ödül

Semra - Özcan Uygur (Uygur Mimarlık)

Yapı Ödülleri

İyziPark projesiyle Ahmet Alataş (Ahmet Alataş Mimarlık)

Troya Müzesi projesiyle Ömer Selçuk Baz (Yalın Mimarlık)

Beylikdüzü Fatma Ana Cemevi ve Kültür Merkezi projesiyle 9016 Mimarlık

Basın Yayın Ödülleri

Arketon Yayıncılık
Mimarizm
Şehir Hepimizin Serisi ile Medyascope

Mimarlığa Katkı Ödülleri

Gülru Necipoğlu
Jale Erzen
İhsan Bilgin

Jüri Özel Ödülü

Aslı Özbay

Güncel İhtiyaçlar Çerçevesinde Mekansal Adaptasyon | Yaz Stajı

TMMOB Mimarlar Odası Ankara Şubesi ve Türk Serbest Mimarlar Derneği işbirliği ile Pandemi dönemi ve artan kontenjan sayıları nedeniyle staj yeri bulmakta zorlanan mimarlık öğrencileri için ofis stajı içeriğine uygun şekilde "Güncel İhtiyaçlar Çerçevesinde Mekansal Adaptasyon" teması ile bir staj programı belirlenmiştir. Başta pandemide yoğun şekilde farklı amaçlarla kullanılmaya başlanan konutlara yeni bir gözle bakılması ve zamana ve koşullara bağlı olarak ortaya çıkan ihtiyaçların, güncel mevzuatların ve erişilebilirlik, açık alan, otopark, asansör vb. mekânsal gerekliliklerin mevcut yapılara adaptasyonunun nasıl yapılabileceği hakkında fikir üretilerek uygulanması konusunda çalışmalar yapılması hedeflenerek yola çıkılmıştır.

Ankara'da oldukça nitelikli konut stoku bulunmasına rağmen kentsel dönüşüm adı altında yıkıp yeniden yapma yönteminin uygulanmasına alternatif olarak, staj sürecince yapıların güncel ihtiyaçlara uyumunu sağlamak üzere projeler ve fikirler tartışmaya açılmıştır.

26 Temmuz - 3 Eylül tarihleri arasında "Güncel ihtiyaçlar Çerçevesinde Mekansal Adaptasyon" başlığıyla düzenlenen yaz dönemi staj programı, ülkenin farklı üniversitelerinde eğitim gören 24 mimarlık öğrencisi ile gerçekleştirilmiştir. Yaz Stajı Programı'nda 10 yürütücü ile birlikte belirlenen alanda proje geliştirme süreci devam ederken, alanında uzman akademisyen ve uygulamacı 9 eğitmen tarafından "Meslek Etiği", "Erişilebilirlik, Adaptasyon", "Yerel Yönetimler ve idari işlem Prosedürleri", "Mimari Yarışmalar Süreci", "Mimariden Kentsel Tasarıma: Konut Tasarımında Tip ve Tipoloji", "Mimari Tasarımda Çevresel Etki Değerlendirilmesi", "Korunan Alanlar ve Tarihi Yapılarda Rölöve, Restitüsyon ve Restorasyon Uygulamaları", "Yurt Dışından Adaptasyon Örnekleri", "Çizim Standartları Eğitimi" başlıklı eğitimler verilmiştir.

Staj temasının temel amacı, günümüzde küresel ölçekte yaşanan ve ülkemizde de güncel yansımaları yıkıcı şekilde gözlenen barınma krizine yönelik yapı alanında en önemli birim olan konutun yeniden ele alınmasını sağlamaktır. Ülkemizde kentsel politikardan sorumlu tüm idarelere, yerel yönetimlere ve topluma elverişli koşullarda barınmanın tek yolunun mevcut olanı yıkıp yeniden yapmaktan geçmediğini, fi-

nans sektörünün bir aracı haline gelen konutun aslında bir yaşam birimi olduğunu ve var olan kaynaklarımızın korunarak ve iyileştirilerek yaşanabilir şekilde geleceğe aktarılabilirliğini göstermek ve buna yönelik tasarımı ve proje önerilerini geliştirmek için meslek alanımızın ve bilimsel ölçütlerin önemine dikkat çekmek hedeflenmiştir.

Gelecek yıllarda da ihtiyaç duyulacağı öngörülebilir olan bu gibi programların kurumsal açıdan ilki olarak gerçekleşen 2021 yılı yaz stajı programı, süreçten öğrenilen dersler ve deneyimler ile gelişerek ve yenilenerek, gelecekte de mimarlık öğrencilerinin eğitim ve öğrenim sürecinde önemli bir katkı sağlamayı sürdürmeyi amaçlamak tadır.

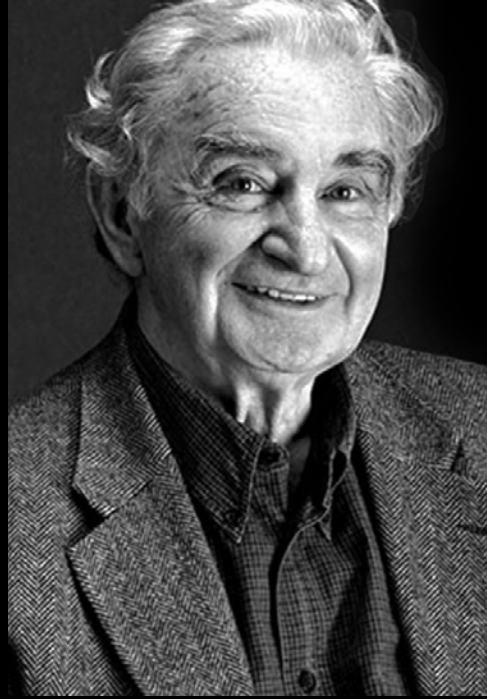
GÜNCEL İHTİYAÇLAR ÇERÇEVESİNDE MEKANSAL ADAPTASYON Yaz Stajı Sergisi

19 Ekim 2021 Salı | 18.30
TMMOB Mimarlar Odası
Fuaye Salonu ve Arka Bahçe

YÜRÜTÜCÜLERİ:	KATILIMCILAR:
Aytaç Özen	Aslı Tekin
Burak Peri	Ayça Koç
Evren Yiğit	Bartu Lokumcu
Filiz Cingi Yurdakul	Bozta Cantürk
Gamze İlan	Ceylin Nur Çolak
Metin Sezer	Deniz Çevik
Orhan Uludağ	Deniz Günday
Önder Kaya	Derin Yiğit
R. Gülneş Gökçek	Doğa Su Kıraloğlu
Tülin Çetin	Emine Genç
	Ergi Arzum On
	Fatma Ece Gürsoy
	Fulya Furuncuoğlu
	Gülce Küçük
	Jerry Scott Onieno
	Melisa Öz
	Meral Durkal
	Mert Fikmekci
	Nihan Dinç
	Osman Erdoğan
	Osman Yılmaz
	Rukiye Kızan
	Sena Polat
	Sılanur Özyol
	Şermin Adıllı
	Şeyma Biyik
	Yagmur Koca
	Yasemin Karasac

DOĞAN KUBAN

1926 - 2021

JALE ERZEN

Türk ve İslam Mimarlığının ve sanat aleminin yaklaşık üç çeyrek asırdır başlıca düşünürlerinden ve birçok Türk mimarın hocası Doğan Kuban Eylül 2021 de aramızdan ayrıldı. Ben, 1974'te ODTÜ'ye girdiğimde onun doktora öğrencisi oldum ve müteakip birçok yıl kendisini hayranlıkla ve dostlukla izledim. Yaklaşık bir asırlık yaşamının sona ermesi mimarlık camiası için büyük kayıp.

Doğan Kuban, Batı ve Doğu arasında eğitilmiş birçok insanımız gibi kompleks bir kişiğe sahipti. İleri zekası, sonsuz merakı, her konu hakkında bilgi edinme tutkusu, koyu Atatürkçülüğü ve her zaman farkında olmadığı milliyetçiliği ona aydınlarımız içinde en renkli ve çekici bir şahsiyet kazandırmıştı.

İstanbul Teknik üniversitesinde hocalığa başladığı kırklı yıllardan itibaren Doğan Kuban mimarlık yazınımıza önemli katkılarda bulundu. Öncelikle, o güne kadar eleştirel ve kıyaslamalı olmaktan çok uzak, genellikle deskriptif denilebilecek mimarlık söylemimize farklı bir nitelik kazandırmış, yapıları tarihsel ve strüktürel nitelikleri yanında fenomenolojik ve hermeneutik olarak, yani deneyimsel ve sezgisel derinlikten bakabilmiştir. Doğan Kuban ilgi alanını mimarlık

ile sınırlamayan, Türk mimarlık düşünürleri arasında mimarlığı geniş bir sanatsal perspektif içinde görebilen, aynı zamanda her sanatla içtenlikle ilgilenen bir aydın olmuştur. Türk Sanat Tarihi üzerine erken yaşlarda yayınladığı kitapları yıllar boyu sanat tarihimizin başlıca el kitabı olmuştur. 1974 yılında yurtdışından eğitimden döndüğümde asistan olarak girdiğim Mimarlık Fakültesindeki hocaların sanatla ilgilenmedikleri beni şaşırtmıştı; buna karşın Doğan Kuban resim ile, müzik ile ilgilendiği gibi okumalarını da birkaç dilde sürdürürdü.

Doğan Kuban'ın Türkiye'de mimarlık ve sanata katkıları üzerinde söylenecek çok şey var. Ancak son yıllarında sayın Hocamızın, yıllar boyu hiçbir eleştiri görmeden düşüncelerini büyük bir serbestlikle dile getirmesi, bu önemli aydınımıza ne yazık ki özeleştirici eksikliği ve başkalarının düşüncelerini hafife alma alışkanlığı vermiştir. Paris'te doğan, İtalya'da eğitim gören, Amerika'da hocalık yapan bir aydının en mütevazı olabileceği bir dönemde aksine gelişmesi sanıyorum kendi kusurundan çok, politik dünyamızda da gördüğümüz kronik bir doğru zaafımızla ilgilidir. Doğan Kuban'ın layık olduğu hayranlık ne yazık ki etrafındakilerle eşit ve

açık ilişkiler kurmasına engel olmuş, genellikle paylaşılmayan söylemlerle sürmüştür. Öte yandan, Doğan Kuban kendine sevgi ve yakınlık gösterenlere her zaman kucak açmış, cömert davranmış, bilgi ile donatmış ve unutulmayacak güzel anılar kazandırmıştır.

Doğan Kuban'ı Teknik Üniversite'de Dekanlık yaptığı, Mimarlık Tarihi ve Restorasyon kürsüsünün başkanı olduğu yıllarda anımsamak güzel günleri geri getiriyor. Mimar Sinan üzerinde doktoramı yaparken birlikte kaç defa Süleymaniye'ye gider hayranlıklarımızı paylaşırdık; yolda bir kavun sergisi görür, elinde kavunla güle güle yürür, güzel yapıları gezerken duyduğu keyfi çevresine yayardı. Tabii, uzun boylu, yakışıklı, gür sesli, öz güvenli tavrıyla herkesi çevresine çeker, pek de başkalarını dinlemeden saatlerce keyifle konuşurdu. Kuşkusuz doğanın ihsanlarıyla büyümüş birini alçak gönüllü olmamakla suçlamamak gerekir. Bunları daha çok kendimiz ve tarihe saygı için yazıyorum. Doğan Kuban, kuşkusuz, Türk kültürünün unutulmayacak büyüklerinden oldu ve katkılarından her zaman yararlanacağız.

MURAT ARTU

1954 - 2021

AYTEK İTEZ

Sevgili kardeşim, dostum, meslektaşım Murat Artu'yu 1974 yılında ikimizin de öğrenci olarak çalışmaya başladığımız Sezar Aygen Mimarlık Atölyesi'nde tanıma şansına sahip oldum. Mezuniyet sonrası farklı çalışma ortamlarında olmamıza rağmen hiç ayrılmadık.

1981 yılında ARTU&İTEZ Mimarlık Ofisi'ni açtık. İlk işimiz sevgili mimar Yusuf Dino ile birlikte kazandıkları Yüksek Denizcilik Okulu projesiydi. Bu ortaklığı 1987 yılına kadar ödüllü, ödüksüz pek çok yarışma ve iş yaparak keyifle sürdürdük. O her zaman daha atak, parlak fikirli, bense daha dingin bir karakter olarak dengemizi bulmuştuk. Alınan işlerin ikimizi de tatmin etmediği bir dönem ofisleri ayırmaya karar verdik ama sonraki yıllarda dostluğumuz da ortak çalışmalarımız da katlanarak devam etti.

Muratçığım sen, özgür ve özgün fikirlerinin uygulayıcısı oldun. Bunun yanı sıra düşüncelerin açıklanmasına ve tartışılmasına olanak sağladın. Her zaman kendi tasarladığın gerçekliği bulmaya çalışarak yaşadın. Kimi zaman kavramlar aracılığı ile tartışmalara katılarak meslek yolunda üretmeye devam ettin. Konu başlıklarında, sunumlarda her zaman mimarlığın diğer sanat dallarından

ayrılmaması gerektiğini savundun ve bu ortamları doyasıya yaşadın. Doğru bildiklerinin hep arkasında ve sağlam bir savunucusuydun.

Sevgili dostumuz Faruk'un Siyah-Beyaz'ı, daha ilk gününden Ankaralı mimarların sanatsal açıdan beslendiği bir mekan olmuştur. Oradaki buluşmalarımız ve paylaşımlarımız çok kıymetliydi, özlemle anıyorum.

Teknolojik gelişmeleri hep çok merakla takip ettin, mesleğin getirdiği zorunluluktan da öte bir tutkuyla sürdürdün. Kazanımlarını bizlerle paylaşmaktan büyük mutluluk duyardın.

Dostluğunu, anılarımızı anlatmakla bitiremem...

Hiç şüphesiz eksikliğin çoğalarak artacak. Sevgili dostum, mezarının başında Eren'in çaldığı müzik eşliğinde huzur içinde uyu.

Soldan sağa: İlhan Kural, Nimet Özgönül, Abdi Güzer, Murat Artu, Yeşim Hatırlı, Zeynep Mennan, Lale Özgenel, Nerkis Kural (ayakta) Şubat 2011, Yahşi, Bodrum (Murat Artu'nun Evinde).

SUHA ÖZKAN

Neredeyse yarım yüzyıl olacak, ODTÜ'de zor yıllar... Mimarlık Fakültesi Dekanı Atilla Bilgütay kendisine olan muhalefeti, aklınca bir tür "Böl-Yönet" uygulaması ile yok etme niyetindeydi. Fakülte'nin Temel Tasarım Stüdyosu'nun "Anıt" yönetmeni, ödün veremeyen, Sevgili Bilgi Denel ile Türel Saranlı'ydı. Dekan beni çağırdı, "Temel Tasarım Stüdyosunu ikiye bölüyorum. Öğrencilerin yarısını sen alacaksın," dedi. Düşünmek için zaman istedim. Dekan, herhalde Bilgi Denel'e ne denli saygı duyduğumu ve sevdiğimi bilmiyordu. Konuyu Bilgi'ye açtım. Yanıtı hemen ve çok olumluuydu. "Ne güzel olur daha az öğrenciyle koşut çalışırız." deyince, dekana öteki şartlarımı da kabul ederse, bu görevi üstleneceğimi bildirdim. Onca yıldır olağanüstü bir birikimle Mimarlığa Giriş dersini yöneten Serim Denel'in her iki grubu da kabul etmesi büyük bir güvenceydi.

Murat'la birinci sınıfta, orada tanıştık. Akıl almaz bir özgüveni ve bununla birlikte çok iyi sesi olan, çalışkan, her konuyu irdeleyip tartışan, tam benim dilediğim tipte bir öğrenciydi. Düşüncelerinden ödün vermez, benim tutum ve eleştirilerimi de sürekli, yorulmadan sorgulardı. Tartışmalarımız bazen yüksek sesle sürerdi. Hatta, biz tartışırken, korkup gözyaşı dökken bir öğrencimiz bile vardı. Aramızda çok yaş farkı yoktu. Zamanla o fark da eridi ve ağabey kardeş konumunda uzun yıllar birlikte olduk.

Unutamıyorum. Yarı yıl arasında öğrenciler evlerine gideceklerdi. Son hafta mimaride eskiz konusuna eğildik. Her öğrenci her gün için bir eskiz ya da en az 10 eskiz getirecekti. Murat biraz serzenmiş ve üniversite öğrencisine ev ödevi verilemeyeceğini dile getirmişti. Tatil sonrası bir araya geldiğimizde çok nitelikli ve kaba dokulu kağıtlara çizilmiş,

bilemiyorum kaç adet ama kesin bir tomar karakalem ve füzen eskizini, "Al. İsteddiğiniz buysa." dercesine masanın üstüne koydu. Işık, gölge, tonlama hepsi harikaydı. Üstelik seçtiği her konu ilginçti. Benim açımdan, artık Murat özgürdü. Yolunu kendi bulacaktı. Zaten ODTÜ didaktik bir öğretim kurumu değil, öğrenme ortamı olagelmmişti.

Onu hep izledim. Çünkü ODTÜ mezunlarının tasarımcı mimar olmayı seçmeleri her mezuniyet döneminde, iki elin parmaklarını geçmezdi. Öncelikle kendi ailesinin oturduğu ev olmak üzere bütün yakın çevresini tasarlayan bir meslektaştı. Her projesinde bir yenilik ve özgünlük arar ve gerçekleştirirdi. Mezuniyetinin ilk yılları hatta öğrencilik yıllarında, Ankara'nın en güçlü mimarlık okulu olan Stüdyo 14 Doruk Pamir'le çalıştı. O ortamda Ercüment Gümrük, Faruk Sade gibi ODTÜ ikinci nesil "kahramanlar" da vardı.

Murat bir ileri teknoloji tutkunuydu. Kendi bürosunu yeni kurmuştu. İlk çıktığında büyük paralar gerektiren bilgisayarla tasarım ilgisini çekmiş ve kendisi için en değerli şeyleri, varını yokunu satmış, bilgisayarla tasarıma balıklama dalmıştı. O yıllar Türkiye'de değildim. Ama sanıyorum bu teknolojiyi ilk kullanan değilse de en erken kullananlar arasında olmalı. Burada onun keskin zekasını anımsatmak gereksiz.

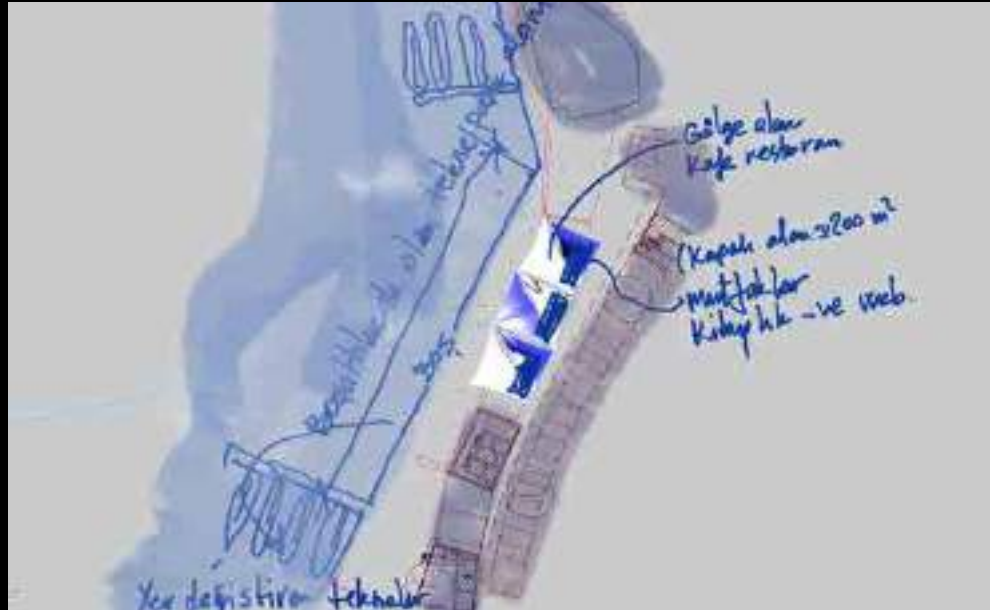
Hep köktenci görüşleri vardı. Ama mimarlık yazınına sıcak bakmıyordu. Onun görüşlerini kamuoyu, ancak Abdi Güzer ile Kalebodur'la Mimarlar Konuşuyor (10-08-2018) söyleşisinde öğrendi. Bu söyleşinin sadece Youtubeda 42.700 kez izlendiğini düşünürsek Murat'ın ne denli merak edilen, saygın bir mimar olduğunu anlarız. Söyleşide mimarlığın yapıya değil, hayata ait olduğunu;

nedense meslek gereği insanların yaşamı değil kabuğu öne çıkardığını; dolayısı ile insanların resmi değil, çerçeveyi önemsendiğini, hep var olan ince mizahı içinde anlatmıştı.

Birlikte Bodrum ortamında sık sık bir araya geldik. Ayrıca Yahşideki terasında Adnan Diler ve Mehmet Çuhadar arkeoloji sohbetlerini dinledik. Tartıştık. Ama en unutulmazı iki aile birlikte Ali Nesin ve Matematik Köyü'ne ziyaretimizdi. Gidişimiz otomobil aksaklıkları ile dikenli. Ali Nesin'in konuk-severliğinde köy nefis; dönüşümüz ise bize küsen otomobilin içinde ama araba bir çekme aracının üzerinde, şen şakraklık.

Murat'ın Bodrum'daki mimarlık uygulamalarında iki farklı tutumu var. Birincisi oldukça geleneksel, doğal malzemenin taşın kullanımı ile doğaya ve çevresine uyumlu yapılar. Öteki tutumu ise Bodrum'a üniforma gibi yakıştırılan "boynuzlu kesme şeker" yapılanması. Bu yapılanmayı özellikle manzara açılımına engel olduğu için benimsemiyor. Bu arada 5 dönüm arsa üzerine %5 yapılanma ile 100m² tek aile konutları, tam anlamıyla özgürleştirici tasarım tutumu. O kadar ki Bodrum yarımadası peyzajında en yoğun yeşil alanlar Murat'ın önderliğinde yaygınlaşan doğal çevreye saygılı yerleşmeler oldu.

Kurumsal yapılanmaya inandığı için Serbest Mimarlar Derneği'nin kurucularından olduğu gibi bir dönem de başkanlığını yaptı. Sürekli Mesleki Gelişim Merkezi'ne karşı açtığı dava için "Toplumsal yaşamda insanların ilişkilerini düzenleyen şey hukuktur ve kültürdür. Biz hukuksal anlaşmalarla ilişkilerimizi kurar, içinde yaşadığımız rejimi oluştururuz. Burada temel de Anayasa'dır."

diyerek, inandığı hakkını Danıştay'da sürdürdü:

"Türk Serbest Mimarlar Derneği Üyesi Murat Artu'nun Mimarlar Odası'nın Sürekli Mesleki Gelişim Merkezi (SMGM) uygulamasını kabul etmeyerek düzenlenen eğitim ve etkinliklere katılmaması sonucu, büro tescil belgesinin "Mimarlar Odası'nın öngördüğü meslek içi eğitimi almış olma" koşulunu yerine getirmediği gerekçesiyle yenilenmemesi sebebiyle açtığı davada önce 2.7.2008 tarihli kararlar yürütmenin durdurulmasının isteminin reddine, daha sonrasında yaptığı itiraz sonucunda Danıştay İdari Dava Daireleri Kurulu'nun 18.9.2008 tarihli kararıyla itirazının kabulüne ve TMMOB Mimarlar Odası Serbest Mimarlık Hizmetlerini Uygulama, Tescil ve Mesleki Denetim Yönetmeliği'nin 7. maddesinin tescilin yenilenmesiyle ilgili ikinci fıkrasının (i) bendinin yürütülmesinin durdurulmasına 29'a 1 oy çokluğuyla karar verildi."

Bu kurumsal yapı inancı bizi Bodrum'da iyice yakınlaştırdı. Birlikte Bodtüm(Bodrum ODTÜ Mezunları Derneği)'ü kurduk. Murat, Bodtüm adına kentlin denizden ulaşımını sağlayarak, erişimi kara ve oto araçlarının ötesinde bir seçenek olarak gören bir dolayım projesini gönüllü olarak oluşturdu. Alan mülkiyeti ve sorumluluk Büyükşehir Belediyesi'nde olduğu için projeyi Başkan Osman Gürün'e sunduk. Çok olumlu bir destek aldık. Şimdilik sözel olan bu destek mutlaka uygulamaya geçecek. Çünkü Murat'ın projesi kendi finansmanını üreten bir çözüm. Otopark ihtiyacının Gümbet ve İçmeler'de karşılanıp emildiği proje teklifinde, Bodrum'a araçlar değil insanlar geliyor. Hani, "Kent insandır" diyoruz ya, işte tam öyle bir çözüm. Yeni yeme, içme, eğlence alanları oluşturup Bodrum'un en cazip alanına hayat getiren bir yaklaşım.

Bitirirken Eren'i sevgi ve saygı ile anmadan olmaz. Eren ODTÜ Mimarlık Fakültesi'ni "Birincilik"le bitirirken evliyediler. Eren iyi bir anne ve çok yetkin bir toplumsal eylem kadını özelliklerini sürdürdü. Ayrıca Murat'a her konuda olan desteği, O'nun başarılarının belki de en önemli katkısıydı. Murat da Eren'e olan sonsuz sevgisini hep açıkça dile getirdi.

Murat sonsuza gitti.

Anısı ve projeleri yaşasın.

AHMET SÖNMEZ

1946 - 2021

İLHAN KURAL

AHMET SÖNMEZ'İN ARDINDAN...

Bu aralarda gün geçmiyor ki sevdiğimiz insanların kayıp haberi ile sarsılmayalım. Bir kısmını rahatsızlıklarından dolayı, bir kısmını ise hiç ummadığımız bir zamanda ve şekilde, sapasağlamken sonsuzluğa uğurlamanın acısını yaşıyoruz. Hele yaş ilerledikçe insan eski dostlarının, arkadaşlarının, yakınlarının kıymetini daha çok anlıyor ve onları kaybedince de "keşke daha sık görülebilsen" diye hayıflanıyor.

Ahmet Sönmez benim ODTÜ birinci sınıftan arkadaşım; 1966'da Elazığ'da yaz stajını birlikte yaptık, sonra sınıflarımız ayrıldı, uzun süre ilişkimiz koptu. İnsanların gerçek kimliği yolculuklarda belli olur derler; galiba yaz stajlarını da buna katmak gerekiyor. İki ay boyunca 18-20 kişi aynı yatakhane de yatıp, aynı yemekleri yer, her gün aynı inşaatla birlikte çalışır, hafta sonlarında da birlikte aynı lokantaya gidip kafa çekerseniz aranızda bir "yoldaşlık" ilişkisinin oluşması kaçınılmazdır. Bizim de öyle oldu. Stüdyoda iken birbirimizi çok fazla tanımadığımız arkadaşlarımızla, staj sonunda çok daha yakınlaşmış olduk. Ben de Ahmet Sönmez'i bu ortamda daha iyi tanıdım; onun hep ciddi görünen yüz ifadesinin altında yatan müt-

hiş zekasını, sevecenliğini, espri kabiliyetini, kelimelerle ve anlamlarla oynama becerisini, insan sevgisini, çalışkanlığını, taşıdığı sorumluluk duygusunu ve yaptığı her işi ne kadar düzgün yaptığını gördüm.

Bazı insanlar buldukları ortama hayat katar, varlıkları ile ortamı canlandırır, kişilerin yüzlerine gülümseme getirir, bazen de sesli güldürür. Ahmet öyle bir insandı. Mezuniyetimizden belki 30 yıl sonra tekrar bir araya gelme şansımız oldu. Önce TSMD'de, daha sonra başka ortamlarda birlikte olduk. 2000'li yıllardan sonra ilişkilerimiz daha sıklaştı. 2007'de ben Bodrum Turgut Reis'te inşaat kontrollerine gidip gelirken, eşim Nerkiş birlikte Ahmet'i ve eşi Cansen'i tekrar görme şansımız oldu. Kendilerine yaptıkları tepe üstündeki küçük ama çok sevimli evden tüm Gümüslük Koyu'nu görevlendirmemizi hatırlıyorum.

İnsanlar çok eski arkadaşlarını yıllarca görmese bile aralarındaki bağ zayıflamıyor, tam tersine derinleşiyor; sanki aradan hiç zaman geçmemiş gibi aynı yakınlığı ve samimiyeti hissediyorsunuz. 2011 yılında, ODTÜ'de yarı zamanlı ders verirken, tüm dördüncü sınıf hocaları, öğrencilerimizi Bodrum'a proje yer

görmesi için götürdük; bu arada Murat Artu ve Ahmet Sönmez'lere de uğradık, hasret giderdik. Daha sonra Ahmet'le Ankara'da muhtelif ortamlarda birlikte olduk.

Ahmet Sönmez'in biz okuldayken davul çaldığını bilirdim ama mimarlık, şehircilik ve sosyal uğraşlarının yanı sıra polisiye roman yazdığını yıllar sonra öğrendim; çok başarılı bir roman yazarı olmuştu. En son 1960'tan, ODTÜ'nün ilk mezunlarından başlayıp 1979 mezunlarına kadar giden bir süreyi kapsayan "metuarchers.com" web sitesini Turgut Yalkı ve Sadık Mercangöz'le birlikte hazırladılar. Bu sayede yıllardır görmediğimiz arkadaşlarımızdan haberdar olduk. Fotoğrafları ile, anekdotları ile mezunlarımızı, bizlere emek veren hocalarımızı, yapılan yaz stajlarını, balolarımızı ve ODTÜ kampüsünü bir kere daha anma fırsatı bulabildik. Ahmet'in sadece bu katkısı bile onun ne kadar üretken bir kişiliğe sahip olduğunu göstermeye yeter.

Sevgili Ahmet, seni çok arayacağız. Beraberken bizleri hep gülümsettiğin ve dostluğun için de sana minnettarız. Işıklarda uyu sevgili kardeşim...

ASLI ÖZBAY

'Uzun Ahmet' ya da namıdğer Ahmet Sönmez, 24 Ekim 2021 tarihinde terk etti bizleri. Gidişi tatsız bir sürpriz oldu, şaşırttı hepimizi. Doktorlar açıklamadılar sorunun nereden kaynaklandığını. Biricik Uzun Ahmet, ardında bıraktığı esprili, inatçı, zeki, mucit, mücadeleci karakteriyle, çok değerli bir renge aldı götürdü hayatımızdan.

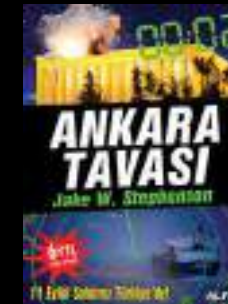
Birlikte çalıştığım en eğlenceli mesai arkadaşlarımdan biri olan Ahmet Abime, bize kahkahalar attırarak öğrettiği 70'ler dönemi acılarını bu kadar yumuşatarak aktarabildiği için hayranlık besledim her zaman. Birçok arkadaşının kıyımından geçtiği o dönemlerden akıl ve ruh sağlığını koruyarak çıkabilmeyi başarmış, örgütçü yeteneğini

meslek alanına yoğunlaştırmış, mesleğini yaparken özel meraklarından hiç vazgeçmemişti. Okuldan sonra Mimarlar Odası'nda örgütçülüğe devam etti. Babamın ofisinde staj yapmış ve çalışmıştı bir dönem. Beni çocukluğumdan biliyor, karşılaştığımız her ortamda özen gösteriyordu. Oda'nın sertleşen genel kurul ortamlarında, hasbelkader karşı gruplara düştüğümüz bir seferinde, koca gövdesiyle gelip sıkıca sarılması ve 'benden sana muhalif olmaz' demesi dün gibi aklımda. 'Zihnisinirpuroceler'in alengirli maketleriyle doldurduğu ofisinde, yıllar boyu, Oda ve Dernek (MD'27) için grafikler hazırlamaktan, genel kurullar örgütlemeye; plan yapmaktan, keyfetmeye hepimizin gülümseyerek

rek hatırladığı anılar bıraktı Uzun Ahmet. 2014'te başladığı roman macerasında, militan gençlik öykülerini sahadan derlediği polisiye romanlara dönüştürdü ve 8 tanesini yayınladığı romanlar serisinin 9'uncusunu yarlamıştı. Romanlarına gelen okur değerlendirmeleri büyük motivasyonuydu.

Ankara'nın efsane buluşma mekânı Siyah&Beyaz'ın barmenliğinden, Mimarlar Derneği balolarının eğlenceli ev sahibine; Oda'nın ateşli mücadele adamından, torunu için maketler yapan sevgi dolu dede'ye O'nu hep gülümseyerek hatırlayacağımız çok sayıda sahne bıraktı bizlere. Derin bir boşluk bırakarak terk etti bizi. Devri daim, ışıklar yoldaşı olsun.

PİRAMİTLERİN YANINA 'TEK MEDENİYETİN ESERLERİNİ' İÇEREN DÜNYANIN EN BÜYÜK MÜZESİ İNŞA EDİLİYOR

AHMET S. TÜKEL

Tamamen Eski Mısır Medeniyeti (Egyptology) eserlerini içeren ve uzun zamandır beklenen 'Büyük Mısır Müzesi' yakında kapılarını açacak.

Dünyanın yedi harikasından ayakta kalan tek eser olan Keops, Kefren ve Mikerinos Piramitleri ile büyük Sfenks heykelinin bulunduğu Giza vadisinin platosunda, bu eserlerden 2 kilometre mesafede tasarlanan müze, tek bir medeniyetin eserlerini içeren dünyanın en büyük müzesi kabul ediliyor. Bir kültür kompleksi olarak tasarlanan projede yaklaşık 100 bin eski eser, 24.000 metrekarelik bir daimi sergi alanı, çocuk müzesi, konferans salonları, eğitim alanları, muhafaza merkezi ve müzenin planı etrafında ve içinde planlanmış yoğun bahçeler yer alıyor.

Müzenin macerası 2003 yılında Mısır Hükümeti tarafından düzenlenen bir uluslararası proje yarışması ile başladı. Yarışmayı İrlandalı Mimarlık ofisi Heneghan Peng kazandı. Ancak tasarımda 6 değişik ülkeden 13 firmada çalışan 300'den fazla kişi yer aldı. İrlanda firması mühendislik çalışmaları için BuroHappold Engineering ve Arup'u kullandı, tüm alanın masterplanı ve peyzaj için West 8 işe girerken, Alman firması Atelier Brueckner Tutankamun galerileri, Atrium Alanı, Büyük Merdivenler ve Çocuk Müzesinin tasarımını gerçekleştirdiler.

Alanın 500 bin m²'lik topografisi Nil Nehrinin yarattığı 50 metrelik seviye farkı gözönüne alınarak tasarlanmış. Çölde yerleşmiş olan Piramitlerin yanındaki müze hem vadide, hem de plato'da yer alarak bu iki jeolojik ortamı birleştiriyor.

Seviye farkı nedeniyle tasarım topografide yarı saydam taş bir fasad yaratarak bir kenar oluşturuyor. Müzenin açık alandaki aksları da görsel olarak üç piramidin istikametine göre ayarlanmış ve müzeyi gezenlerin uzaktan piramitleri de algılamalarını sağlıyor.

Müzenin genel tasarım konseptinde, ziyaretçilerin müze ve coğrafyadaki kademelenmeyi yapı içinde yaşamaları hedeflenmiş. Buna göre her ziyaretçi müzeye girdiğinde anıtsal bir alanla karşılaşılıyor. Bunun arkasında gölge yaratılan bir ortamda üst seviyedeki plato'ya çıkan merdivenler yer alıyor. Üst platoda da eserlerin sergilendiği galeriler bulunuyor. Bu seviyeye ulaşan ziyaretçiler akslardaki boşluklardan piramitleri de görebiliyor.

Müzenin açılış tarihi henüz belli olmasa bile, bu yıl açılışının kesin olarak yapılacağı yetkililer tarafından bildiriliyor.

(Architizer.com sitesinden faydalanılarak derlenmiştir.)

Vadi ile üst plato arasında coğrafyaya uygun kenar oluşturan duvar (üste); Müzenin giriş holünden platoya çıkan merdivenler; Piramitlere uzanan müzenin aksları ve bu akslardan görünüm.

MEVCUDU NASIL KORUYALIM?

2021 Pritzker Ödülü sahibi Lacaton ve Vassal'ın tasarımlarına yaklaşımı

AHMET S. TÜKEL

Geçtiğimiz sayıda, Mimarlık ödülleri arasında önemli bir yeri olan 2021 Pritzker Ödülünü alan Lacaton & Vassal firması ile ilgili habere yer vermiştik. Bu sayıda yıkılan yapılar ve acaba özellikle Türk mimarisinin açısından önem ifade eden bu yapıların bazılarının korunulması mümkün olabilir miydi ve yıkılmaları doğru muydu gibi konuları ele alırken, dünyadan bazı örneklerden de bahsetme ihtiyacını duyduk.

Sorun aslında mimari senaryoya farklı bir yaklaşımdan kaynaklanıyor ve bu alanda yeni bir vizyonun kapılarını açıyor. Mevcut yapının korunması çoğu kez yenisinin yapılmasından daha zor olabildiği için acaba yıkımı hedefleyen senaryolar kolayca kaçan bir yaklaşımdan mı kaynaklanıyor? Burada bu soruların cevaplarını aramayacağız ama Pritzker Ödülünün bu yılki sahiplerinin projelerindeki yaklaşımların arkasında yatan düşünceleri ve bunların nasıl oluştuğunu size iletmeye çalışacağız. Çiftin eğitimleri ve içinde buldukları mimari ortamın da bu yaklaşımları etkilediğine şüphe yok.

- Anne Lacaton (1955 Pardoux Fransa) ve Jean Philippe Vassal (1954 Kazablanka, Fas) 1970'li yılların sonunda Bordeaux'daki Ecole Nationale Supérieure d'Architecture'de eğitim alıyorlar.

- Lacaton Bordeaux'daki Montaigne Üniversitesinde Şehir Planlaması Ykesk lisansını yaparken, Vassal Batı Afrika'da Nijer'e planlamacı olarak gidiyor. Lacaton burada Vassal'ı sık sık ziyaret ediyor ve mimari doktrinlerinin doğuşu bu fakir ve çöl peyzajının hakim olduğu bu ülkede başlıyor.

- Nijer'in başkenti Niamey'de ilk ortak projelerini çalı dalları ve sazlardan yapılan bir ev ile gerçekleştiriyorlar. Bu sürekliliği sağlamıyor ve iki yıl içinde rüzgara da dayanmadığını gösteriyor. Burada bundan böyle düzeltilebilecek hiç bir şeyi yıkmamaya ve mevcut olanı yeni eklentiler ve yeni olanaklar geliştirerek mevcut olan şeyi sürdürülebilir hale sokmanın bundan böyle projelere yaklaşımları olacağına karar veriyorlar.

-1987'de Paris'te bürolarını açıyorlar ve yeni bina ve dönüşümsel projelerde cesur yaklaşımları ile dikkat çekiyorlar. Çiftin mimari yaklaşımı, hacimlerdeki cömertlik, ekonomik ve ekolojik malzemelerin kullanımındaki özgür davranışlara verdikleri öncelik ile sosyal adalet ve sürdürülebilirliğin savunuculuğunu yansıtıyor.

- Lacaton ve Vassal projelerini içeriden dışarıya doğru oluşturuyor. İnsanların hacim içinde nasıl hareket edip yaşayacaklarını hayal ederek oluşturmak istedikleri iç ve dış ilişkiye çözümler öneriyor. Görmek istiyor musun istemiyor musun? Cephe ve kullanılan malzemeler projelendirilmenin son aşamasında devreye giriyor.

- Çiftin mental arşivi 19. Yüzyılın camdan botanik bahçelerini de ihtiva ediyor. Fiziki ve emosyonel rahatlığı sağlamak onların esin kaynağı. Nijer'den döndükten sonra Fransa'da yaptıkları Latapie Evi projesi, onların bioiklim şartları uyguladıkları, tabii havalandırma, gölgeler yaratma ve izolasyon ile sera teknolojilerini kullandıkları ilk proje olmuş.

- Gerek yeni inşaat, gerekse de binaların transformasyonunda mevcudun korunması çalışmalarının orijinal yaklaşımını oluşturmuş. 1998'de Cap Ferret'de yapmış oldukları konut projesinde, arazideki

46 ağacı kaldırmak yerine evi ağaçların etrafında yükselterek tasarımı gerçekleştirmişler.

- Sosyal konut projeleri ile tanınmalarına rağmen, bu konutların sübvansiyonlu olsalar bile özel bir kategori teşkil etmemeleri gerektiğini vurgularken, önemli olanın insanlar için en iyi yaşam şartlarını yaratmak olduğunu belirtiyorlar.

-Mimarlık kariyerleri boyunca, şehircilikte yıkım içeren tüm sosyal konut projelerini reddederek o binalarda yaşayanların refahlarını nasıl sağlayabileceklerini ön plana çıkarmışlar. Bu yaklaşımla gerçekleştirdikleri 3 sosyal konut bloğu içeren projeleri 2019 yılında Avrupa'da Mies van der Rohe ödülü almış.

- Her iki mimar da mimarlık eğitimine önem veriyorlar ve biri Zürih Federal Teknoloji Enstitüsünde, diğeri de Berlin Universität der Künste'de ders veriyor.

(archdaily.com sitesinden faydalanılarak derlenmiştir.)

Görsel 1: Cap Ferrat evi

Görsel 2: Latapie evi

Görsel 3: Latapie evi

2021 RIBA CHARLES JENCKS ÖDÜLÜ ANUPAMA KUNDOO'YA VERİLDİ

DÜZENLEME VE ÇEVİRİ
SELİN NEVRİM FİDAN

RIBA (The Royal Institute of British Architects) ve Jencks Vakfı tarafından verilen RIBA Charles Jencks Ödülü'nün kazananı bu yıl Anupama Kundoo oldu.

Mimarlık teorisine ve pratiğine önemli katkılardan dolayı verilen ödül ile Hintli mimar Kundoo'nun teorik araştırmalar, malzeme araştırmaları ve sürdürülebilir inşaat yöntemlerini birleştiren bütünsel pratiği kabul ediliyor. Mimarlık eğitimini Mumbai'de almış olan Kundoo, malzemenin yeniden kullanımına odaklanarak, sürdürülebilir ve düşük çevresel etkili (low-impact) bina teknolojileri odaklı bir uygulama geliştirirken, sosyal ve ekonomik bağlamlar da tasarımlarında önceliklidir.

Anupama Kundoo geçmiş yıllarda Parsons The New School for Design, University of Queensland ve Yale University gibi çeşitli üniversitelerde ders vermiş olup halen FH Potsdam'da profesördür.

Teori ve pratiği dengeleyen çalışmaları; konuttan kamu binalarına ve enstalasyondan şehir planlamasına kadar farklı alan ve ölçeği kapsar.

Kundoo'nun en dikkat çeken projeleri arasında Duvar Ev "Wall House", Volontariat Evsiz Çocuklar Evi, Sharana Kreş Merkezi, Kayıp Kitaplar Kütüphanesi sayılabilir. 2012 yılında mimar, Venedik Bienali Ortak Alan "Common Ground" temasına Duvar Ev projesinin 1:1 ölçekli bir kopyasıyla katkıda bulundu.

Mimarın tasarım çalışmaları ve tasarım süreci yakın zamanda Danimarka'daki Louisiana Müzesi'nde bir sergiye konu oldu.

2021 RIBA Charles Jencks Ödülü jürisi, RIBA Başkanı Simon Allford, mimar ve eleştirmen Edwin Heathcote, mimar ve RCA Dekanı Dr. Adrian Lahoud, Jencks Vakfı kurucusu Lily Jencks ve Jencks Ödülünün önceki sahibi mimar Benedetta Tagliabue'den oluşuyordu.

Bu yılın kısa listeye kalan mimarları ve pratikleri arasında Nigel Coates, Beatriz Colomina, Francis Kéré veya MASS Design Group vardı.

Anupama Kundoo'ya 2 Kasım'da ödülü takdim edilecek, ardından mimar tarafından bir konferans verilecek olup bir mimarlık eleştirmeni tarafından kendisi ile röportaj yapılacak. Geçmişte ödül kazananlar arasında Ensamble Studio, Alejandro Aravena, Níall McLaughlin, Herzog & de Meuron, Stephen Holl ve Charles Correa yer alıyor.

"Mimari hayal gücünün tasarımı aşması ve daha büyük soruların bulunduğu malzeme bilimi ve malzeme ekonomisi alanlarına girmesi gerektiği fikrini geliştirmeye çalıştım. Araştırmalarımın amacı, evrensel bir istek olan sığınma ve sosyal katılımın pratik yollarını bulmaktır."

Jencks Vakfına, RIBA'ya ve Charles Jencks Ödül Jürisine, sonuçta ortaya çıkan çalışmaların bir teoriden daha az kelimelerle ifade edilen bir teori olmadığını kabul ettikleri için minnettarım.

Umudum, bu çalışmanın daha fazla soru sormaya ilham vermesidir, böylece birlikte insana enerji veren hikâyelerin anlatılabileceği, çevresel ve ekonomik sorumlulukların oluşturduğu bir sahne inşa edebiliriz." Anupama Kundoo

"Bombay'daki hızlı kentleşme sorunlarıyla ilgili deneyiminden hareketle ve Auroville'deki deneysel bina uygulamaları ile Anupama, pratiği için rafine, güçlü bir politik ve kavramsal teori geliştirdi. Bu teori, geçici malzeme deneyleri ile yerinde yerel yapım işbirliği olarak tanımlanır. Çalışmaları, sürdürülebilir uygulamalar için önemli metodolojilere işaret ediyor. Anupama'nın çalışmalarını takdir etmek, takdir gören pratik sahiplerini çeşitlendirme çabalarımıza işaret ediyor ve Charles Jencks'in mimaride çok sesli ortamı güçlendirmeye yönelik çalışmalarını sürdürüyor." Lily Jencks

İLHAN SELİM KURAL

2020'de kaybettiğimiz enstalasyon sanatçısı Christo Vladimirov Javacheff'in, eşi Jeanne-Claude ile birlikte Paris için tasarladığı son büyük eseri Sarmalanmış l'Arc de Triomphe, 18 Eylül 2021'de halkın ziyaretine açıldı.

Yüksekliği 49,5 metreyi bulan Arc de Triomphe'un sarmalanması için 25,000 m2 gümüş renkli kumaş, kumaşı sabitlemek için de 7,000 metreyi bulan kırmızı renkli halat kullanıldı. Ambalajlamada kullanılan kumaş ve halatların, polipropilen kullanılarak imal edilmelerinden dolayı geri dönüştürülebilme özellikleri mevcut.

Aslında daha önce bitmesi planlanan enstalasyonun açılışı, dünyadaki Coronavirüs salgını nedeniyle ertelenmişti. Eseri halkın rahatça ziyaret edebilmesi için Place Charles de Gaulle kavşağı geçici olarak trafiğe kapatılıp yayalaştırıldı. Ziyaretçilerin enstalasyonu daha iyi algılayabilmeleri için, Arc de Triomphe'un terası ve iç mekanları ziyaretçilerin kullanımına açık bırakıldı.

CHRİSTO VE JEANNE-CLAUDE'İN "SARMALANMIŞ ARC DE TRIOMPHE" ADLI ENSTALASYONU PARİS'TE HALKIN ZİYARETİNE AÇILDI

Napoleon Bonaparte'in 1806 Austerlitz Zaferi'nin anısına inşa edilen zafer takının mimarı Jean Chalgrin. Napoleon'un tahttan indirilmesinden sonra ancak 1836'da bitirilebilen Arc de Triomphe'un sarmalanması da uzun bir geçmişe sahip: Christo ve Jean-Claude'un en büyük hayalleri olan projenin ilk kavramsallaşmasının 1961'de olmasına karşın, tasarım son halini ancak 2017'de almış; enstalasyon, Christo'nun 2020'de ölümünden sonra kendi ekibinin yanısıra, Centres des Monuments Nationaux, Centre Pompidou ve Paris Belediyesi'nin çaba ve destekleri ve tümüyle Christo ve Jeanne-Claude'un finansmanı ile gerçekleştirilebilmiş.

Aslında Arc de Triomphe'un çevresinde başlayan kısmi ve sınırlı yayalaştırma, uzun vadede Champs-Élysées Bulvarı'nı yaya dostu bir kamusal alana dönüştürme çabalarının ilk adımı. Yeni geliştirilen master plan kapsamında, hava kalitesinin iyileştirilmesi amacıyla, zafer takının yanısıra, bulvarın 1,9 kilometre boyunca yeşil ceplerle zenginleştirilmesi düşünülüyor.

ULUS MODERN KÜLTÜR VE SANAT MERKEZİ ULUSAL MİMARİ PROJE YARIŞMASI

Ankara Büyükşehir Belediyesi tarafından "Yarışmayla Ankara" kapsamında açılan 2. yarışma; Ulus'ta yapılması planlanan Ulus Modern Kültür ve Sanat Merkezi yarışması olarak duyurulmuştur.

Yarışmanın yeri başkent'in ilk merkezi olarak kabul edilen Cumhuriyet öncesi cumhuriyet döneminin önemli yapılarını ve kentsel dokusunu barındıran Ulus bölgesindedir. Ulus'un canlı bir ticaret merkezi olmanın yanında, sosyal ve kültürel merkez kimliğini de yeniden kazanması, gün boyunca yoğun kullanılabilen çekici ve güvenli mekânların artmasına bağlıdır. Bu doğrultuda, Ulus'ta kültür ve sanat etkinliklerini çekecek, kullanıcı profilini çeşitlendirecek, etkinlik üreten jeneratör işlevlere ihtiyaç vardır.

Hem geçmişteki hem de günümüzdeki Ulus bölgesinin sahip olduğu değerler göz önünde bulundurularak, Ankara'nın tarihi

merkezi Ulus'ta inşa edilecek bir "Kültür ve Sanat Merkezi" olarak belirlenmiştir. "Ulus Modern" adıyla açılan yarışmanın yeri, 2003 yılında geçirdiği yangının ardından yıkılmış olan Modern Çarşı arsasıdır.

Yarışmacılardan, verilen mimari programla birlikte yarışma alanı ve çevresinin yorumlanması, Ulus Modern ismini alınacak yapının, bölgenin sahip olduğu kentsel dinamikleri değiştirmeden açık bir zemin oluşturması istenmiştir. Özellikle Ulus'un yarışma bölgesinde sahip olduğu tescilli Ulus Hali, Suluhan, İbadullah Camii, Hallaç Mahmut Mescidi ve bir kısmı tescilli sivil mimarlık örnekleri ile görsel ve mekânsal ilişkilerin kurulması beklenmektedir.

Arsaya bitişik üçgen alanın, Hal Binası ile Ulus Modern'i ilişkilendirmenin yanı sıra, Suluhan ile İbadullah Camii yönüne de bir açılım sağlayacağı düşünülmüştür. Bu

alanın ayrıca, Posta Caddesi ile Hal Sokak kavşağını mekânsallaştırarak, bulunduğu kavşağa bağlaç, geçiş ve durak işlevleri kazandırması olasıdır.

Bu doğrultuda, inşa edilecek yapının ise şehrin farklı konumlarında yapılması düşünülen türlerinin bir ilk modeli olması beklenmiştir. Bu bakımdan yapının kurgusu, değişen çevre ve koşullara uyum sağlayabilen bir yapıda olması gerektiği düşünülmüştür. Yapının konumlandığı bölgede, kentsel aktiviteleri çoğaltıcı ve çok amaçlı kullanımlar için esnek, dönüştürücü etkisi olması amaçlanmaktadır.

Yarışmaya açılan bölgedeki gerçekleştirilecek mimari, kentsel müdahalelerin, herkes için ulaşılabilir, kent yaşamındaki kurumsallığın yerine kamusallığı ön plana alması, kent ve kentliye sürekli açık biçimde tasarlanması beklenmektedir.

Yarışma şartnamesindeki bu açıklamalar doğrultusunda gerçekleştirilecek yapının ihtiyaç duyduğu kentsel ve mimari program:

- 1.Sahne sanatları ve çok amaçlı kullanım için; Performans alanları
  - 2.Farklı mecralar ve tiplerdeki Sergi alanları
  3. Ulus Modern'in çeşitli aktivitelerin yer aldığı Üretim mekanları
  4. Kentliye yönelik bilgi arşivinin yer alacağı Kütüphane/medyatek
  - 5.İşliklerde yapılan üretimlerin, kent ile ilgili kitap ve ürünlerin satıldığı Alışveriş alanı
  - 6.Çok amaçlı kullanımlara hizmet ve servis verebilen Yeme-içme mekânı
  - 7.Yapının gereksinimlerine göre yeterli Destek hacim ve Servis Alanları
- Olarak tanımlanmıştır.

Yarışma çerçevesi üzerinde yarışmaya toplamda 59 adet proje katılmıştır.

1.Elemede projelerin; şartnamede belirtilen program bütünlüğünü ve kentsel ilişkileri sağlayamamış olmaları, mimari nitelik ve özgünlük ölçütlerini yeteri kadar karşılayamamış olmaları, yapı dilindeki yetersizlikler, mimari temsildeki eksiklikler ve tutarsızlıklar nedeniyle üzerinden eleştirilmiştir. Bu doğrultuda değerlendirmeler yapılmış ve toplamda 13 adet proje elenmiştir.

2.Elemede projelerin; kentsel anlamda alternatif kamusal alan tanımlayamaması, yapının kent ve çevre yapılar ile kurduğu mekansal ilişkilerdeki zayıflıklar, mimaride kurgulanan dilin ihtiyaç programı ve kentsel alan üzerindeki dönüştürücü etkisinin yeterince olgunlaşmamış olması üzerinden eleştirilmiştir. Bu elemede toplamda 19 adet proje elenmiştir.

3.Elemede projeler; kentsel imge, iç ve dış mekanlar arasındaki ilişkilerin pekişmemiş olması, mimari sunumdaki tutarsızlıklar, yapısal dilin yeterince geliştirilmemesi, mimari biçim ve işlev arasındaki tutarsızlıklar ve yapının alt bileşenleri arasındaki ilişkilerin yetersizliği kavramları açısından değerlendirilmiştir. Bu elemede toplamda 13 adet

proje elenmiştir.

4.Elemede projeler; yapı bileşenlerindeki mimari çözümlerindeki problemler, mimari ve kentsel yaklaşımdaki özgünlük, mimari programın çağrıştırdığı kurgunun yapı dilinde izlenememesi projelerde eleştirilmiştir. Bu elemede toplamda 4 adet proje elenmiştir.

Jüri değerlendirmesi sonrasında toplamda 10 adet proje ödül grubuna girmiştir.

Jürinin önerileri olarak ise:

Şehit Teğmen Kalmaz Caddesi boyunca tanımlanan bu yarın açık alanın iklimsel koşullar öngörülerek korunaklılığının sağlanması,

Açık alanda önerilen dolaşımın iç mekanlardaki dolaşım ile daha iyi entegre edilmesi,

Ana salonda yer alan balkonun yöneliminin gözden geçirilmesi,

Batı cephesine bakan giydirme cephesi açıklığın yeniden değerlendirilmesi,

Şartnamede bahsi geçen işletme, güvenlik, sürdürülebilirlik ve yangın konularının geliştirilmesi beklenmektedir.

Danışman Jüri Üyeleri:

Mansur YAVAŞ
Ankara Büyükşehir Belediye Başkanı
Hacı Ali BOZKURT
ABB Kültür ve Sosyal İşler Daire Başkanı
İlhan Selim KURAL
Mimar, Atılım Üni. - Çankaya Üni.
Aydan BALAMIR
Mimar, Orta Doğu Teknik Üniversitesi
Özgür Ceren CAN
Seramik Sanatçısı, Rahmi M. Koç Müzesi

Asli Jüri Üyeleri:

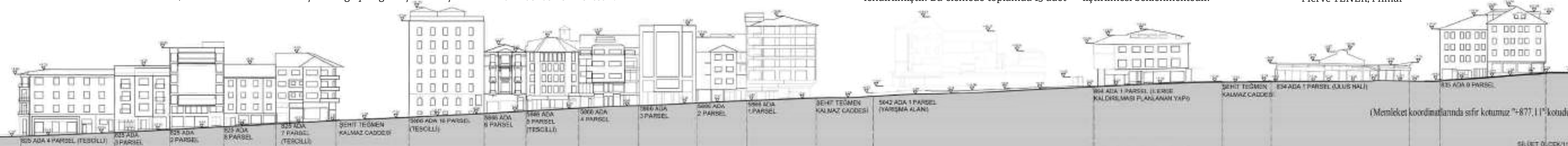
Danyal KUBİN, İnşaat Mühendisi
Esin BOYACIOĞLU, Mimar
Güven Arif SARGIN, Mimar
Mehmet KÜTÜKÇÜOĞLU, Mimar
Semra UYGUR, Mimar

Yedek Jüri Üyeleri:

Başak UÇAR, Mimar
Bekir Özer AY, İnşaat Mühendisi
Berna TANVERDİ, Mimar

Raportörler:

Emine ÖZTÜRK, Şehir Plancısı
Ezgi ÖZPAMİR ESKİÜNÜRLÜ, Mimar
Merve YENER, Mimar

1.ÖDÜL

Müellifler

Sıddık Güvendi, Mimar
Cihan Sevindik, Mimar
Niyazi Parlar, İnşaat Mühendisi
Güney Onur Kütük, Mak. Mühendisi
Namık Onmuş, Elektrik Mühendisi

Danışmanlar

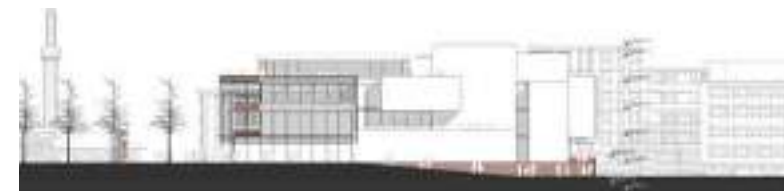
Oya Eskin Güvendi, Mimar
Senem Müştak Sevindik, Y. Mimar
Kemal Suner, Elektrik Mühendisi
Doğukan Koç, Makine Mühendisi

Jüri Raporundan

Şehit Teğmen Kalmaz Caddesi ve meydan tarafında yaratılan yarı açık kent balkonları ile, yatay ve düşey dolaşımın çoğaltılarak üçüncü boyuta taşınmış olması ve cephenin kentsel ve kamusal bir mekân olarak yorumlanması projenin ayırıcı özelliği olarak değerlendirilmiş ve takdir edilmiştir. Sokak kotundan başlayan dolaşım ve deneyimin cephe boyunca devam ederek çatı düzlemine taşınması ve bu düzlemde kafeterya, tiyatro gibi işlevlerle desteklenmesi olumlu bulunmuştur. Ancak bu yarı açık yapılaşmanın iç mekanlar ile ilişkisinin yeterince güçlü kurgulanmadığı düşünülmüştür. Ana salon, deneysel salon ve çatı düzleminde önerilen açık salonun üst üste yerleştirilerek ortak bir saftla birleştiriliyor olması ve salonlar arasında kesitte kurulan ilişki takdir edilmiştir.

Proje oy çokluğu ile 1.Ödüle değer bulunmuştur. (Semra UYGUR'un karşı oyu ile)

2.ÖDÜL

Müellifler

Mehmet Metin Polat, Mimar
Bilge Altuğ, Mimar
Onur Ertaş, İnşaat Mühendisi
Ö.cenk Tiftikçigil, Mak. Mühendisi
Hüsnü Ersalıcı, Elektrik Mühendisi

Danışmanlar

Demet Dinçer, Y. Mimar
Emre Parlak, Gör. İletişim Tasarımcısı
Yardımcılar
Melike Çelik, Öğrenci
Nursena Koçoğlu, Öğren

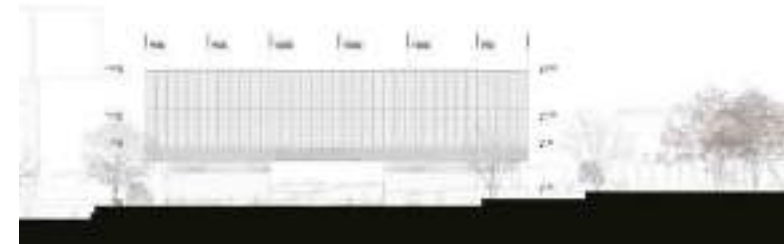
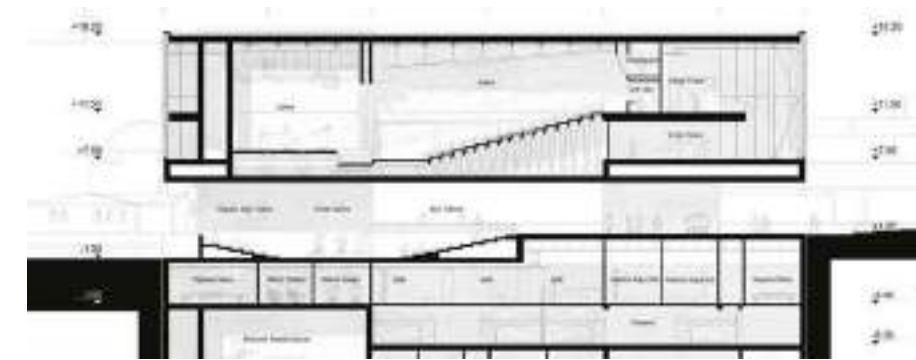

Jüri Raporundan

Yapının giriş kotunun boşaltılarak zemin altı ve zemin üstü olarak ele alınması, böylece bu alanın kentlinin farklı yönlerden katılımını sağlayan ve kamusal kullanımına bırakılması takdir edilmiştir. Zeminde tanımlanan mekân adacıklarının düşey taşıyıcı olarak da kullanılması fikri güçlü bulunmuştur. Yapısal sistemin mekânsal kurgu ve yorum katkısı ve yapının plastik ifadesi başarılı bulunmuştur.

Alt kotta yer alan 'etkinlik avlusu'nun çevreindeki işlikler ve satış birimleriyle bütünleştirilerek bu düzlemin de kamusal kullanıma açılması olumlu bulunmuştur. Ancak, zeminde önerilen açık ve geçirgen kurgunun kamusal işlevlerle yeterince desteklenmemesi, küçük salonların tasarımında iklim, akustik ve güvenlik önlemlerinin düşünülmemiş olması eleştirilmiştir. Ana salonun farklı kullanım senaryolarına izin verecek şekilde kurgulanmış olması olumlu bulunmakla birlikte, yapısal sistemi zedelemesi eleştirilmiştir.

Proje oy çokluğu ile 2.Ödüle değer bulunmuştur. (Semra UYGUR ve Esin BOYACIOĞLU'nun karşı oyu ile)

3.ÖDÜL

Müellifler

Ziya İmren-Ekip Başı, Mimar
Tolga İltir, Mimar
Gökhan Kınayoğlu, Mimar
Aylin Ünal, İnşaat Mühendisi
C.koçer Şahin, Mak. Mühendisi
Mehmet Duruk, Elektrik Mühendisi

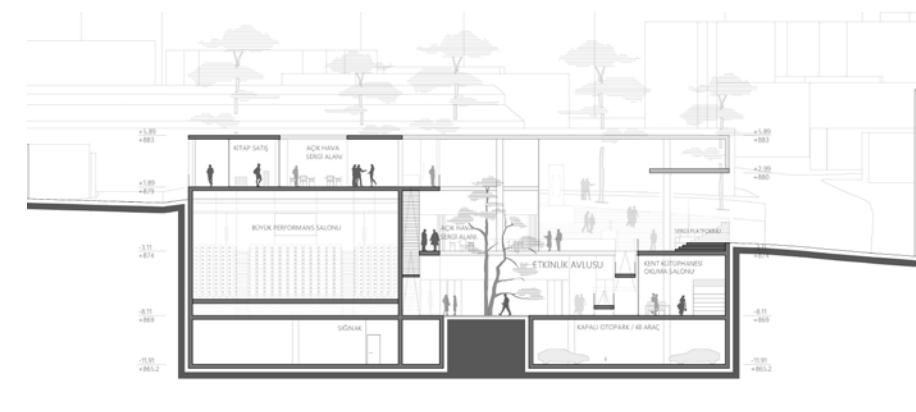
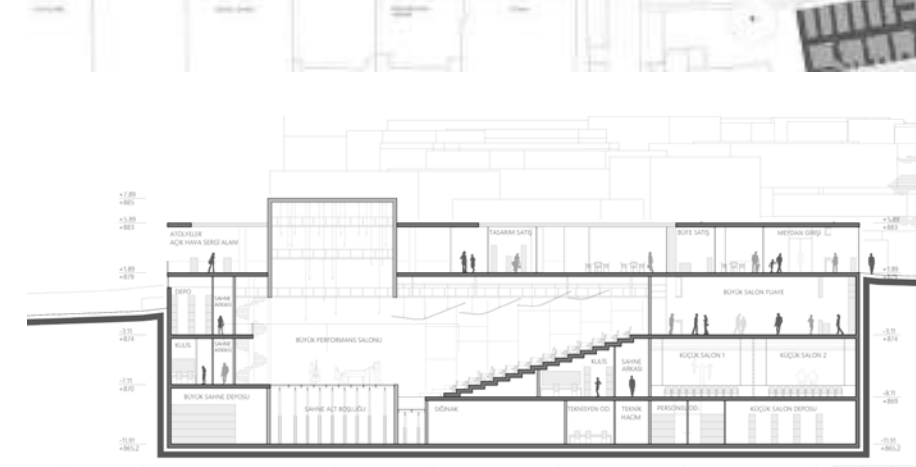
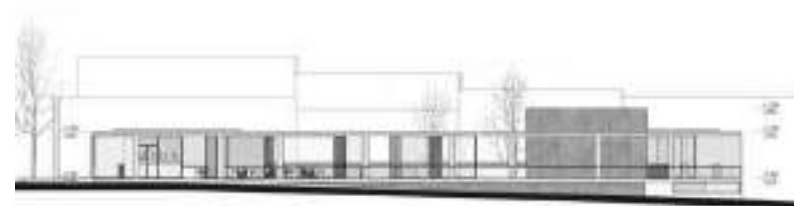
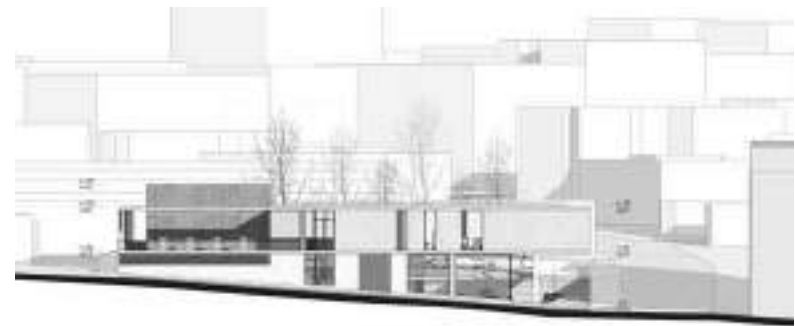
Danışmanlar

Tamara Nazari İmren, Mimar

Jüri Raporundan

Önerinin geçiren bir zemin ile kullanıcıyı yapıya çekmesi övgüye değer bulunmuştur. Yakın çevredeki yoğun doku içinde üretilmeye çalışılan hafifletilmiş yapı ve önerdiği avlu ile Suluhan avlusu arasındaki sürekliliği sağlaması olumlu bulunmuştur. Şehit Teğmen Kalmaz Caddesi'ne çeperde kazandırılan derinlik ve avluyla yaratılan dolaylı dolaşım olumlu bulunmuş, yapının bir bütünlük içinde sunduğu plastik ifade ve yapı ölçeği başarılı bulunmuştur. Şartnamede esnek bırakılmış olmakla birlikte, uzmanlaşmış sergileme mekanları yetersiz bulunmuş, yapısal sistemin ifadesinin fazlasıyla hafifletilmesi, salon kullanımının işleyişi ve ana salonun çıkışlarını tek taraftan veriyor olması eleştirilmiştir.

1.MANSİYON

Müellifler

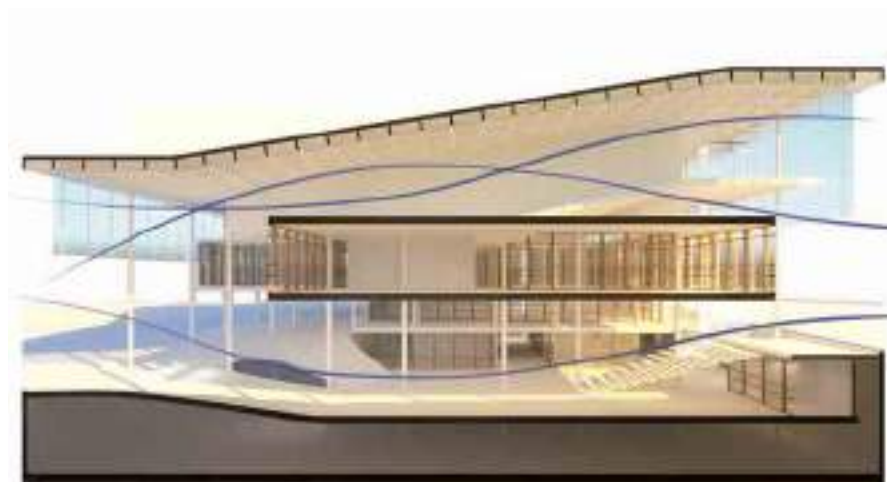
Sinem Ceren Sökün, Mimar
Murat Sökün, İç Mimar

Danışmanlar

Ahmet Topbaş, Y. İnşaat Mühendisi
Fatma Akım, Uçak Mühendisi
Serhat Şahinler, E. Elektronik Müh.

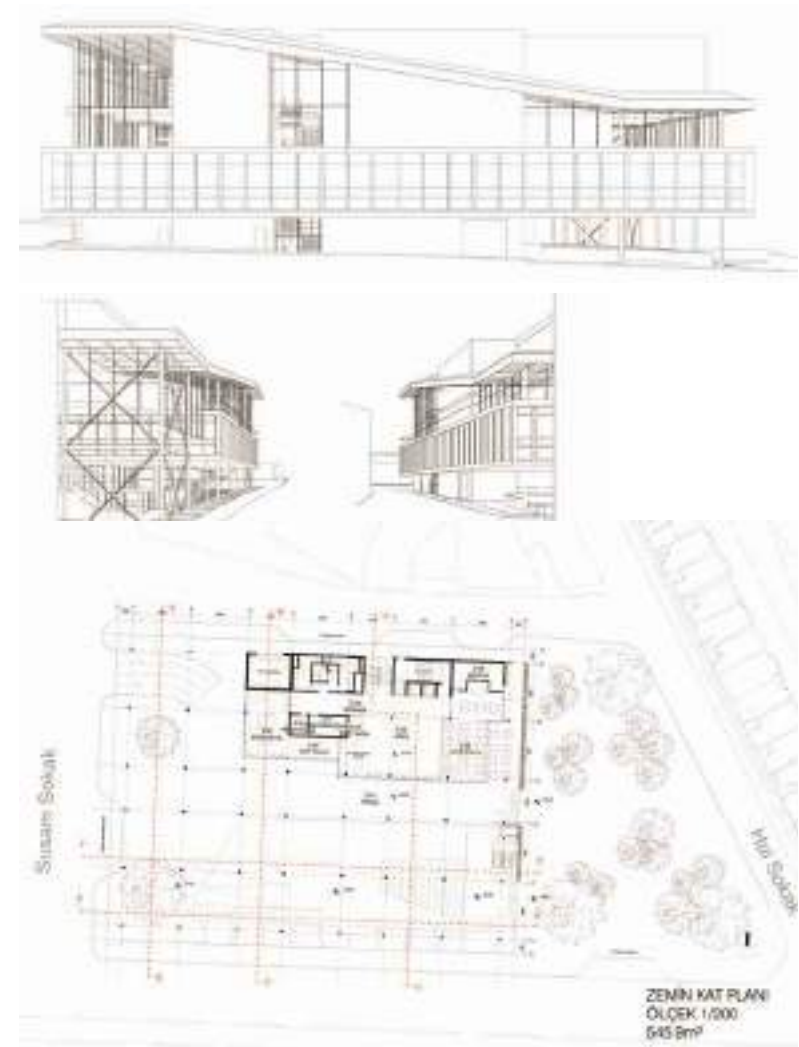
Yardımcılar

Aylin SEZİŞ-Stajyer

Jüri Raporundan

Yapının önerdiği üç boyutlu gözenekli kurgu, kapalı program hacimleri ile onlar arasında kalan, açık ve yarı-açık kamusal mekanların iç içe bir örgü ile ele alınışı alternatif bir yapma biçimi olarak takdir edilmiştir. Sunulan kesit diyagramları bu fikri sarıh bir şekilde ortaya koymaktadır. Ancak kentlinin alternatif kullanım senaryolarına açık bu mekansal kurgunun üç boyutlu görsellede sunulan yapı dili ve ifadesi ile örtüşmemesi; yapının çelik ve ahşap tektoniğinin yeterince inceltilememesi eleştirilmiştir.

2.MANSİYON

Müellifler

Eren Başak, Mimar
Gökçe Naz Soysal, Mimar
Sinan Cem Kızıl, Mimar
Seray Türkey Coşkun, Mimar
Esatcan Coşkun, Mimar
Ezgi Nur Güngör, Mimar

Özgün Özçakır, Mimar

E.Selena Ayhan Koçyiğit, Kentsel Tas.
Zeynep Eraydın, Şehir Plancısı

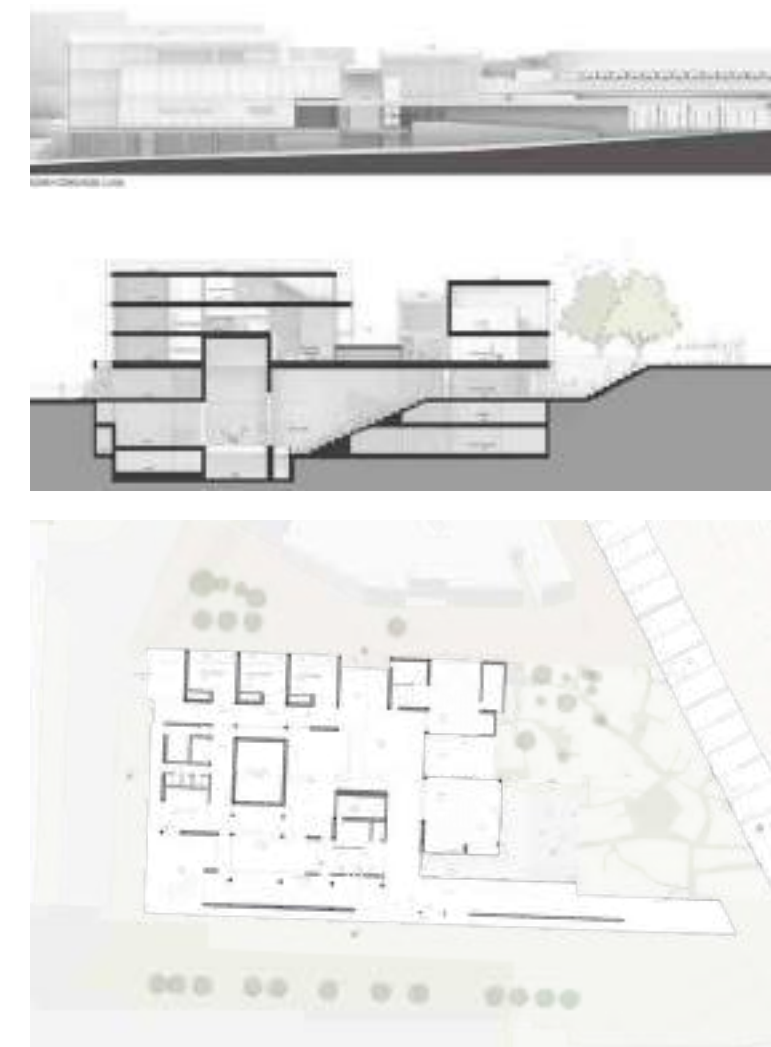
Danışmanlar

Metin Başaran, İnşaat Mühendisi
Hakan Yazman, Makine Mühendisi
Kemal Ovacık, Elektrik Mühendisi

Jüri Raporundan

Önerilen parçalı kurgunun alternatif bir yaklaşım olması ve bu kurgu dolayısıyla tanımlanan iç-dış ilişkilerinin zenginliği ve çeşitliliği takdir edilmiştir. Bu alternatif yaklaşımın önerdiği parçalanmış yapı kümeleri arasında oluşan ve çeşitlenen açık mekanların kent ile farklı kotlardan ilişki kurması değerli bulunmuştur. Ancak programın fazlasıyla parçalanmasının programın sinerjisini zayıflattığı düşünülmüştür. Projenin anlatımında kullanılan mimari temsilin (plan çizimlerinin) projenin takibini ve okunurluğunu zorlaştırması eleştirilmiştir. Önerilen parçalı kurgunun bir sonucu olarak yapının kullanım, işletme, giriş çıkış senaryolarının çalışmasının gerekliliği belirtilmiştir.

3.MANSİYON

Müellifler

Zeynep Altınbaşı-Ekip Başı-Mimar
Tuna Han Koç-Mimar
Bahadır Kantarcı-Mimar
Ece Avcı-Mimar
Berk Berker-İnşaat Mühendisi
Fevzi Kazaz-Makine Mühendisi
Yalçın Nargöz-Elektrik Mühendisi

Danışmanlar

Doğukan Koç-Makine Mühendisi

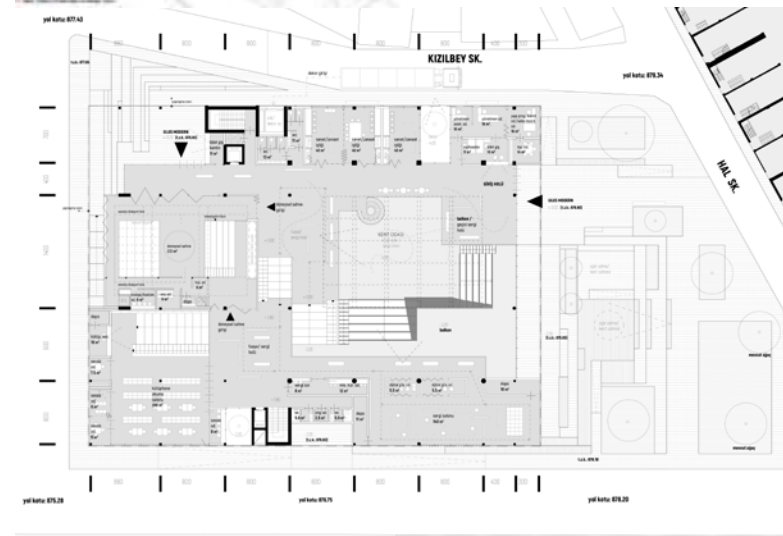
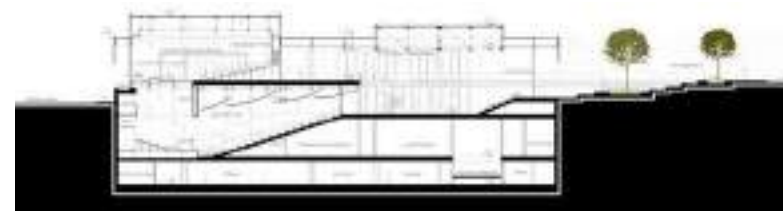
Yardımcılar

Ezgi Üzümcü
Tunga Tüdeş-Öğrenci
Merve Akbay-Mimar
Gün Rodoplu-Mimar
Elif Naz Kamanlı-Öğrenci
Beyzanur MERİÇ-Öğrenci

Jüri Raporundan

Programın yaygın bir kütle içerisinde tanımlanan akışkan ve bütüncül bir mekânda kot farkları kullanılarak yorumlanması zengin bir mekân arayışı olarak değerlendirilmiştir. Ancak kot farklılıklarının bazı seviyelerde engelli kullanımını zorlaştırması eleştirilmiştir. Projenin mimari temsil araçlarını kullanma yöntemi ve ifade yetkinliği takdir edilmekle birlikte, üç boyutlu görsellerde işaret edilen malzeme ve yapısal sistem yapının vadettiği kurgu ve dil çelişkili olduğu düşünülmüştür.

4.MANSİYON

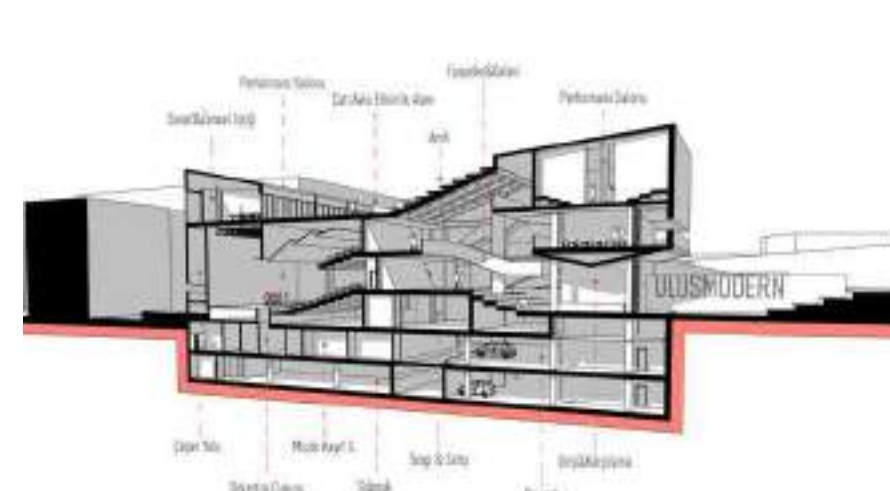
Müellifler

Deniz Dokgöz, Dr. Mimar
Ferhat Hacılibeyoğlu, Dr. Mimar
Orhan Ersan, Y. Mimar
Gülcan Afacan, Y. Mimar
Erhun Dinçer, İnşaat Mühendisi

Mehmet Göğüsgeren, Mak. Mühendisi
İbrahim Alan, Elektrik Mühendisi

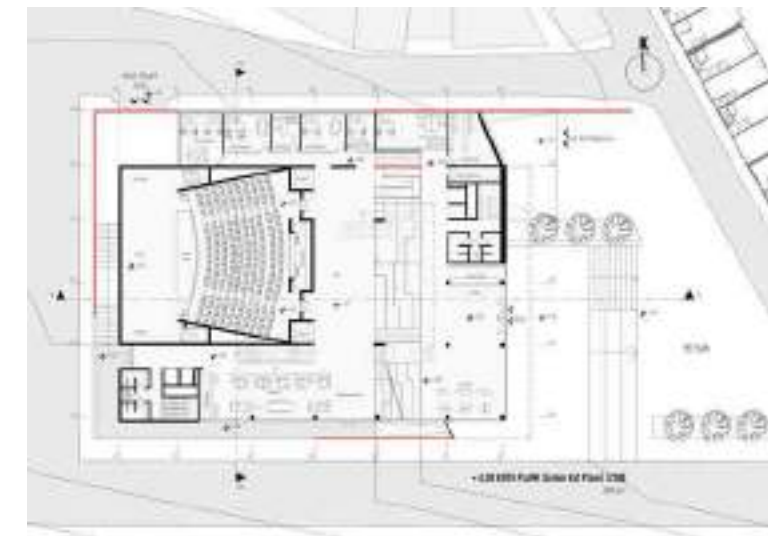
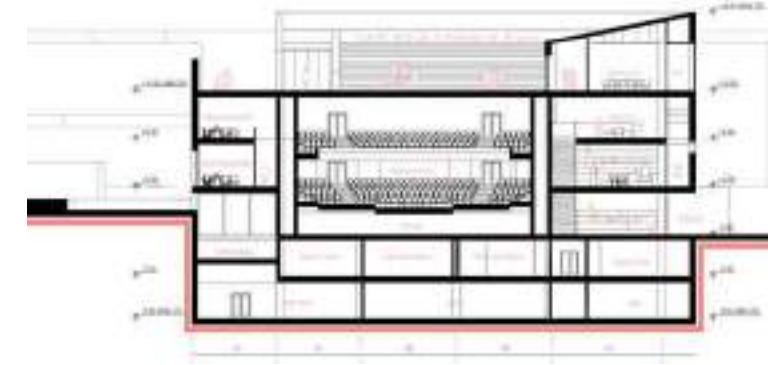
Yardımcılar

Özge Ural, Öğrenci
Oğuzhan Sönmez, Öğrenci
Bilge Bütün, Öğrenci

Jüri Raporundan

Hal Sokak ile yapı arasında oluşturulan meydan, bu meydan ile bütünleşen zemin katı kurgusu ve zemini çoğaltarak çatıya aşım fikri takdir edilmiştir. Çatıda oluşturulan avlu ile meydanın yalın bir duvar ve rampa ile bütünleştirilmesi olumlu bulunmasına karşın, rampanın sürekliliğinin kesilmesi ve merdivenle devam etmesi eleştirilmiştir. Çatıda yer alan avlunun çeşitli işlevlerle desteklenmesi ve zenginleştirilmesi olumlu bulunmuş, bu işlevlerin yapının diğer bölümlerinden bağımsız olarak kullanılabilirliği ve kullanıcıyı farklı kullanım senaryoları üretme potansiyeli değerli bulunmuştur. Ancak yapının oluşturduğu iç ve dış mekanların fazlasıyla içe kapanması ve dışarı ile ilişkisinin ikuramitor olması eleştirilmiştir.

5.MANSİYON

Müellifler

Ebru Yılmaz, Mimar
Seçkin Kutucu, Mimar
Yonca Kutucu, Mimar
Aybüke Ağırbaş, Mimar
Arda Ağırbaş, Mimar

Aslı Gümüşçekiş Odabaşı, İnş. Müh.
Taner Kocaova, Makine Mühendisi
Cihan Onmuş, Elektrik Mühendisi

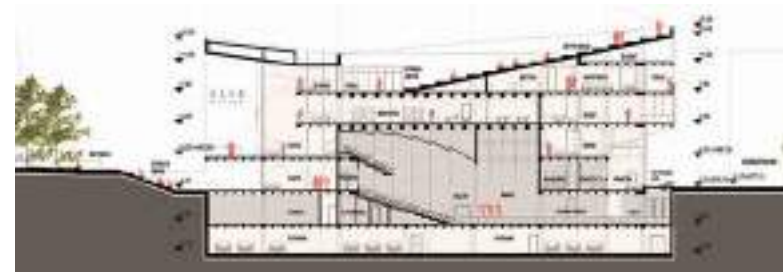
Danışmanlar

Ertunç HÜNKAR-Mimar

Jüri Raporundan

Yapının meydan boyunca oluşturduğu büyük cephey-le kent mekanını kucaklaması ve içindeki hayatı şeffaf cephesi aracılığıyla dışa yansıtması, dışarıyı da içeriye dahil etmesi takdir edilmiştir. Meydan kotundan başlayarak çatı kotuna kadar devam eden düşey dolaşımın sürekliliği olumlu bulunmuştur. Ancak yapının ana giriş kotuna sadece merdivenle ulaşılabilir olması eleştirilmiştir. Yapının önerdiği imgesel ifadenin bağlamına kıyasla anıtsal ve kurumsal bir ölçeği çağrıştırmaması eleştirilmiştir.

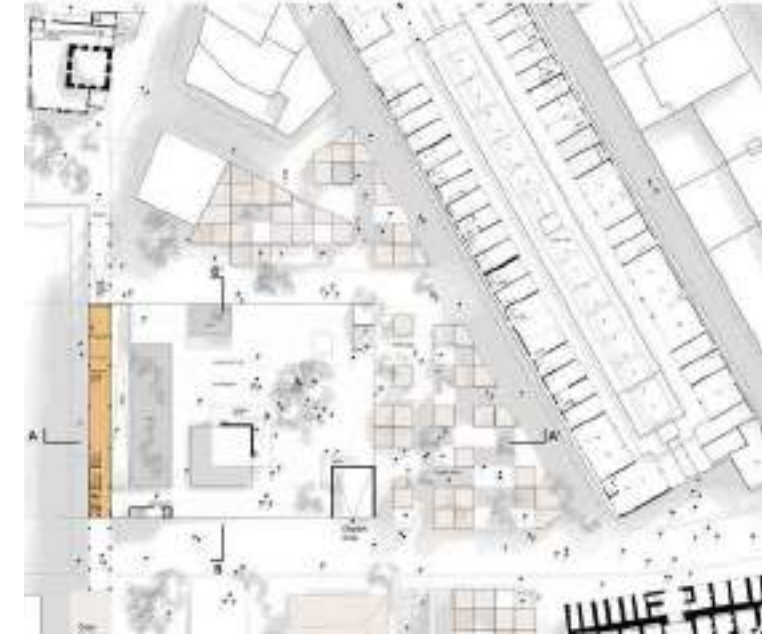
SATIN ALMA

Müellifler

Görkem Güvenç-Ekip Başı, Mimar
Celalettin Hacibey Çelik, Mimar
Mithat Bora Bulut, İnşaat Mühendisi
H.Tayfun Erdem, Makine Mühendisi
Mehmet Şahin, Elektrik Mühendisi

Jüri Raporundan

Projenin konuya kentsel ilişkiler açısından bakması ve alanını genişleterek daha büyük bir kentsel bağlama taşınması takdir edilmiştir. Kurguladığı kentsel 'armatürün' Anafartalar Caddesi'nden Doğan Sokak'a uzanırken, Halic Mahmut Mescidi ve Susam Sokak'ı da bu sürekliliğe dahil ediyor olması, bunları yaparken oluşturduğu kentsel mekân ve cepler cesur bulunmuş ve takdir edilmiştir. Ulus Hali ile bu 'armatür' arasında kalan boşluğu kendiliğinden oluşan bir gündelik yaşama sunması ve çevresini örgütleyen bir kent mekânı olarak tasavvur edilmesi değerli bulunmuştur. Bu amaç doğrultusunda yer altına alınan mekanların şartnamede belirtilen ihtiyaçları karşılayamaması özensiz bir şekilde kurgulanması eleştirilmiştir.

SATIN ALMA

Müellifler

Görkem Demirok, Ekip Başı, Y. Mimar
İ. Furkan Gezegen, Mimar
Önder Erginer, Elektrik Elektronik Mühendisi
H. Berat Kangal, Makine Mühendisi
Tevhit Öztürk, İnşaat Mühendisi

Jüri Raporundan

Oluşturulan açık zemin, yapının farklı zaman ve kullanım koşullarına adaptasyon önerisi; 'istilaya' davet eden modüler ve jenerik bir mekân arayışı takdir edilmiştir. Ancak, mekansal varyasyon vaatlerini tam olarak gerçekleştirilememesi ve simetrik bir avlu şemasına mahkûm kalması eleştirilmiştir. Öte yandan, bu fikri detaylandırarak alt yapı ile ilgili öngörüler ve bunların projedeki temsilleri yetersiz bulunmuştur.

Kendi içinde kentsel bir kurgu, öğrencilerin aidiyet ilişkisi geliştirecekleri bir mahalle, sıklımadan var olacakları, her gün yeni bir deneyim olanağı, alternatif bir var olma nişi sunan bir sosyal ortam olmayı hedefleyen TED Çorlu Koleji, üç ayrı kottaki dış mekan kullanımı, iç ve dış mekan arasında kurguladığı süreklilikle nitelikli bir eğitim yapısı.

ÇOK YÖNLÜ BİR
ÖĞRENME, ETKİLEŞİM
VE YAŞAM ORTAMI OLARAK OKUL:

TED ÇORLU KOLEJİ

Eğitim yapıları kendi temel işlevlerinin, zorunlu eğitim etkinliklerinin yanı sıra öğrencilerin bir bütün olarak yaşama hazırlandıkları, bu anlamda toplumsal yaşama çok yönlü katılmak üzere bir birikim ve deneyim oluşturdıkları sosyal ve kültürel ortamlardır. Günümüz eğitim yapıları da eğitim standartlarının yanı sıra bu birikim ve deneyimi destekleyecek altyapıları ile öne çıkmakta ve değer kazanmaktadır. Bugün Türkiye'nin pek çok yerinde Türk Eğitim Derneği (TED) markası altında kurumsallaşan okullar eğitim kalitelerinin yanı sıra bu altyapı özellikleri ile öne çıkmakta, ayrıcalık kazanmaktadır. TED okullarının yatırım, planlama, tasarım ve eğitimle ilişkili süreçleri TED'in kurumsal bünyesindeki ilgili birimler tarafından koordine ediliyor ve yönetiliyor. Okulların projelendirilmesinde arazi büyüklüğü ve öğrenci sayısına

göre farklılaşan alternatifleri olan standart ihtiyaç programları ve "TED Okulları Fiziki Çevre ve Yapı Standartları" kılavuzu kullanılıyor. Böylece yer, arazi ve mimari tasarım farklılaşsa da uygulanan mekânsal ihtiyaç ve eğitim programlarının aynı olması eğitim hedefleri ve niteliği, eğitim kadrosu ve asgari mekânsal standartlar açısından okullar arasında belirli düzeyde bir ortaklık sağlanıyor.

TED zincirine 2021 yılında eklenen Çorlu Koleji de TED'in standart beklentileri içinde planlandı. Bu belirleyici bağlamın ötesinde her okul, aynı zamanda, kendi yerel özelliklerinden, büyüklüklerinden ve fiziksel konumundan kaynaklanan farklılıklar barındırıyor. Dolayısıyla TED Çorlu Koleji, bu anlamda, diğer TED okulları ile mekânsal içerik bakımından benzerlik taşısa da içinde

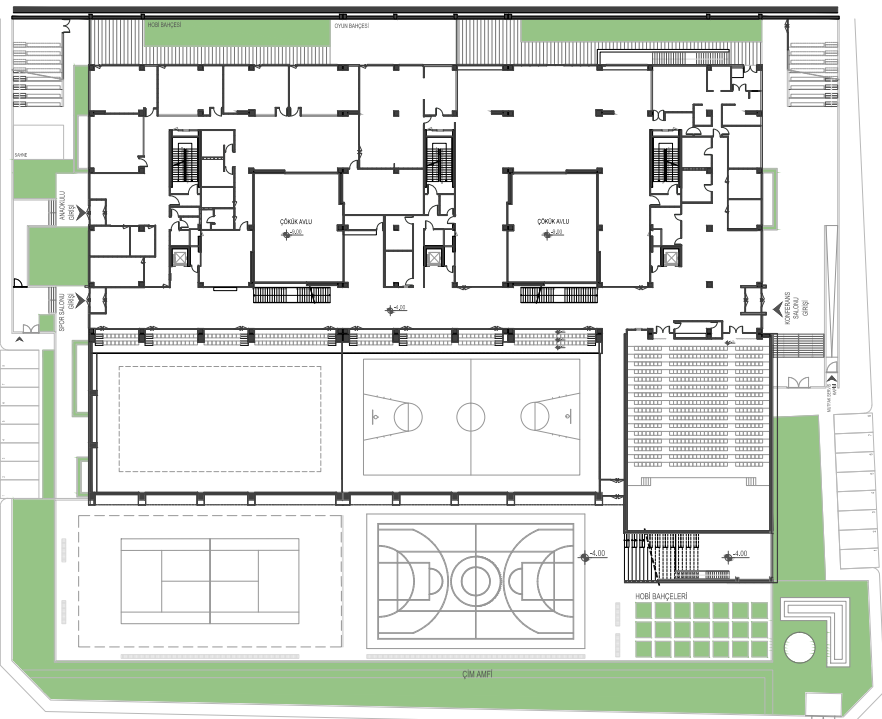
bulunduğu bağlam ve bu bağlamın tanımladığı referanslarla geliştirilmiş, 'yer'e ait bir eğitim yerleşkesi olması ve yere dair kısıtları aşmaya çalışan mimari tasarım yaklaşımıyla farklılaşıyor. Bu anlamda, uygulanan kurumsal standartlar içinde farklılaşıyor ve kendini özgün kılıyor.

Proje alanı, Bülent Ecevit Bulvarının Tekirdağ sapağına birleştiği Hatip Mahallesinde konumlanıyor. Bulvarın batı tarafında halihazırda mevcut ekili alanlar ve nispeten seyrek bir yapılaşma izlenirken, doğu tarafında yoğun bir yapılaşma ve konut alanları bulunuyor. Bu anlamda vaziyet planı okulun kitlesel yönelişinin, henüz seyrek yapılaşma bulunan güneybatı tarafına doğru uzanmasını, ama ana girişlerinin kuzeydoğu yönünde kalan bulvar tarafından alınmasını sağlayacak şekilde kurgulanıyor. Proje

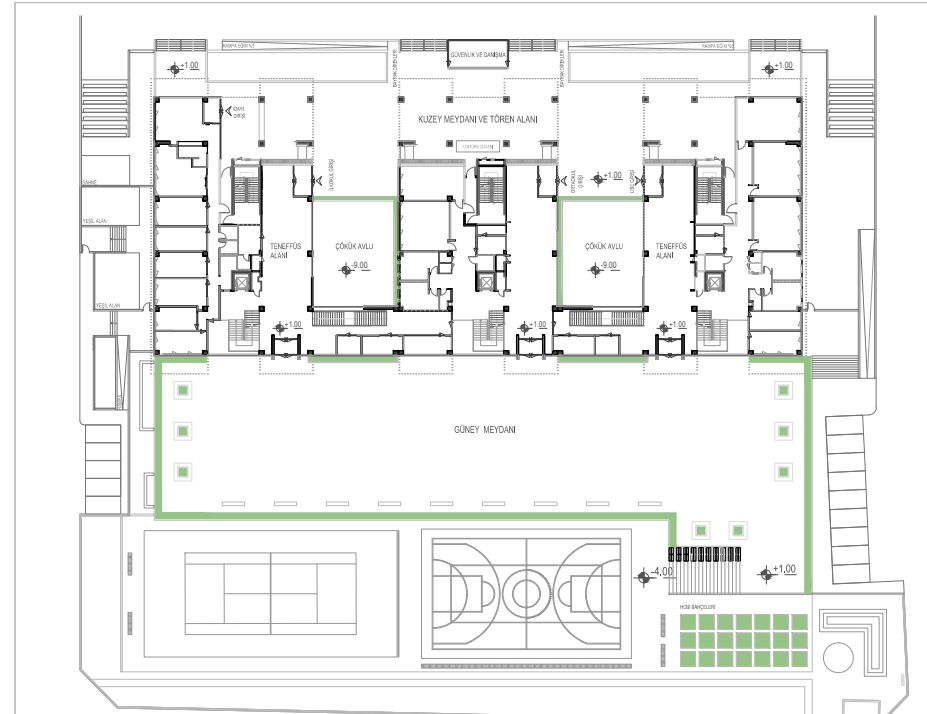
alanı içindeki kot farkı, doğal ışık alan ve dış mekanla doğrudan ilişkilenebilen birden fazla zemin kat üretilmesini, dış mekan kullanım olanaklarının çoğaltılmasına zemin oluşturuyor. Bu anlamda, yapının mimari tektoniği arazi boyunca uzanan ve bir anlamda üstte yer alacak yapılara baza oluşturan yatay bir kitleden referans olarak gelişiyor. Bu kitle çok amaçlı, üzerinde yer alan farklı yaş grubu yapılarını birbirine bağlayan ve sosyal, sportif etkinlikleri, ortak kullanımları barındıran bir hacim olarak işlev kazanıyor. Eğitim bloklarının üzerinde yükseldiği bir platform; ön ve arka cephelerde birbiriyle süreklilik ilişkisi içinde olan meydanları/tören ve oyun alanları için bir zemin; altında geniş açıklık gerektiren bu nedenle üst yapıdan bağımsızlaştırılan kapalı spor salonlarını barındıran bir kabuğa dönüşüyor.

Okulun hem bulvar tarafında kalan giriş cephesinde ve hem de alt kotta kalan ve açık alana bakan arka cephesinde, eğitim kademelerinin giriş kat seviyelerinden birbiriyle düz ayak ilişkilenen ve tören, oyun ve toplanma alanları olarak işlev kazanan meydanlar düzenleniyor. Alt bazanın üzerinde ilk, orta ve lise kademelerine ayrılmış üç benzer yapı ile bu yapılar arasında yer alan ve alt kotlara doğal ışık alan avlular yer alıyor. Bu çökük avlular bir yandan yapıları ayırırken bir yandan da birleştiriyor. Her blok zemin altında ortak kullanım alanları ve sosyal mekanlara bağlanarak süreklilik kazanıyor. Bu kurgu içinde sosyal, kültürel ve spor donatıları açısından çok çeşitli alternatifler ve olanaklar sunan, zengin bir iç dünya, çok boyutlu bir etkileşim ve öğrenme ortamı oluşturuluyor. Baza olarak nitelenen ve tasarımın zeminini oluşturan yapı gerek iç mekan kurgusu gerekse avlulara ve dış mekana açılma biçimi ile kentsel bir ölçek kazanıyor ve sosyal deneyim, etkileşim, iletişim ve buluşma ortamı olarak işlev görüyor. Bu yapı içinde yer alan ve "kolej sokağı" olarak nitelenen ve iç avlulardan doğal ışık alan iç sokak bir tarafta yemekhane ve kütüphane, öbür tarafta ise spor salonu, yüzme havuzu ve toplantı salonu gibi hacimleri birbirine bağlıyor. Bu bölüm veli ve ziyaretçilerin bağımsız erişimine olanak sağlayacak biçimde

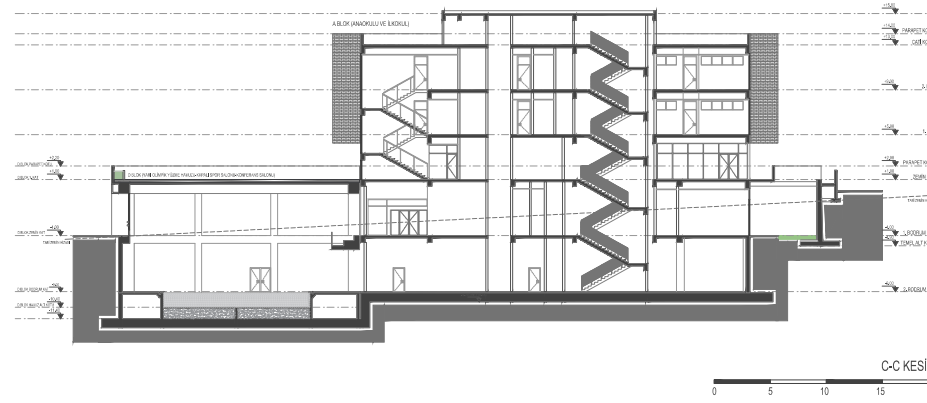
Bodrum Kat Planı

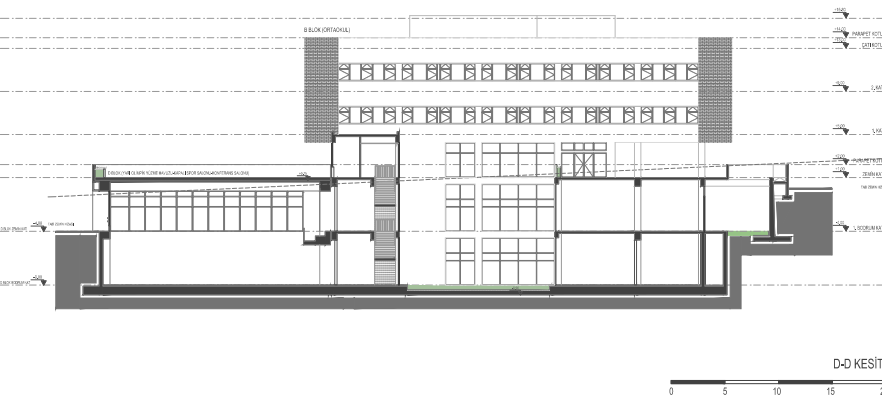
Zemin Kat Planı

1.Kat Planı

C-C KESİTİ

D-D KESİTİ

Proje Adı	: TED Çorlu Koleji
Yer	: Çorlu, Tekirdağ
Proje Yılı	: 2019 - 2020
İnşaat Yılı	: 2020 - 2021
İnşaat Alanı	: 15.640,15 m ²
İşveren	: Can Sağlık Tesisleri ve İşletmeleri AŞ.
Yapı Tipi	: Kültür - Ziyaretçi Merkezi
Mimari Tasarım ve Uygulama Danışmanları	: Celal Abdi Güzer, Lale Özgenel
Mimari Uygulama Projesi:	RETA Proje
Proje Yönetimi	: LOOP Mimarlık ve Danışmanlık, Ali Eşber Coşkun
Statik	: RETA Proje
Mekanik	: AK Proje
Elektrik	: ENM Mühendislik
İç Mimarlık	: Lale Özgenel, Ali Eşber Coşkun, İrmak Köseoğlu, Fethi Cangir
Fotoğraflar	: Emre Dörter

ele alınıyor. Benzer biçimde programda yer alan anaokulu da bu bazanın giriş cephesi tarafında çökük bir bahçeye açılacak ve bağımsız işleyecek biçimde konumlanıyor.

Bu kurgu içinde TED Çorlu Koleji üç ayrı kotta dış mekan oluşturan, iç ve dış mekanlar arasında süreklilik sağlayan, bu anlamda dış mekan kullanımına yönelik olarak arsa olanaklarını arttırmaya çalışan bir fiziksel ortama, farklı yaş grupları ve farklı etkinlikler için alternatif kullanım alanları sunan bir yapılaşmaya dönüşüyor. Yapı programında yer alan sınıf ve laboratuvarlarla sosyal ve kültürel alanların oranlarına bakıldığında yapı sadece zorunlu eğitim mekanları ile sınırlı kalmayan, sanatsal ve sportif etkinliklerle zenginleşen, öğrencilerin birbirlerinden öğrenecekleri bir iletişim ortamının altyapısını oluşturmaya çalışıyor. Yapı kendi içinde kentsel bir kurgu, öğrencilerin aidiyet ilişkisi geliştirecekleri bir mahalle, sıklıktan var olacakları, her gün yeni bir deneyim olanağı, alternatif bir var olma nişi sunan bir sosyal ortama dönüşüyor. Bütün bu özellikleri ile çağdaş eğitim yapılarının çok yönlü, sosyal iletişim yeteneği yüksek,

katılımcı bireyler yetiştirmeye yönelik hedeflerine altyapı oluşturmaya çalışıyor.

Türk Eğitim Derneği Çorlu Koleji 2021-2022 öğretim yılında açıldı. TED Çorlu Koleji proje çalışmaları ve inşaat süreçleri açısından özel ve nitelikli bir eğitim yapısı uygulamasını temsil ediyor. Bunda hem okulun kurucularının eğitim alanındaki vizyoner yaklaşımı, çağdaş eğitim yapılarını ve güncel eğitim anlayışlarını yakından takip ediyor oluşu hem de neredeyse tüm iç mekan ve dış mekan uygulamalarını mimari tasarımı sadık kalarak yapmış olmaları önemli bir rol oynuyor. Bu anlamda, işveren beklentileri ve hedeflerinin konsept proje aşamasında tanımlanması ve projenin tüm aşamalarında mimar ekip ve işveren arasında uyum ve işbirliği sağlanmasının, uygulama projesinin konsept proje önerisi ile süreklilik içinde geliştirilmesini olanaklı kıldığını da vurgulamak gerekiyor. Severek ve heyecanla tasarlanan bu yapının kullanıcıları olacak eğitmen, personel ve öğrencilerin de aynı heyecanı duyarak yapı ile çok yönlü bir aidiyet ilişkisi geliştirmeleri bekleniyor.

MODERN GEZİLER: KENDİNİ ARAYAN BİR YAZI DİZİSİ

BÖLÜM EDITÖRÜ
FİGEN KIVILCIM ÇORAKBAŞ

ANKARA'NIN GÖBEĞİNDE BÜYÜLÜ BİR ORMAN

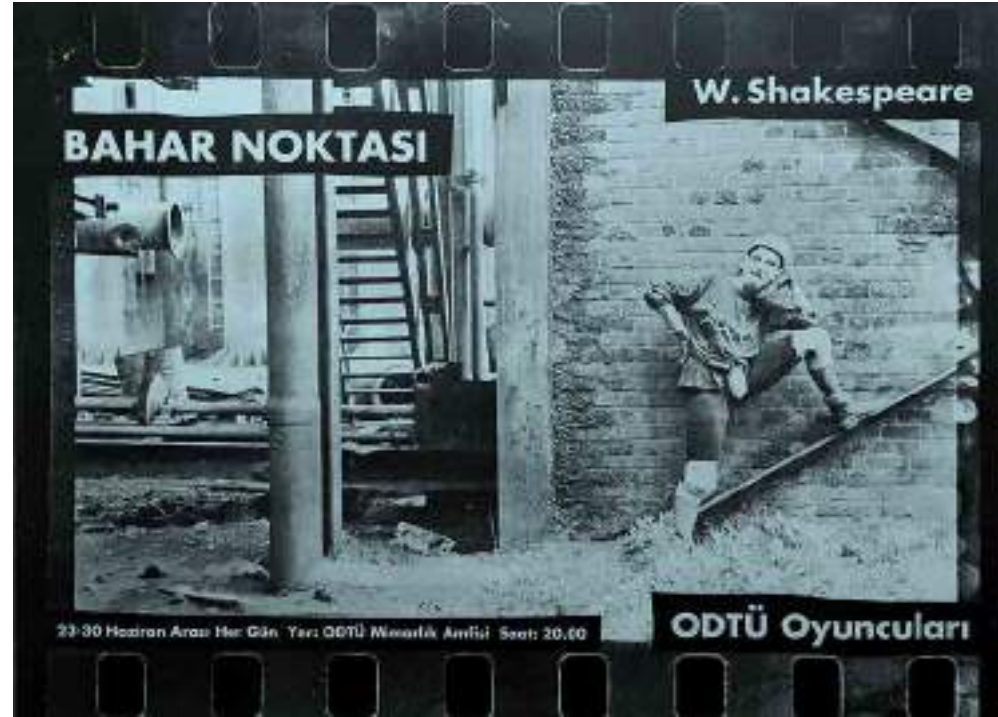
AHMET BÜLENT ACAR
YEDİTEPE ÜNİ. GÜZEL SANATLAR FAKÜLTESİ

Fotoğraflar 1993 yılının Nisan'ında Ankara Maltepe Havagazi Fabrikası'nın kalıntıları arasında çekildi. Bu kareler, ODTÜ Oyuncuları tarafından oynanacak Shakespeare'in Bir Yaz Gecesi Rüyası'nın, Can Yücel'in Türkçe söyleyişle 'Bahar Noktası'nın tanıtımı için kullanılacaktır.

İlk kez 1594 yılında sahnelendiği tahmin edilen bu Shakespeare komedisini ele alırken temel yaklaşımımız, oyunun günümüz bakış açısıyla yeniden yorumlanması oldu. Dünya tiyatrosu edebiyatının bu klasikleşmiş eserini sahnelerken gösterim süresini düşürmek ve temposunu yükseltmek kaygısıyla kimi bölümlerini kısaltmamıza karşın oyun metnine sadık kaldığımızı söylemeliyim. Oyun, Can Yücel'in olağanüstü katkısıyla orijinal bağlamından kayarak zamanımıza ve coğrafyamıza yaklaşmıştı. 1993 yılında Bahar Noktası'nı sahnelerken, Shakespeare'in kurduğu atmosferi bozmadan, Can Yücel'in "Türkçe söyleyerek" yeniden canlandırdığı oyunu günümüz Türkiye'sine daha da yaklaştırmaya çalıştık.

Bahar Noktası'nı bugüne taşıırken zaman ve mekan boyutunu düşünmek zorundaydık. Oyunun geçtiği antik Atina kenti günümüzde herhangi bir metropol olabilirdi rahatlıkla. Ama evlenmelerine izin verilmeyen aşıkların kaçtığı, gerçeküstü mitolojik yaratıkların yaşadığı ormanın neresi olacağı daha da önemliydi. Oyunda orman büyülü bir yerdir. Kent merkezindeki yasaların geçerli olmadığı, kendine göre gerçekliği ve

Modern Geziler yazı dizimiz ilerledikçe değerli yazarlarımızın özgün yorumlarıyla çeşitlenmeye devam ediyor. Dizinin bu altıncı yazısında birkaç "ilk"i birarada deniyoruz, birincisi Ankara'nın -artık aramızda olmayan- ikonik yerleşkelerinden birini hafızalarımızda ve farklı bir sanat alanında kendine yer ettiği haliyle gündeme getiriyoruz, ikincisi bu yapının sanatsal fotoğraflardaki ve mimari eskizlerdeki çeşitli temsillerini biraraya getiriyoruz ve, son olarak, konumuz Ankara Tarihi Elektrik ve Havagazi Fabrikası yerleşkesinin kültürel anlamını çoğullaştıran bir oyunun dramaturjisini yönetmeninden dinliyoruz. Böylelikle, Mimarlar Odası Ankara Şubasının kaydadeğer çabalarına rağmen 13 Haziran 2006 tarihinde bir akşam saatinde Ankara Büyükşehir Belediyesi ekiplerince yıkılıveren bu eşsiz kentsel mirasın anısını bir kez daha, ağıt yakmadan ama değerlerini çoğullaştırarak hatırlıyoruz. Sanıyorum bu yerleşke ve yıkımının Türkiye'de modern yerleşke ve yapıların korunma ve korunamama tarihindeki simgesel rolü çok büyüktür. Ankara Tarihi Elektrik ve Havagazi Fabrikası'nın ani kaybının mimarlar arasında yarattığı büyük yankı, sonrasında yine Mimarlar Odası Ankara Şubesi öncülüğünde "miraslaşma süreci tamamlanan" Ulucanlar Tarihi Cezaevi ve Hasanoğlu Köy Enstitüsü gibi önemli modern yerleşkelerin korunmasına ivme kazandırdı. Bu sayıda "modern geziler" bölümünde konu ve konuk edindiğimiz Ankara Tarihi Elektrik ve Havagazi" fabrikasının yapım ve yıkım öykülerini sizlerin araştırmalarınıza bırakıyor, bizler yönetmen Ahmet Bülent Acar, fotoğrafçı ve sanatçı Güven İncirlioğlu ve koruma uzmanı ve fotoğrafçı Yüksek Mimar Fahrettin Emrah Köşgeroğlu'nun üretimleri üzerinden bu yapının güncel sanat ve mimarideki etkilerini tartışmaya bir giriş yapıyoruz.

yasaları olan, doğaüstü canlıların yaşamını sürdürdüğü bir mekandır. Orada varlığını sürdürenler arasında da bir hiyerarşi, bir düzen vardır. Geleneklerin çok daha zayıf, arzuların ve dürtülerin daha güçlü olduğu bir düzen.

Orman, kent merkezindeki yasaların ters yüz edildiği, kentin bilinçdışı yaşamının varlığını sürdürdüğü bir mekandır.

Günümüzde kent yakınlarında ayak basılmamış bakir ormanlar artık yok. Kentlerin çeperleri endüstri sonrası yaşam alanları olarak terk edilmiş fabrika kalıntılarıyla,

endüstri artığı hurdalıklarla, tenekelerle ve varoşlarla çevrelenmiş durumda. Bu alanlarda gelişen alternatif yaşam kültürü ve kültür ürünleri merkez tarafından çoktan devşirilmiş, dönüştürülmüş ve başat olarak varlığını sürdüren merkez kültürü melezleştirmiştir. Örneğin gelişmiş endüstri toplumlarında kent kültürü çeperlerinde gelişen rock, punk, rap, arabesk vb. müzik formları merkez tarafından ehlileştirilerek kabul edilmiş durumda.

Kabaca özetlemeye çalıştığım bilgiler ışığında, 'Bahar Noktası'nın zamansal ve mekansal bağlamının günümüzdeki karşılığı

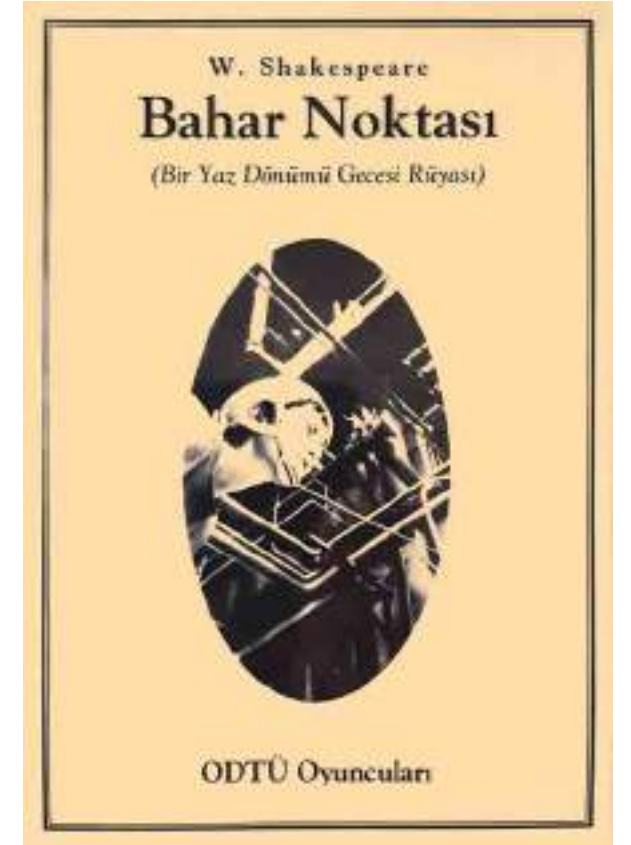

ararken kaçınılmaz olarak oyun kişilerinin tarihsel ve sosyo-kültürel bağlamı da değişmek zorundaydı. Antik Atina kentinin hükümdarı Tezeus, müstakbel karısı İpolita ve maiyetindekiler (Filostrata, Ege vb.) mafyatik ilişkilerle zenginleşmiş "sonradan görme" burjuvalar oldular.

Aşk dolantısı yaşayan aşıkarsa (Hermiya, İskender, Dimitri, Eleni) burjuvaların iyi kolejlerde okuyan bir genç kuşağını temsil etmekteydi. Ormanda yaşayan gerçek-üstü mitolojik karakterler (Babaron, Müzeyyen, Cin ve periler) eski bir reklam panosunda vücut bulan "gotik" imajlı rock starlara ve onların yardımcılarına dönüşüverdiler. Tezeus ve İpolita'nın evlilik töreninde sergilemek için tiyatro oyunu hazırlayan eski dönem zanaatkarlarıysa (Testere, Öreke, Körük, Teneke, Mengene ve Yüksük) günümüz lümpen proleterleri oluverdiler.

Böylesi bir dramaturjik yaklaşımla 'Bahar Noktası'nın muzip cini Babacanbican (Puck) ormanda değil kent kıyısındaki terk edilmiş bir fabrikada aylıklık edebilirdi ancak. O yıllarda Ankara'daki en oturaklı fabrika kalıntısı Maltepe Havagazı Fabrikası'ydı. Yok edilmeden önce orada çekim yapma fırsatı bulduk. Beş aydan fazla çalıştığımız ve ciddi beğeniler toplayan 'Bahar Noktası'nı yıllar sonra bu doğal mekanda, bu fabrikada oynayabilirdik. Bu konuda bir takım girişimlerde bulunduysak da hepsi sonuçsuz kaldı. Kent yöneticilerinin o bölgede, kalıntıları koruyarak tasarlayabilecekleri bir kültür merkezi yapacak ne niyetleri ne de birimleri vardı. Bu tasarı gerçekleşmemiş bir hayal olarak kaldı. Maltepe Havagazı Fabrikası, Ankara'nın göbeğindeki büyülmüş orman bugün yok. Kentin belleğinden bir kare daha silindi. Elimizde kalan fotoğraflarla yetinmek zorundayız.

KİŞİSEL BİR DÜĞÜM; ANKARA HAVAGAZI FABRİKASI

FAHRETTİN EMRAH KÖŞGEROĞLU

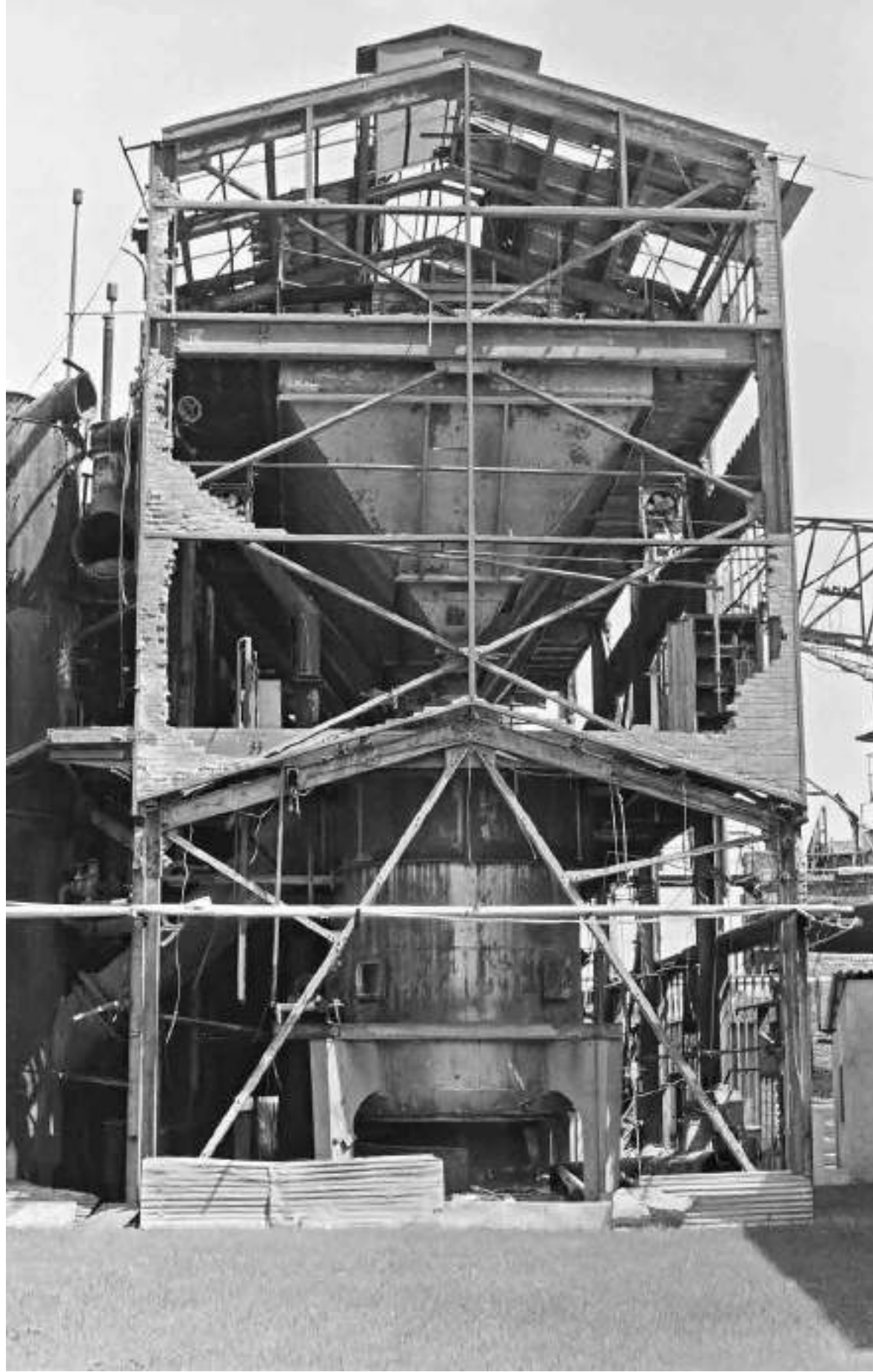
Y.MİMAR
RESTORASYON UZMANI

Ankara Maltepe'de doğup büyümüş biri olarak Maltepe Havagazı Fabrikası ile ilgili aklımdan silinmeyen iki görüntü var; birincisi Gazi Mustafa Kemal Bulvarı hizasında bulunan bahçe duvarı ve üzerinde ampuller ile oluşturulmuş Atatürk portresi... İkincisi ise alçalan ve yükselen gazometre ve arkasındaki üç uzun baca... Çocukluğumdan başlayarak, evimden Kızılay'a giderken ve dönerken maruz kaldığım bu görüntüler aklıma sanırım silinmemek üzere kazınmış.

Maruz kaldığımı söylediğimde olumsuz bir anlam yüklediğim anlaşılmasın; bu görüntüler, görmeyi sevdiğim ve her gördüğümde merakımı cezbeden görüntülerdi. Evimin yakınındaki bu büyük bir fabrika çalışan bir makineydi. Ama çok büyük bir makine... Dumanlar tüten, gürültü çıkaran, hareket eden kocaman parçaları olan bir makine. Ha bir de vinç vardı; bir çocuk için epey büyük. Vincin yanından yukarı doğru giden tren raylarına benzer ve üzerinde kabinlerin hareket ettiği bir yol da vardı. Kömür taşıdıklarını söylemişti babam ilk sorduğumda.

Babam, fabrikanın kömür ile çalıştığını ve havagazı ürettiğini söylediğinde şaşırıldığımı hatırlıyorum. Şaşırıldığım şey fabrikanın kömür ile ne ürettiğini tam olarak anlamamamdı, kömür yakılarak evleri ısıtan bir maddeydi. Ayrıca fabrikaların ürettiği malların kamyonlara yüklenip dükkânlara götürüldüğünü zannederken, bu fabrikanın ürettiği gazı evimize borular getiriyordu. Ocak ve sofben bu gaz ile çalışıyordu ve başka evlerde olan "tüp bitti!" derdi olmuyordu. Zamanı için büyük konfor. Gerçi 5 yaşında bir çocuk için elektriği anlamak yeteri kadar zordu, bir de bu eklenmişti. Somut ile soyutun tam ayırına varamadığımız zamanlar bunlar. Büyüdükçe her şey yerine oturuyor tabii.

Büyüdükçe, bu fabrikanın çok önemli bir işlev gördüğünü anladım. Bu arada yalnızca ocakta kullandığımız havagazı üretmediğini, başka mamuller de ürettiğini fark etmeye başladım. Bunlardan aklımda kalan temel ürün "naftalin"di; her yaz kışlıkları kaldırırken ve halıları toplarken kullandığımız garip kokan malzeme. Kokusunu sevsem de annemin sürekli "zehirli bu, dokunma!" uyarıları ile incelemeye çalıştığım beyaz renkli topraklardı. Günümüzde pek satıldığını zannetmiyorum, pek görmüyorum zira. Ancak 1980'li yıllarda yaz ve kışa girerken sıkça kullanılan bir üründü.

Bu fabrikanın elektrik de ürettiğini ortaokula geçtiğimde anladım; ampullerle yapılan Atatürk portresi bunu göstermek içindi. Genellikle resmi bayramlarda yakılırdı Atatürk panosu ve epey ışık saçardı çevreye...

Derken doğalgazın geldiğini ve fabrikanın kapatılacağı haberleri yayıldı. 80'lerin sonuydu ve hava kirliliği şehirde en çok konuşulan konulardan biriydi. Özellikle Maltepe'deki sürekli kömür kokan hava insanları bezdirmeye başlamıştı. Havagazı fabrika-

sının da bunda etkisinin olduğu ortadaydı. Nitekim 1990 yılında fabrika kapandı. İslî binalardan gelen ışıklar söndü, bacalardan çıkan duman kalmadı ve kocaman metal bir körik olan gazometre artık hareket etmez oldu.

1977'den 2005'e kadar Maltepe ve çevresinde yaşadım. Zamanla binaların yıprandığını, gazometrenin söküldüğünü ve alanın metruk hale dönüştüğünü gözlemledim. Sürekli dolaştığım o çevrede beni çocukluğ-

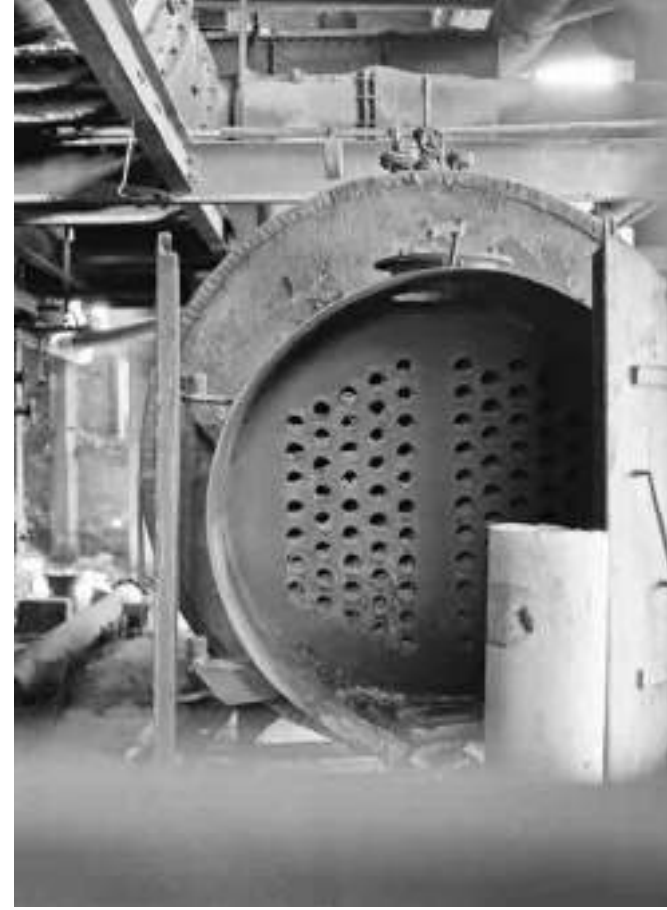

ma bağlayan önemli bir düğüm noktasıydı burası. 1999 yılının bahar aylarında ODTÜ Fotoğrafçılık Topluluğu üyesi ben ve 5 kişi EGO'dan izin alarak fotoğraf gezisi yaptık Havagazı Fabrikası'na. Kapanmadan orada çalışan yaşlıca bir mühendis de bize eşlik etmiş ve fabrikanın çalışma prensibini anlatmıştı. 3. Sınıf Mimarlık öğrencisi olarak ben ve üst dönemden arkadaşım Gökçeçek Savaşır özel bir ilgi ile gezmiştik; endüstriyel yapılar içerisinde mimarisi etkileyici olan ilgi çekici yapıları fabrika yapıları. Çelik,

tuğla, beton ve ahşap malzemenin üretim ekipman ve fonksiyonlar ile harmanlandığı bir mimariydi. Bu yazı ile gördüğünüz fotoğraflar, o gezide, mimar aday bir öğrenci olarak benim çektiğim fotoğraflardır. O vakitte binalar nispeten sağlamdı ve gezilebiliyordu. En azından belgelenmesini sağladığımı zı düşünüyorum.

Bu geziden sonra 4. Sınıf projelerimden birini bu alan için hazırladım. Eğitim hayatım içinde en hoşuma giden ve çalışmayı en çok

sevdiğim projem olmuştu. Buranın kamusal bir alan olmasını, bir teknoloji müzesi olarak kullanılmasını önermişim projemde. 2000 yılının Ekim ayında, projem için tekrar gezmek istediğimde izin alamadım; binaların tehlike arz ettiğini ve gezilmesinin mümkün olmadığını belirttiler EGO'daki yetkililer. Fotoğraf çekmemi de istemediler. Belki de artık onlar da gözden çıkarmaya başlamışlardı fabrikayı. Ama eskiz yapma fırsatı buldum alan ile ilgili; ekte gördüğünüz eskizler bunlardır.

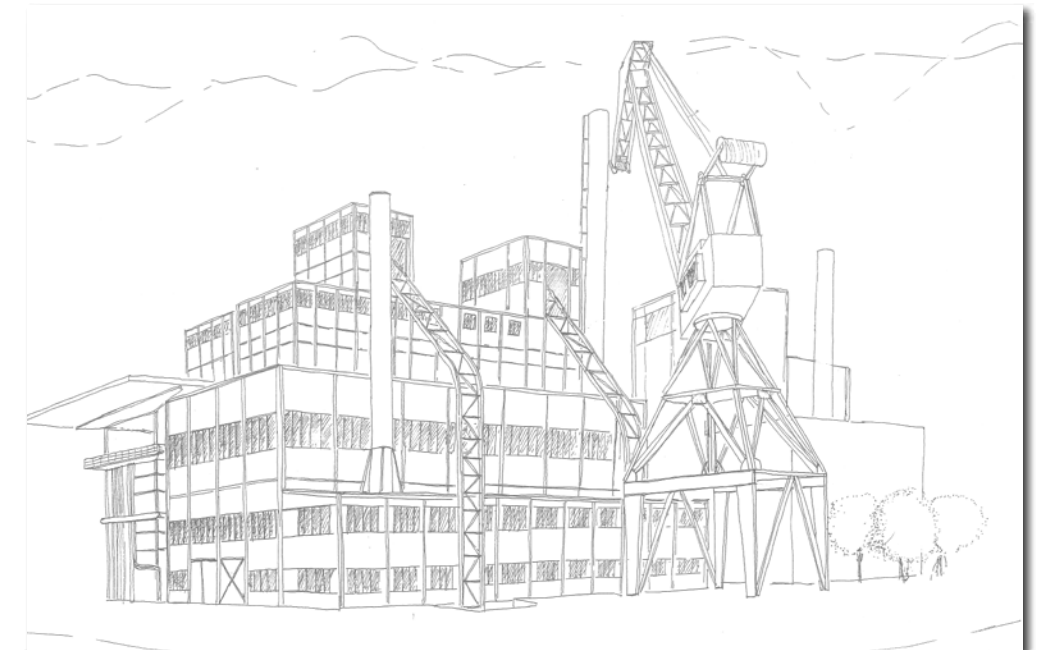
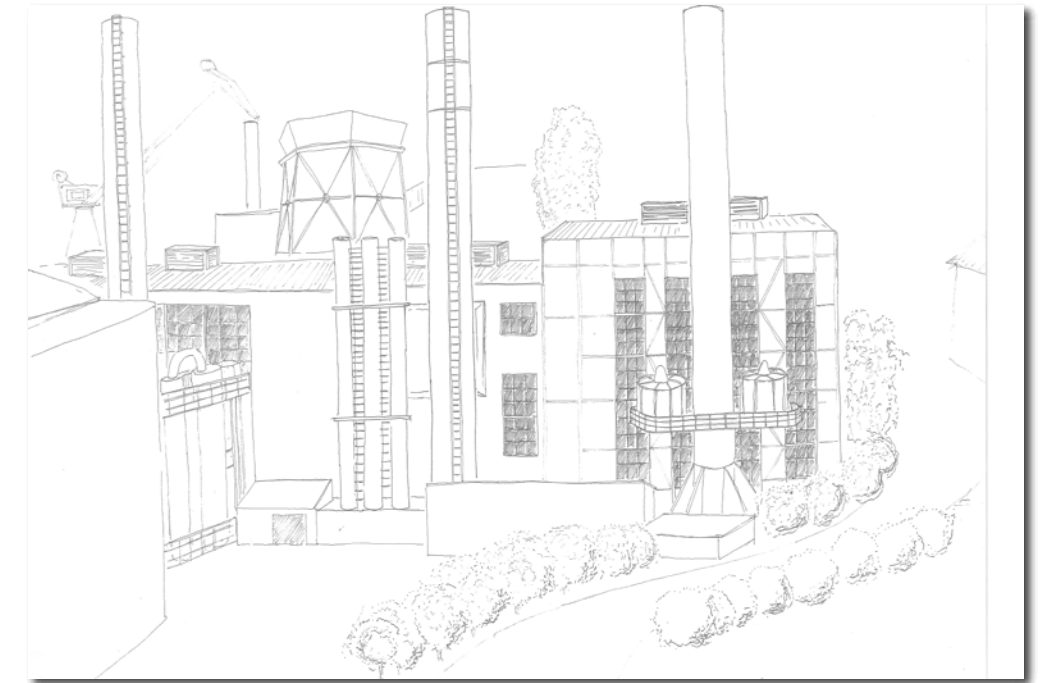
2006 yılında fabrikanın büyük kısmını yıktılar; tıpkı yıllar sonra benzer şekilde babamın çalıştığı ve emekli olduğu İller Bankası binasını yıktıkları gibi... Yıkarlarken o zaman, fabrikanın hemen yanındaki Gazi Üniversitesi Mimarlık Fakültesi'nde çalışan arkadaşım Aktan (Acar)'ın telefonla aradığını üzüntüyle "Yıkıyorlar Emrah!" dediğini hatırlıyorum. Burayı bilen ve potansiyelini fark eden herkes üzülmişti, ancak hoyratlık sınır tanıyamıyordu ve kısa sürede amaçlarına ulaştılar. Çocukluğum ile ilgili bağlardan bir tanesi de böylece çözüldü gitti.

2005 yılında taze restorasyon uzmanlığımı almış bir mimar olarak ülkemdeki koruma

pratiği ile ilk ve en doğrudan karşılaşmam bu oldu. Sanırım, yalnızca mesleki bir mesele olmayıp kişisel hatıralarım da bulunduğu için en çok iz bırakanlardan biri olduğunu da kabul etmem gerekiyor. Hala Ankarada yaşıyor olsam da, çocukluğumun geçtiği yerlere nadiren gidiyorum. Zorunlu olmadıkça gitmek istemiyorum desem daha doğru olur. Bunun sebebi çocukluğum ile ilgili bağların çoğunun çözülmüş olması.

Yaş ilerledikçe nelerin daha çözüleceğini izleyerek vaktimizi dolduracağız anlaşılan.

Sevgi ve saygılarımla.

MODERN MİMARİYİ KORUMAK

GEÇ KALMADAN..

Kültür mirasının korunmasında, ne yazık ki, çoğunlukla "eski, hatta çok eski" olanın korunması gibi bir anlayış hakim ülkemizde.

Bunun çok yönlü nedenleri var:

- İlki, başka kültürlerin bu topraklarda bıraktıkları mirasa dokunulamaması ve bu varlıklar üzerinden turizm yoluyla gelir elde edilmesi,

- Kültür mirasının bireylerin inancında yeri olması ve bunun birbirlerini takip eden kültürlerde devamlılık göstermesi,

- Ait oldukları dönemlerin yapım teknikleri ve malzeme bilgileri ile birlikte yaşam kültürünü günümüze taşınmaları,

Geçmiş kültürlere ait değerleri koruyoruz, bu çok iyi; peki bizim geleceğe bırakmamız gereken, önemi bilim ve meslek çevrelerince belirlenmiş yapıları neden korumuyoruz, ya da koruyamıyoruz?

Yaklaşık 100 yıl önce ülkemizde başlayan Cumhuriyet ile birlikte, çağdaş yaşam ve düşünce anlayışı ile oluşturulan yapı çevreye karşı -günümüzde ilerleyen tüm teknolojik yeniliklere rağmen-, "deprome karşı dayanıksızlık" gerekçesiyle pek çok yapının son 10 yıldır artarak devam eden "yıkma" kararlarının alınmasının altındaki gerçekler neler olabilir?

Örneğin:

- Yapıların korunması için gereken çalışmaları yapması beklenen "Tescil Kurul"larının özerkliğini kaybetmesi, siyasi erkin bir organı durumuna gelmesi bu yıkımlarda etkili olmuş mudur?

Parti ayırımı olmaksızın, yöneticilerin meslek örgütleri, üniversiteler ve sivil toplum kuruluşlarının görüş ve önerilerine, deneyim ve bilimselliğe gereksinim duyan katılımcı bir anlayıştan kaçınmaları olabilir mi? Toplum kültüründe çok sesliliği ve yönetim anlayışında kurumsallığı kayıp mı ettik? Modern kültürel mirası korumak için gerekli denetleme mekanizmalarına şu an itibarıyla sahip miyiz?

Öte yandan;

İster resmi kurum, ister sivil mimari yapısı olsun, mimari eserler, buldukları kentte, çevrede yaşayanların yaşamlarına varlıkları ile dahil olabilmemiş mi? Yapılar ve koruma anlayışı kentliler tarafından yeterince biliniyor mu? Yaşantımıza dokunanların neler olduğunun farkında mıyız? Kent mekanı ve onu oluşturan yapıların yaşamımızda nasıl bir yeri olduğunu biliyor muyuz? Kısacası, bir farkında olma sorunumuz mu var?

Çoğu yıkma kararının altında siyasi erkin kültür anlayışı ile yeni anlayışın çatışması, kısacası ideolojik bir yaklaşım olduğu ileri sürülebilir mi?

Bu soruların sayılarını artırmak elbette mümkün, ancak kayıpları nasıl ve hangi yolla engelleyeceğimiz başka bir bilinmez olarak karşımızda duruyor.

Şu an itibarıyla; matbaanın bu ülkeye yüz yıllar sonra girmesi gibi, yakın zaman kültür ve mimari mirasını korumayı, geleceğe taşımayı iş işten geçtikten sonra anlayacağımızı düşünmek olası görünüyor.

Çok üzücü çok...

Eser Adı : Çubuk Baraj Gazinosu
Şehir : Çubuk/Ankara
Yapım Yılı : 1937-1938
Yıkım : 2016
Mimar : Theo Leveau
Elde Ediliş :

Çubuk Barajı'nın 1936'da açılmasının ardından baraj kıyısında manzaraya hakim bir noktada bir gazino inşası da başladı. Modern mimarinin eşsiz örneklerinden olan yapı, 7 Haziran 2016 tarihinde yıkıldı.

Eser Adı : Marmara Köşkü
Şehir : AOÇ/Ankara
Yapım Yılı : 1928
Yıkım : 2016
Mimar : Ernst Egli
Elde Ediliş :

1928 yılında Ernest Egli tarafından modern çiftlik evi olarak tasarlanan ve AOÇ arazisi içerisinde, araziye hakim bir noktaya inşa edilen Marmara Köşkü, 17 Mayıs 2016 tarihinde bir gece yarısında yıkıldı.

Eser Adı : Danıştay Binası
Şehir : Kızılay/Ankara
Yapım Yılı : 1969-1978
Yıkım : 2016
Mimar : Doğan Tekeli
Sami Sisa
Elde Ediliş : İhale (1967)

Eser Adı : Su Süzgeci Binası
Şehir : Dışkapı/Ankara
Yapım Yılı : 1935-36
Yıkım : 2013
Mimar : Hochtief Şirketi
Elde Ediliş :

Cumhuriyet döneminin önemli endüstri yapılarından olan Su Süzgeci, Çubuk Barajı'ndan gelen suyu Ankara'ya pompalayan bir süzgeç görevi görüyordu. Yeni başkent in su gereksinimini sağlamak amacıyla, 1936 yılında inşa edildi. 8 Ağustos 2013'te yıkıldı.

Fotoğraf: Ahmet Soyak

Fotoğraf: Ahmet Soyak

Eser Adı : Ankara Tarihi Elektrik ve Hava Gazı Fabrikası
Şehir : Maltepe/Ankara
Yapım Yılı : 1928-33
Yıkım : 2006-2017
Mimar : Werner Issel
Elde Ediliş :

Ankara'nın hava gazı ve kok kömürü ile çalışan ilk elektrik üretim tesisidir. Alman Aktien Elektrischen Gesellschaft firması tarafından yapılmış olan fabrikada bulunan yapılar, sahip olduğu tekno-sanayi ve mimarlık değerinin yanı sıra, gazometreleriyle, gaz fırınlarıyla, soğutma kuleleriyle, bacalarıyla sadece Cumhuriyet'in kuruluş yıllarına tanıklık etmemiş; aynı zamanda anıtsal görünümleri ile birer kent objesine dönüşmüşlerdir. (<https://www.goethe.de/ins/tr/ank/prj/urs/geb/ind/gas/trindex.htm>)

Eser Adı : Etibank Binası
Şehir : Sıhhiye/Ankara
Yapım Yılı : 1952
Yıkım : 2013
Mimar : Vedat Özsan
 Toğrul Devres
 Yılmaz Tuncer
Elde Ediliş :

Sıhhiye'deki Etibank Genel Müdürlüğü binası, 2013 yılının Aralık ayında yıkıldı.

Eser Adı : Sivas Hükümet Konağı
Şehir : Sivas
Yapım Yılı : 1974
Yıkım : -
Mimar : Affan Yatman
 Nesrin Yatman
Elde Ediliş : Yarışma

Eser Adı : İstanbul Üniversitesi Merkez Kütüphanesi
Şehir : İstanbul
Yapım Yılı : 1970 - 1985
Yıkım : 2019
Mimar : Şandor Hadi
 Hüseyin Başçetinçelik
Elde Ediliş : -

Eser Adı : TBMM-Halkla İlişkiler Binası
Şehir : Ankara
Yapım Yılı : 1978
Yıkım : 2016
Mimar : Altuğ-Behruz Çinici
Elde Ediliş :

Eser Adı : İller Bankası
Şehir : Ulus/Ankara
Yapım Yılı : 1937
Yıkım : 2017
Mimar : Seyfi Arkan
Elde Ediliş : Yarışma

1980 yılında tescilli eser statüsüne kavuştu-
 rulan binanın statüsü 2015 yılında kaldırıl-
 dı. Aslında 2005 yılında iç mekanları aslına
 uygun olarak yenilenmesine rağmen tescilli
 kaldırılan bina, 16 Haziran 2017'de gece
 yarısı yıkıldı.

Eser Adı : Bursa Merkez Bankası
Şehir : Bursa
Yapım Yılı : 1967
Yıkım : 2020
Mimar : Şevki Vanlı
 Ersen Gömleksizoğlu

Elde Ediliş : Yarışma

Eser Adı : Kumrular İkamet Sitesi
Şehir : Kumrular/Ankara
Yapım Yılı : 1956
Yıkım : 2016
Mimar : Orhan Bozkurt
 Gazanfer Beken
Elde Ediliş :

Necatibey Caddesi ile Kumrular'ın köşesin-
 de bulunan (eski İmar ve İskân Bakanlığı
 yerleşkesi) Çevre ve Şehircilik Bakanlığı
 tarafından kullanılan üç bloktan oluşan,
 özgün sivil mimari eserlerden biri olan yapı
 22 Şubat 2016'da yıkıldı.

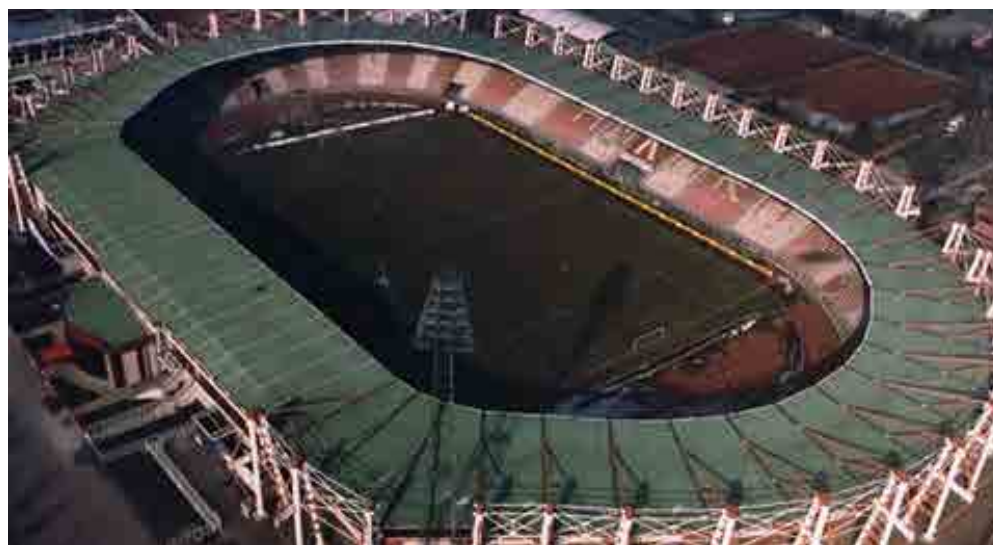
Eser Adı : Abdi İpekçi Spor Salonu
Şehir : Zeytinburnu / İstanbul
Yapım Yılı : 1978-1989
Yıkım : 2019
Mimar : Ragıp Buluç
 Ziya Tanalı
 Ercan Yener

Elde Ediliş : Yarışma

Eser Adı : 19 Mayıs Stadyumu
Şehir : Altındağ/Ankara
Yapım Yılı : 1936-1938
Yıkım : 2018
Mimar : Paolo Vietti-Violi
Elde Ediliş : Yarışma

20 bin 600 seyirci kapasitesine sahip olan
 Ankara 19 Mayıs Stadyumu mimar Paolo
 Vietti-Violi tarafından projelendirilmiş ve
 açılışı 1936 senesinde gerçekleşmiştir.

Eser Adı : Bursa
 Atatürk Stadyumu
Şehir : Bursa
Yapım Yılı : 1950'ler
Yıkım : 2016
Mimar : Vali Haşim İşcan döneminde inşa edilmiş, mi-
 marının kim olduğu
 bilgisine ulaşılamadı.

Elde Ediliş :

Eser Adı : TÜİK Binası
Şehir : Ankara
Yapım Yılı : 1960-1961
Yıkım : 2020
Mimar : V.Dalokay
 N.Tekelioğlu
Elde Ediliş : Yanışma

Fotoğraf: Ahmet Soyak

Fotoğraf: Ahmet Soyak

Eser Adı : Cebeci Stadyumu
Şehir : Ankara
Yapım Yılı : 1957
Yıkım : 2021
Mimar : Vahit Erhan
 Yani Çırakoğlu
 Hüseyin Baban
Elde Ediliş :

Eser Adı : İstanbul Ticaret Odası
Şehir : İstanbul
Yapım Yılı : -1971
Yıkım : 2021
Mimar : Orhan Şahinler
Elde Ediliş : Yanışma, 1963

Bir dönem İstanbul Ticaret Üniversitesi olarak kullanılan bina için hazırlanan uzman raporlarında binanın 90 cm yattığı belirtilmiştir.

Eser Adı : Taşlık Kahvesi
Şehir : Maçka/İstanbul
Yapım Yılı : 1947-1948
Yıkım : 1980'ler
Mimar : Sedad Hakkı Eldem
Elde Ediliş : -

Eser Adı : Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı Genel Müdürlük Binası
Şehir : Kızılay-Ankara
Yapım Yılı : 1962-1974
Yıkım : 2009
Mimar : Demirtaş Kamçıl
 Rahmi Bediz
Elde Ediliş :

Eser Adı : Peri Tower Oteli
Şehir : Nevşehir
Yapım Yılı : 1989
Yıkım : 2018
Mimar : Merih Karaaslan
 Nuran Ünsal
Elde Ediliş :

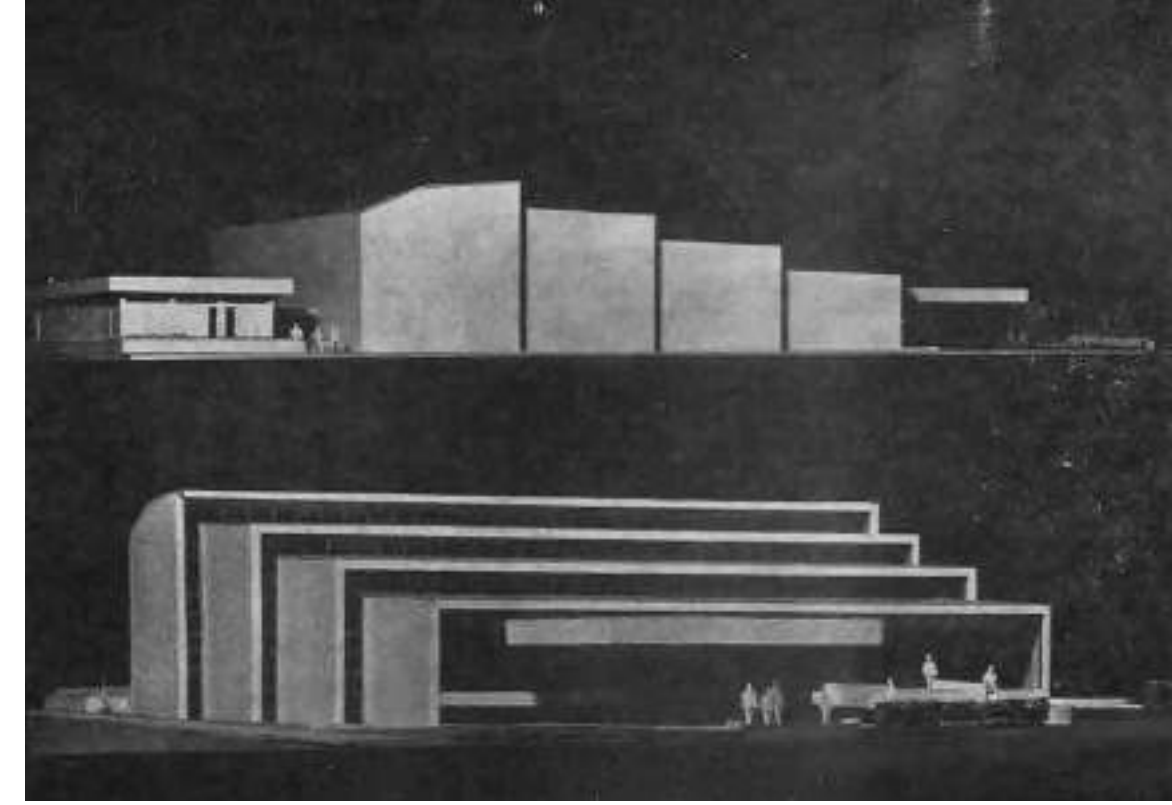
Bina, 1996 yılında 6. Ulusal Mimarlık Ödülleri'nde Yapı Ödülünü almıştı.

Eser Adı : Eskişehir Kılıçoğlu
Sinema, Apartman ve
İşhanı
Şehir : Eskişehir
Yapım Yılı : 1959
Yıkım : 2012-2015
Mimar : Abidin Mortaş
Elde Ediliş : -

Eser Adı : Eskişehir
Kapalı Spor Salonu
Şehir : Eskişehir
Yapım Yılı : 1959
Yıkım : 2018
Mimar : Nişan Yaubyay
Osep Saraf
Elde Ediliş : Yarışma

Eser Adı : Balıkesir
Kervansaray Otel
Şehir : Balıkesir
Yapım Yılı : 1950'li yıllar
Yıkım : 2006
Mimar : Muhteşem Giray
Affan Kırmılı
Elde Ediliş : Yarışma

Eser Adı : Hürriyet Medya Towers
Şehir : İstanbul
Yapım Yılı : 2000
Yıkım : 2013
Mimar : Aydın Boysan
Elde Ediliş :

Hürriyet tesisleri ve önünde ikiz kule şeklinde düşünülmüş iş kuleleri döneminin önemli yapılarındandı. Bir süre hizmet veren bina 2012'de, arsasının Nurol GYO'ya 125,5 milyon dolara satılmasının ardından yıkıldı.

Eser Adı : Atatürk Kültür Merkezi
Şehir : İstanbul
Yapım Yılı : 1969
Yıkım : 2018
Mimar : Hayati Tabanlıoğlu
Elde Ediliş :

Eser Adı : Ego Hangarları
Şehir : Hipodrom cad./Ankara
Yapım Yılı : 1930
Yıkım : 2016
Mimar : Alman İnşaat Şirketi
Elde Ediliş :

Eser Adı : Altındağ Belediye Binası
(Kısmen)
Şehir : Ankara
Yapım Yılı : 1987
Yıkım : -
Mimar : Merih Karaaslan
Nuran Ünsal
Elde Ediliş :

Yıkımdan sonra

Yıkımdan önce

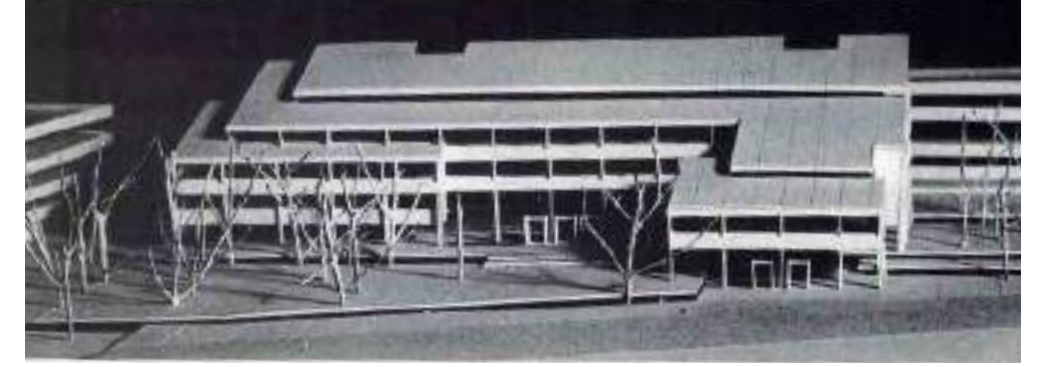
Eser Adı : Gaziosmanpaşa
Hükümet Konağı
Şehir : İstanbul
Yapım Yılı : 1988
Yıkım : 2020
Mimar : Tamer Başbuğ
Hasan Özbay
Elde Ediliş : Yarışma, 1984

Eser Adı : Ordupazarı Binası
Şehir : Tandoğan, Ankara
Yapım Yılı : 1983
Yıkım : 2020
Mimar : Sezar Aygen
Oktay Veral
Elde Ediliş : Sınırlı Yarışma, 1981

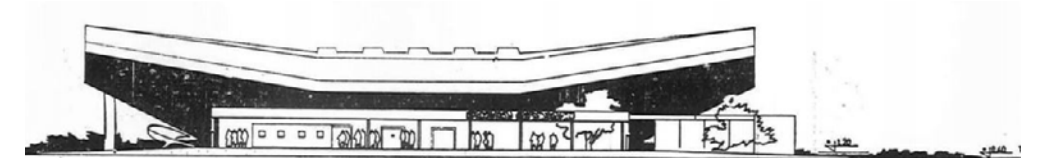
Eser Adı : Antalya
Hükümet Konağı
Şehir : Antalya
Yapım Yılı : 1974
Yıkım : 2002
Mimar : Merih Karaaslan,
Mahmut Tuna
Elde Ediliş : Yarışma

Eser Adı : Karayolları 17. Bölge
Müdürlüğü
Şehir : Zincirlikuyu / İstanbul
Yapım Yılı : 1973-1980
Yıkım : 2013
Mimar : Mehmet Konuralp
Elde Ediliş : -

Eser Adı : Bursa Kapalı Spor
Salonu
Kapasite : 3500 Kişi
Şehir : Bursa
Yapım Yılı : 1972
Yıkım : 2020
Mimar : Muhlis Türkmen
Hamdi Şensoy
Orhan Şahinler
Elde Ediliş : Yarışma, 1961

AVRUPA'DAN YENİDEN İŞLEVLENDİRME ÖRNEKLERİ: YIKMAK (TEK) ÇÖZÜM DEĞİL...

DR. AYÇA ÖZMEN

Çankaya Üniversitesi Mimarlık Fakültesi

Mevcut yapıları koruyarak çağdaş yaşam koşullarının gerekliliklerine göre yeniden işlevlendirmek de mümkün. Hatta yaşadığımız dünya başta olmak üzere tüm evrene verdiğimiz zarar göz önünde bulundurulduğunda bir zorunluluk... 2003 yılı verilerine bakıldığında, hem ekolojik hem de ekonomik gerekçelerle Orta Avrupa'nın inşaat pazarının %40'ını mevcut yapıların yeniden uyarlanması ve işlevlendirilmesi oluşturmaktadır (Schittich, 2003). Kaynak kullanımının, doğaya verilen zararın, nüfus sorunlarının ve kirliliğin katlanarak arttığı bugün, bu oranın da yükselmiş olması şüphesiz. Bu bağlamda, mimarlar olarak bizim de görevimiz, yıkmak yerine, daha sürdürülebilir çözümler üretmek olmalı.

Yeniden işlevlendirme, kültürel miras niteliği taşıyan taşınması, işlevsiz ya da işlevini yerine getiremeyen yapılara, günümüz yaşam koşullarına uygun yeni bir kullanım kazandırılması anlamına gelmektedir. Yeniden programlanan bu işlevin, ilk amacından farklı bir kullanım olması da şart değil, önemli olan hem mevcut yapının niteliklerinin sürdürülebilir olması hem de yeni işlevin günümüz koşullarına cevap vermesi. Kültürel ve tarihi öneme sahip yapılar söz konusu olduğunda ise, yeniden işlevlendirme, Burra Tüzüğü'ne göre koruma süreçlerinden biri. Aslında yeniden işlevlendirme, koruma terminolojisinin pek çok unsurunu barındırmaktadır. Koruma, müdahale, onarım, yenileme, dönüşüm ve değişimin dahil olduğu bu süreçte, önemli olan koruma ve değişim arasında bir denge kurmak. Bu çerçevede yapılacak müdahaleler, mevcut yapının kimliğine, özgünlüğüne ve bütünlüğüne saygılı ve duyarlı; ona en az etkide bulunacak, çağının ruhunu yansıtacak ve ayırt edilebilecek nitelikte olmalı.

Modern mimarlık eserleri de kültürel öneme sahip yapılar olarak değerlendirilmeli/mekte. Modern mimarlık mirasının korunması ile ilgili girişimler, 1990'lı yıllarda ivme kazanmış; ancak özgünlük, bütünlük ve koruma değerleri bağlamında uluslararası boyutta değişen tutumlar hala tartışılmaya devam etmekte. Elbette, bu tartışmalar, modern mimarinin de tarihin ve kültürün ayrılmaz bir parçası olduğunu ve korunması gerekliliğini istinasız kabul etmekte. Ancak, hem estetik, kültürel, sosyal, politik ve ekonomik gerekçelerle bu döneme damgasını vuran yapıların korunması üzerine

yeterli toplumsal farkındalığın oluşmaması hem de deneysel malzeme, form ve strüktür kullanımının getirdiği hızlı bozulmalar nedeniyle yıkıma en fazla maruz kalan yapılar da maalesef, modern yapılar olmaktadır. Bu nedenle, onları korumak, önleyici önlemler almak ve işlevsiz bırakmamak önemli.

Bu yazıda Avrupa'dan belli başlı örnekler verilerek, modern mimarinin yıkılmadan sürdürülmesi için çağdaş işlev kazandırılmasının da mümkün olabileceğini göstermek amaçlandı. Bu örnekler, Avrupa'nın çeşitli yerlerinden, farklı yapı tipolojilerini, koruma değerlerini, korunmuşluk durumlarını, tasarımı ve işlev kriterlerini temsilen derlendi.

İlk örnek mimarlık tarihine damga vuran bir modern mimarlık eseri:

VİLLA TUGENDHAT - Çek Cumhuriyeti

Yapım : 1929-1930,
Ludwig Mies van der Rohe
Onarım : 2010-2012,
THICOM danışmanlığında

1920'li yıllarda Brno'da inşa edilen Tugendhat evi, mekansal ve estetik anlayışıyla modern mimariyi temsil eden Dünyadaki en önemli konut mimarisi örneklerinden. Mimarlık tarihine kattığı bu üstün evrensel değer ile 2001 yılından beri Dünya Miras Listesi'nde yer almakta (UNESCO WHC, ty.). 1938 yılında Tugendhat ailesi ülkeyi terk etmek zorunda kalınca, yapı zaman içinde ahır, dans okulu, rehabilitasyon merkezi gibi çeşitli amaçlarla kullanılmış. Buna rağmen, özgün formunu, malzemesini ve teknik donatılarını yüzde seksen oranında koruyarak günümüze gelebilmiş. Ayrıca, restorasyon çalışmaları sırasında bazı kayıp orijinal parçalar da bulunmuş (The Guardian, 2012). Tüm bu özellikleri ile Mies van der Rohe'nin Avrupa'da özgünlüğü en çok korunarak günümüze ulaşan yapısı (UNESCO WHC, ty.). Onarım çalışmaları, yapının kendisi, bahçesi, iç mekan elemanları ve teknik donatısı ile bir bütün olarak ele alınmış; özgün öğeleri korumayı, bazı yapı elemanları ve mobilyalar gibi özgün olmayan ya da eksik parçaları ise ilk yapıldığı dönemi referans alarak yeniden üretmeyi hedeflemiş (Villa Tugendhat, ty.). Tugendhat evi, rehberli turlar eşliğinde gezilen ve aynı zamanda kültürel etkinliklere de ev sahipliği yapan bir müze-ev olarak işlevlendirilmiş. [Görsel 1 ve 2]

Tüm mimari elemanları serginin temel unsuru olan bir müzeye dönüştürülen bu yapı, değerli bir koruma uygulaması olarak değerlendirilebilir. Ancak modern yapıların tümünü müzeye dönüştürmek mümkün değil. Özellikle, üstün evrensel değer taşımıyorsa. Bu bağlamda, konut işlevine farklı kullanımlar da eklenerek yeniden işlevlendirilen bir başka örnekle bu yapı tipolojisini zenginleştirmek isterim:

TİVOLİ KONUTLARI – İsviçre

Yapım : 1943-44
Onarım : 1999
Dieter Jungling,
Andreas Hagmann

1940'lı yıllarda Chur Bahnhofplatz'da inşa edilen Tivoli, bulunduğu yapı adasının sokak aksları boyunca uzanan birkaç bloktan

Görsel 1: Villa Tugendhat onarım sonrası Fotoğraf: Libor Teplý (Divisare, 2016)

Görsel 2: Villa Tugendhat onarım sonrası / Fotoğraf: Libor Teplý (Divisare, 2016)

oluşan bir konut kompleksi. Kent ölçeğinde korunmaya değer görülen bu yapının değişen koşullar karşısında iyileştirilmesine ihtiyaç duyulmuş. Bu bağlamda, mevcut üç blok onarılmış ve tüm blokları birbirine bağlayarak cephe sürekliliği yaratan ama aynı zamanda mevcut konut aksından bir miktar geri çekilerek ayırt edilebilen yeni ek strüktürler eklenmiş. Ayrıca, daire boyutlarını büyütme amacıyla yeni düzenlemeler yapılmış, düşey sirkülasyon yeni yapı yönetmeliklerine göre biçimlendirilerek dışarı taşınmış, merkezi konumda bulunması ve kullanım yoğunluğunun artırılması gereğiyle zemin kata yeni ticari kullanımlar eklenmiş, blokların çevrelediği alanda bir iç avlu oluşturulmuş ve bu iç avluya bakan cepheye hem enerji verimliliğini sağlamak hem de yaşam alanlarını iyileştirmek amacıyla balkonlu ek bir cephe katmanı eklenmiş (Schittich, 2003). [Görsel 3, 4 ve 5]

Bir sonraki örnek, modern bir okul yapısının günümüz eğitim sisteminin yenilikçi ve teknolojik gerekliliklerine uyarlanması amacıyla yenilenmiş bir ilkökul binası.

MUNKEGAARD İLKOKULU – Danimarka

Yapım : 1954-1957, Arne Jacobsen
Onarım : 2006-2009
Dorte Mandrup Arkitekter

1950'li yıllarda Gentofte'de inşa edilen, savaş sonrası dönemin yaratıcı okul tasarımı örneklerinden biri olan Munkegaard İlkokulu, yapının zamanla yıpranması ve eğitim sisteminin ve olanaklarının gelişmesi doğrultusunda 2009 yılında yenilenmiş. Bu kapsamda, mevcut yapı, özgünlüğü ve süreç içerisindeki tüm müdahaleleri korunarak yenilenirken, dört iç avlunun her birinin ortasında kristal biçiminde açıklıkları olan

Görsel 3: Tivoli konutlarının yapıldığı döneme ait bir fotoğraf Fotoğraf: (Huonder, 2020)

Görsel 4: Tivoli konutları onarım sonrası ön cephe Fotoğraf: (D. Jungling und A. Hagmann Architekten)

Görsel 5: Tivoli konutları onarım sonrası arka cephe / Fotoğraf: (D. Jungling und A. Hagmann Architekten)

yeraltı eklerinde yeni müfredata uygun sınıflar ve aktivite alanları yaratılmış. Minimum etkiyle tasarlanan bu alanlar mevcut yapılara yeni düşey sirkülasyon elemanları ile bağlanmakta. Ayrıca, okulun içinde yer alan toplantı salonu, kütüphane olarak yeniden işlevlendirilmiş (Rodríguez, 2015). Bu dönüşüm projesi, 2010 yılında Danimarka Mimarlar Birliği tarafından "Store Arne" ödülüne layık görülmüş (Dorte Mandrup, ty.). [Görsel 6 ve 7]

İlk yapıldığı yıllarda geçici bir amaçla tasarlanan bir sonraki yapı bugün, benzer işleve sahip kalıcı bir sağlık kompleksine dönüştürülmüş.

ZONNESTRAAL SANATORYUMU Hollanda

Yapım : 1920-1928
Jan Duiker ve Bernard Bijvoet
Onarım : 2003-2004
Hubert-Jan Henket,
Wessel de Jonge

1920'li yıllarda Hilversum'da tüberküloz hastalığının tedavisi için geçici bir amaçla inşa edilen Zonnestraal Sanatoryumu, betonarme sistem ile tasarlanmış, güneş ışığı ve havalandırmadan maksimum faydanlanmayı amaçlayan bir anlayışı ve birkaç pavilyondan oluşan bir sağlık kompleksi. Minimum müdahale ile korunan ve çağdaş koşullara uyarlanan yapılar, yine bir sağlık bakım alanına dönüştürülmüş. İlk işlevinde, ana yapıda destek ve sosyal hizmet birimleri, yemekhane ve dinlenme alanları; pavilyon-

Görsel 6: Munkegaard İlkokulu onarım sonrası Fotoğraf: August Fischer (Divisare, 2018)

Görsel 7: Munkegaard İlkokulu onarım sonrası iç avlu Fotoğraf: Adam Mørk (Dorte Mandrup, ty.)

larda ise hasta odaları bulunurken, yeniden işlevlendirme sonrasında tüm yapıların zemin katları kliniklere ve diğer hizmetlere; eski yemek ve dinlenme alanları, konferans ve toplantı salonlarına ve pavilyonlar, destek ve geceleme hizmetlerine tahsis edilmiş. Ayrıca, Ter Meulen pavilyonu otele dönüştürülmüş. 1930'lu yıllarda benzer bir mimari dil kullanılarak eklenen Dresselhuys Pavilyonu ise henüz onarım kapsamına alınmamış. 2006 yılında ise, alana yakın bir yerde çalışanlar için yeni konut birimleri eklenmiş. Ayrıca, 1980'li yıllarda işlevsiz kalmaya başlayan, 1990'lu yıllarda terk edilen Zonnestraal'ın koruma çalışmaları modern mimarinin korunması ve belgelenmesi alanında önemli bir girişim olan DOCOMOMO'nun kurulmasını da hızlandırmış (Prudon, 2008). Bu onarım çalışması ile mimarlar 2010 yılında, Dünya Anıtlar Fonu/Knoll Modernizm ödülünü kazanmış (Sokol, 2010). [Görsel 8 ve 9]

Bölgesel ölçekte bir yenileme ve dönüşüm projesi olan Emscher Parkı da, endüstriyel yapıların yeniden işlevlendirilmesi için bir örnek olabilir.

IBA EMSCHER PARKI – Almanya

Yapım :1850'lerden itibaren

Onarım :1989-1999, IBA yönetiminde

Görsel 8: Zonnestraal Sanatoryumu onarım öncesi
Fotoğraf: Michel Kievits ve Sybolt Voeten (Sokol, 2010)

Görsel 9: Zonnestraal Sanatoryumu onarım sonrası
Fotoğraf: Michel Kievits ve Sybolt Voeten (Sokol, 2010)

Bugünkü adıyla Emscher Parkı, Ruhr'un 800 km²'lik bir alanını kapsayan bir eski endüstri bölgesi. 150 yıldır endüstrileşme ile şekillenen habitat, 20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren giderek sanayisizleşmeye ve işlevsizleşmeye başlamış. 1989 yılında IBA (Internationale Bauausstellung)'un moderatörlüğünde geliştirilen master plana uygun olarak, çok sayıda girişimin ve proje ortaklarının geliştirdiği 117 projeyi, 17 kentin yönetimini ve 2.3 milyon kişiyi dahil eden bu peyzaj planlaması ve dönüşüm projesi 10 yıl sürmüştür. Projenin amacı, eski endüstri kültürünü ve kimliğini koruyarak kültürel, ekolojik ve ekonomik bir yenileme sağlamak. Bu çerçevede, Emscher nehri doğa rezerv alanı iyileştirilmiş, eski endüstri harabelerini de koruyarak bölgesel ölçekte yeni rekreasyon ve peyzaj alanları düzenlenmiş, mevcut işçi konutları çağdaş yaşam koşullarına uyarlanmış ve eski endüstri yapıları ve yığınlarından yeni kent sembolleri yaratılmış. Burada yapılan tüm çalışmalar, Dünyada çok sayıda endüstri alanının dönüşümüne de ilham olmuş (Internationale Bauausstellung, ty). Master plan kapsamında bu bölgede yer alan tüm endüstri yapı ve yerleşkeleri titizlikle incelenmiş; her birinin miras değerlerine ve korunmuşluk durumlarına göre farklı ve yaratıcı çözümler önerilmiş. Tırmanıştan, buz patenine, dalıştan, yürüyüş aktivitelere kadar uzanan çeşitli rekreatif alanlar oluşturulmuş. Bunun yanında, yeniden işlevlendirme projeleri de bulunmaktadır. Örneğin, burada yer alan, 2001 yılından beri Dünya Miras Listesinde bulunan Zollverein Kömür Madenleri Endüstri Yerleşkesinin bir kısmı endüstri tarihi ve endüstriyel tasarım müzesine dönüştürülmüş. Bu uygulamada sadece yapının kendisi değil, ona ait makine parçaları da korunarak yerlerinde sergilenmekte. Böyle bir yaklaşım, endüstri yapılarının korunması ile ilgili uluslararası ilke ve belgelerde vurgulanan konulardan biri. [Görsel 10 ve 11]

Örnekler üzerinden bir değerlendirme yapıldığında, konut, okul, hastane ve endüstri yapıları gibi farklı ilk işlevlere sahip oldukları, farklı nitelikte koruma değerleri içerdikleri, harabe olandan iyi durumda olana kadar çeşitli korunmuşluk durumlarında oldukları görülmekte. Hala modern dönemin izlerini devam ettirmemiz, ilk kullarımlarına benzer işlevlerle uyarlanmalarında bir ayrıcalık sağlamakta; böylece işleve bağlı değişim en az etkiyi yaratılabilmekte. Bitirirken, mevcut yapıların tüm nitelikleri göz önünde bulundurularak yeniden işlevlendirilen bu örneklerde, bazen küçük bir müdahale bazen de ek yapı olarak karşılaşılan değişimin, yaratıcılık ile koruma bilincini harmanlayan bir uzlaşıda olduğunu da mutlaka eklemek gerekir.

Görsel 10: Zollverein onarım sonrası müze yapısı
Fotoğraf: Jochen Tack, 2013 (Internationale Bauausstellung, ty)

Görsel 11: Zollverein kömür madenleri endüstri yerleşkesi rekreasyon alanları
Fotoğraf: Jochen Tack, 2015 (Internationale Bauausstellung, ty)

Referans ve Notlar:

D. Jüngling und A. Hagmann Architekten (ty). Sanierung Wohnliegenshaft Tivoli in Chur. <http://www.juenglinghagmann.ch/projects/project.php?cID=16pID=137>

Divisare (2016). Ludwig Mies van der Rohe - Villa Tugendhat - Reportage. <https://divisare.com/projects/276366-ludwig-mies-van-der-rohe-libor-teply-villa-tugendhat>

Divisare (2018). Arne Jacobsen - Munkegaard School. <https://divisare.com/projects/386056-arne-jacobsen-august-fischer-munkegaard-school>
Dorte Mandrup (ty). Works - Munkegaard School, Denmark. <https://www.dortemandrup.dk/work/munkegaard-school-denmark>

The Guardian (2012). Mies van der Rohe's Villa Tugendhat restored in Czech Republic. The Guardian. <https://www.theguardian.com/world/2012/jan/31/mies-van-der-rohe-villa-tugendhat>

Huonder, F. (2020). Tivoli in Chur. <https://nossaistorgia.ch/entries/4A6V-nGnBD3v>

Internationale Bauausstellung (ty). IBA Emscher Park Future for an Industrial Region. <https://www.internationale-bauausstellungen.de/en/history/1989-1999-iba-emscher-park-a-future-for-an-industrial-region/>

Prudon, T.H.M. (2008). Preservation of Modern Architecture. Wiley.

Rodriguez, C. (2015). Munkegaard School by Dorte Mandrup Arkitekter. Metalocus. <https://www.metalocus.es/en/news/munkegaard-school-dorte-mandrup-arkitekter>

Schittich, C. (Ed.) (2003). In Detail - Building in Existing Fabric: Refurbishment - Extensions - New Design. Detail ve Birkhäuser.

Sokol, D. (2010). Dutch Firms Win Modernism Preservation Prize. Architectural Record. <https://www.architecturalrecord.com/articles/5372-dutch-firms-win-modernism-preservation-prize>

UNESCO WHC (ty). Unesco World Heritage List - Tugendhat Villa in Brno. <https://whc.unesco.org/en/list/1052>

Villa Tugendhat (ty). The Course of Monument Renewal. <https://www.tugendhat.eu/en/science-and-research/the-course-of-monument-renewal.html>

DAVID CHIPPERFIELD'İN ELİNDEN, YENİDEN NEUE NATIONALGALERIE

PROF. DR. AYŞEN SAVAŞ

Orta Doğu Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi

Dünyanın en önemli kültür yapılarını dönüştürmek, tarihi müzelere eklenen yeni mekânlar tasarlamak ve bunları gerçekleştirirken koruma ve çevre üzerine yapılan akademik etkinliklerin onur konuyu olmak rastlantı olamaz diye düşünüyorum. Bu bağlamda, David Chipperfield'in de özel bir konumu olduğunu söylemeliyim: kendisi pek hata yapan bir mimar değil; konuşurken kullandığı sözcükler kadar, her ölçekte aldığı mimari kararda da özen ve seçiciliğin izleri okunuyor. Londra'da Kingston Sanat Okulu, Architectural Association (AA) gibi seçkin okullarda eğitim görmesi, mimarlık hayatına iyi bir başlangıç yaptığının göstergesi. Daha sonrasında Norman Foster ve Richard Rogers gibi kurumsallaşmış mimarlık ofislerinde çalışması ve sonunda kurduğu ofisi için tam 9H Galerisi'nin karşısındaki binayı seçmesi de rastlantısal görünmüyor. (1)

Özellikle Siza, Scarpa, Calatrava gibi mimarların eserlerinin sergilendiği bu galerinin Chipperfield için bir ilham kaynağı olduğu kesin gibi duruyor. Müze mekânlarının tasarımına yansıyan malzeme seçimi ve detaylardaki mükemmelliğin bir diğer kaynağı da Chipperfield Mimarlık Ofisi'nin ilk yıllarda gerçekleştirdikleri iç mekân tasarımları olsa gerek. Özellikle İsey Miyake gibi bir tasarımcı ile çalışmak her zaman ele geçecek bir fırsat değil. İlk tasarladığı yapıda

müşteri olarak fotoğraf sanatçısı Nick Knight'la (Nicholas David Gordon Knight) çalışmış olmak da ufuk açıcı olmalı.(2) 1992 yılında Londra Doğa Tarihi Müzesi'nde düzenlenen "Bitkinin Gücü" (Plant Power) sergisinin hazırladık sürecinde Night ve Chipperfield birbirlerinin çalışmalarından etkilenmemiş olamazlar. Tasarladıkları serginin 15 yıl süre ile açık kalması da başarısının bir başka göstergesi.(3) Tüm bu verdiğim örnekler, yazımın tarafsız olamayacağını da göstergesi: Bütün bunlardan söz etmemin nedeni, aslında David Chipperfield Mimarlık Ofisi'nin gerçekleştirdiği son yenileme projesinin başarısının da rastlantısal olmadığını söylemek. Berlin "Yeni Ulusal Galerisi" (Neue Nationalgalerie), aslında yıllar boyunca edinilen deneyimin ve çok iyi bir mimarlığın ürünü. Hakkında her gün bir yenisi çıkan değerlendirme yazılarının uzlaştığı konu, eski olduğu söylenen, Ludwig Mies van der Rohe'nin 'ikonik' binasının' bugün "eskisinden daha iyi" olduğu.

Berlin'de Bauhaus'un kuruluşunun 100. yılı etkinlikleri kapsamında Do.co.mo.mo. ve RMB (Reuse of Modernist Buildings) gruplarının birlikte düzenlediği, Modern Mimarlık eserlerinin korunması ve yeniden kullanılması konularına odaklanan konferansın açılış konuşmasını Chipperfield yapmış ve sunumunda yenileme çalışmasından sonra sonucun birçok anlamda eskisinden daha iyi olmasının kaçınılmaz olduğundan söz etmişti. Özgün camların günümüz koşullarına uygun olmayışından yapı kodlarına ve yangın önlemlerine kadar birçok konuda

yapının yenilenmesi gerektiği biliniyordu; dolayısıyla Chipperfield, 1/20 sistem kesitlerini, detay çizimlerini ve malzeme seçimini görsellerle açıklarken, artı-değer yaratmanın yanı sıra Mies'in rüyasını gerçekleştirmekle ilgili bir gayret içinde olduğunu açıkça vurgulamıştı.

Mimari eserlerin tasarım ve imalat süreçleri, hiç şüphesiz, hemen her zaman çok boyutlu ve karmaşık bir ortamda gerçekleşiyor. İşve-
renden, yerel yönetim kurumlarına, imalatçıdan, kullanıcıya kadar genişleyen bir palet içinde çeşitlenen beklentileri karşılamaya

çalışırken, yapının mimari bütünlüğünün korunması, mimarın hayalini gerçekleştirmesi ise ustalık gerektiriyor. "Karmaşık Projeler" (Complex Projects) bir süredir ODTÜ Mimarlık Fakültesi'nde bir grup araştırmacı ile çalışmalarının parçası olduğumuz Hollanda Delft Üniversitesi'ndeki yüksek lisans programının adı; bu sene programın kurucusu ve yaptığı benzer yenileme projeleri ile tanınmış bir mimar olan Kees Kaan öğrencilere yaptığı açılış konuşmasında bu konuya da değindi.(4) Kaan'ın tanımlı karmaşık olan şey yapının programı, yapısal sistemi, ardında gizli olan mimari kodlar ve sembolik söylemden çok, bağlamın getirdiği karmaşıklık. Benzer bir terminoloji ile Chipperfield de yenileme projesini Mies'in müzeyi tasarladığı ve inşa ettiği dönemde karşılaşılmış olabileceği olası sorunların da altını çizerek açıkladı. O'na göre, Berlin sonuçta ikiye bölünmüş bir kent; 1960'lı yıllarda ve 20. yüzyılın sanat eserlerini barındıracak müze tasarımının Ludwig Mies van der Rohe'ye verilmesi Batı Berlin'in bu alanda söz sahibi olabileceği beklentisinin bir göstergesi. (5) 1965 yılında gerçekleştirilen görkemli açılıştan 3 yıl sonra müzenin kurumsallaştığını ve bir sanat merkezi niteliğine kavuştuğunu biliyoruz.(6)

Neue Nationalgalerie ikinci Dünya Savaşı'ndan sonra tasarlanmış olmasına rağmen tüm tasarımı erken Modern Mimarlığın izlerini yansıtıyor. Modern Mimarlığın hayalini kurduğu kolonsuz, açık, esnek plan, iç-dış ilişkilerinin sürekliliğini sağlayan şeffaflık, düz çatı, malzeme olarak cam, çelik, beton, doğal taş ve ahşap seçimi, mükemmel kübik kutunun üzerine oturduğu kentsel platform, altında barındırdığı ikincil betonarme yapı sistemi ve servis mekanları... Yapının Minimalist yaklaşımın getirdiği kısıtlara rağmen, dönemin tüm deneysel arayışlarını yansıttığını söyleyebiliriz. Özellikle ince çelik kolonlar üzerine oturan ve yapısal gereksinimler nedeni ile kalın ve bir o kadar da ağır olan çelik kafes (iki yönlü giriş) çatının imalat detayları, Mies'in gelenekleri zorlayan bir mimar olduğunun gerçek bir kanıtı. Bu görece küçük ölçekli, mütevazı sergi binası açıldığı günden bu yana mimarlık gündeminin parçası oldu, dergilerin, kitapların kapak sayfalarında yer aldı, bir o kadar da Modern Mimarlığın mimarlık ve işlev arasında kurmayı vaat ettiği ilişkinin kopukluğu nedeni ile eleştirildi ve kullanıcılarını zorladı. Tüm eleştirilerle birlikte sadece kullanıma yönelik onarımlar dışında hemen hemen hiç değiştirilmeden 46 yıl kesintisiz olarak kullanıldı.

Dönemi göz önüne alındığında, özgün imalat teknikleri ile üretilmiş ve gelişmiş teknik donanıma sahip olan yapının, yarım asırlık yaşamı sonunda olduğundan daha yaşlı

gösterdiği kabul ediliyordu. Chipperfield'e göre bunun nedeni günün koşullarının getirdiği baskıydı ve bu beklentiler içinde Mies'in Minimalist mimarlığını hayata geçirecek araştırma ve deneysel uygulamalar için gerekli ortam ve en önemlisi, zamanı yoktu. Sonuçta müzenin aydınlatma ve güvenlik dahil olmak üzere tüm alt yapısının da yenilenmesi zorunluydu. Özellikle cephede kullanılan camın seçimi ve teknik özellikleri, üretim teknolojisi, çatı üretimi süresince yaşanan zorluklar, detayların gerektirdiği inceliğe erişmeden imalatın başlaması, Mies'in içinde bulunduğu koşulların da araştırılması gerektiğini gösteriyordu. Hiç şüphesiz, Chipperfield de bağlamdan bağımsız üretemeyecekti müzenin yenileme projesini. Berlin'in zor iklim koşullarında üretilen cam kutunun günümüz mimarlığının gündemin oluşturduğu çevre duyarlılığını yansıtması ve sonunda da bir sergi ve depo mekânı olarak kullanım koşullarını sağlaması gerekiyordu. Bir de üstüne Mies gibi bir mimarın eserine müdahale ediyor olmanın baskısı eklenince, yenileme projesi Chipperfield için karmaşık bir tasarım sorunu haline geldi. Bunun zorluğunu konferans konuşmasından sonra yapılan gezide de dile getirmişti, Chipperfield: 'Mies beklentileri çok net bir mimarlık ve yapı mimarlık tarihindeki yerini bir "anıt" ve tescil edilmiş bir kültür mirası olarak çoktan almıştı. Öte yandan, günümüz koşullarının gerektirdiği türden bir sergi mekânı üretmek ve fakat modern mimarlığın standartlarını da göz ardı etmemek, karmaşık bir tasarım sürecini tanımlıyordu'. Sonuçta ortaya çıkan eser

bu ikili durumun avantajlarının çok iyi kullanıldığını gösteriyor; Chipperfield'in küretörlüğünü yaptığı 13.Venedik Biennali (2012) değerlendirme toplantısında da belirtildiği gibi, kendisi mimarlık geleneğinin, güçlü bir mimarlık kültürünün parçası olduğunun bilincinde ve ürettikleri ile Mies'le ortak bir "mimari zemine" oturuyor.(7)

Sonuçta projenin, Berlin'de son yıllarda gerçekleştirilen sayısız mimari proje içinde kolaylıkla gözden kaçabilecek bu yenileme çalışması olmadığı; genel koruma yaklaşımı,

malzemeye ve görünüme dayalı tektonik değerleri gözetmesi, Modern Mimarlık mirasının korunması ile ilgili geliştirdiği tutarlı yaklaşım, alt yapı çözümleri ve detaylardaki mükemmellik arayışı ile öne çıktığı iddia edilebilir. 2016 yılında rölöve çalışmaları sürerken, Chipperfield Mimarlık Ofisi'nin araştırmaları New York Modern Sanatlar Müzesi (MoMA) ve Washington da bulunan Kongre Kütüphanesi'ndeki (Library of Congress) Mies van der Rohe arşivlerinin taranması ile başlamıştı. Yüksek çözünürlüklü tarayıcıların yardımı ile kopyalanan çizimler yenileme projesi çizimlerine altlık oluşturmak amacıyla kullanıldı. Bu süreçte, Berlin arşivlerinde yer alan inşaat fotoğrafları ve dia pozitifler, plan, kesit, cepheden oluşan ortografik setin gizlediği detaylı bilgiyi barındırması açısından çok önemli kaynak olarak kabul edildi. Proje ekibinin New York Seagram binası başa olmak üzere, Toronto, Chicago ve Houston'a yaptıkları araştırma gezileri, incelenen yapı tipleri farklı da olsa, Mies'in çatı, cephe, perde duvar detayları ile ilgili geliştirildiği tasarım prensiplerinin anlaşılmasında ve bu detayların yattığı yıpranma sorunları hakkında bütüncül bir bilginin edinilmesinde katkıda bulundu. Derlenen bir diğer önemli malzeme de Amerika'da bugüne kadar yapılan koruma çalışmalarında uygulanan yöntemlerle ilgiliydi.

Yapının sistem detayları ve maruz kaldığı fiziksel yıpranmaların tespitinin yanı sıra, değişen kullanıcı beklentileri hakkında da derinine araştırma yapan tasarım ekibi, eser girişi, sergi hazırlık mekânları, vestiyer, hediye dükkânı gibi işlevleri barındıran müze servis alanları, işlikler ve depolarla ilgili görüşler geliştirdi. En büyük karar olası bir ek

David Chipperfield Docomomo Konferansı
Açılış konuşması sunumundan

Müze inşaatında özgün projeye yapılan eklerin
gösterildiği uygulama planı

yapıyla ilgiliydi; böylesi bitmiş bir tasarıma, bir bakıma platonik forma eklenmek pek olası görünmüyor, ek alan inşa etmek iş veren koşulları içinde de yer almıyordu. Mies'in özgün fikri olan şeffaf sergi yapısı ve onun iz düşümü ile sınırlı servis mekânları şeması zedelenmemeliydi ve yapılan ekler dışarıdan ve ziyaretçi mekânlarından algılanmayacak şekilde tasarlanmalıydı. Son ürüne bakıldığında sözü edilen hassasiyetin her ölçekte alınan kararlara yansımış olduğu görülüyor. Büyük bir kısmı yeniden üretilmiş olsa da yenilenmiş yapılarda tarihi yapı olma özelliğinin algısını tümüyle silen "dün bitmiş" hissini bu yapıda olmadığını söyleyebilirim. Detaylarda ve özellikle yeniden kullanılan özgün malzemelerde var olan izler, yıpranmalar ve patina mümkün olduğu kadar korunmaya çalışılmış, korunamadığı durumda neredeyse elde üretilmiş hissini veren zanaat teknikleri ile yenilenmiş durumda. Bunda Chipperfield Mimarlık Ofisi ile birlikte çalışan ve koruma alanında uygulamaları ile tanınan ProDenkmal ekibinin katkılarının çok büyük olduğunu belirtmeliyim. Almanya koruma yönetmeliklerinde taşınmaz tarihi eserler çoğunlukla yapının yaşından bağımsız olarak koruma listelerine alınıyor. Mies'in müzesinin birinci derece koruma listesinde yer alması nedeniyle, yapılacak yenilemelerin onaylanması için uzun ikna süreçlerinin yaşandığını biliyoruz. Yapının işlevinin müze olarak korunması zorunluluğu, müdahalenin boyutlarını da değiştiriyor. Günümüz müzelerinde, eser korumaya yönelik standartları sağlamak üzere geliştirilen ileri altyapı teknolojilerinin mekâna yansıtılması farklı uzmanlık alanlarını beraberinde getiriyor. Bu bağlamda, Mies'in denediği yerden ısıtma sisteminin yenilenmesi amacıyla zeminde yer alan granit kaplama ve şapının değişmesi gündeme gelse de, Chipperfield'in "domino etkisi" olarak adlandırdığı bu zincirleme yıkım işlerinin titizlikle yorumlandığını biliyoruz. Özellikle bodrum kat sergi alanlarında kullanılan duvardan duvara halı, perde ve duvar kâğıdı gibi malzemelerin kaldırılması sürecinde, her ne kadar mekân algısını zorlasa da sözü edilen malzemelerin yeniden kullanımı deniyor. Sonuçta yapının bir müze olması birçok özgün malzemenin yeniden kullanımını da kısıtlamış gibi duruyor. Değişen servis mekânları, alınan yapısal yangın önlemleri, beton onarımları, tümüyle değişen tesisat, havalandırma ve aydınlatma sisteminin yanı sıra, neredeyse sembolik olarak yeniden kullanılan aydınlatma elemanları, havalandırma kapakları, korkuluk detayları ve metal raflar müze ziyaretçisinin algısını yönlendiriyor. Aramızda geçen kısa sohbet sırasında, yenileme projelerinde onlarca tarihi iz peşinde koşulduğunu söylediğim-

de, benzer bir durumun bu yapıda yaklaşık 30,000 yapı elemanı için geçerli olduğunu belirttiğini anımsıyorum. Bunların belgelenmesi için geliştirilen yöntemin izleri yapının inşaat sahasında görülebiliyordu (figüre). Cam ilk bakışta yenilenmesi en kolay malzeme gibi duruyor. Ancak kanımca, Mies'in cam seçimi yıllar içinde en çok eleştirilen kararlarından birisi de oldu. Müzenin onarımı sırasında yaptığımız gezide bizimle paylaşılan ilginç bir detay bu durumu özetliyor gibi; bu aslında koruma ile ilgili kararların karmaşıklığını gösteriyor. Örneğin, camda yoğunlaşan suyu toplamak için 1969 yılında üretilen su kanalları tartışmaya ilginç bir boyut katıyor. Aslında teknik bir sorunun çözümü için sonradan önerilen bir detayın yapının tarihi ve korunması ile ilgili alınan kararlarda oynadığı rolü belgelemesi nedeniyle bu örneğin önemli olduğuna inanıyorum. Bu su kanallarının özgün proje detayı olarak kabul edilip edilemeyeceği, yapının hangi dönemi esas alınarak yenileceği karmaşık yenileme kararlarında birisi olarak öne çıkıyor. Bir de tabii tek parça olarak kullanılan camların sürekli kırılıp değiştirilmesi gerçeği var. En kötüsü de 1970'li yıllardan sonra cam üretimi boyutlarının kısıtlanıp, yapının özgün ve standart cam genişliği olan 360 santimetreye ulaşamıyor olması. Yıllar içinde sık sık kırılan camların yerine silikonla birleştirmiş parçalar konması ise konuyu daha da çözümez bir hale getiriyor. Sonunda Chipperfield Mimarlık Ofisi, tüm proje bileşenlerinin ortak kararıyla, günün teknolojileri ile üretilmiş ve bu nedenlerle cepheyi oldukça farklı bölmelerle yeniden tasarlayacak seçeneği yok saymayı tercih ediyor; yalıtımın mükemmel olmayacağını bilmelerine rağmen, Mies'in sistemini değiştirmemeye karar veriyor. Sonuçta, buna benzer birçok karar ve üretim tekniği kullanımı ile müze hala 1960'lar yapısı gibi okunuyor.

Bilinen bir diğer gerçek de müzenin "özgün mimarisi" ve "tarihsel bağlamı" konularının Mies'in elinden çıkan tasarım için bile oldukça tartışmalı olması. Mümkün olan en az sayıda ve boyutta düşey elemanla taşınan, tek bir çatı altında kesintisiz akan bir mekân yaratmak, aslında bu müze için geliştirilmiş özgün bir fikir değil. Fikrin ilk olarak, Mies tarafından 1943 yılında tasarlanan "küçük şehir müzesi" için geliştirildiğini ve yıllar sonra, döneminde dünyanın en zengin yatırımcısı sayılan Ron Bicaardi'nin isteği üzerine Küba'da bir ofis mekânı tasarımında bir kez daha gündeme geldiğini biliyoruz. (8) Aynı projenin Mies tarafından farklı bir coğrafyada farklı bir işlev için uyarlandığını da eklemeliyiz; varlıklı bir sanayici olan Georg Schaefer'in kendi koleksiyonunun korunması ve sergilenmesi için 1960 yılında

istediği müze yapısının Mies'in Küba'da tasarladığı projesinin hemen aynı olduğu, sadece betonarme kolonların yerini çelik düşey elemanların aldığı eklemeliyim. Bundan bir yıl sonra Alman hükümetinden ulusal sanat müzesi için bir müze tasarımı daveti aldığında Mies'in, aynı şemayı iki farklı ölçekte tasarlanan proje için geliştirmekte bir sakınca görmediğine şahitlik ediyoruz. Özetle, ilk versiyonları gerçekleştirildiği için biricik addedilen bu tasarımın, yıllar içinde yinelendiğinin kayda geçmesinde yarar var.

Kısacası Neue Nationalgalerie'nin yenilenmesi çok karmaşık bir proje; tamamlanması 6 yıl sürdü ve mimarın söylemi ile "kimilerine göre" çok maliyetli bir yapı. Yenilemenin maliyeti 140 milyon Euro. Yapının giriş katı 2,685 metrekare, altında yer alan diğer müze işlevlerini barındıran sergi katı ise 10,000 metrekare. Aslında, görece küçük bir müze olmasına karşın yenilenmesi oldukça pahalıya mal olmuş bir yapıdan bahsediyoruz. Chipperfield'e göre bunun bir diğer nedeni hakkında çok az şey bilinen çatısı ve ağır çelik çatının cam cephe üzerine oturduğu noktadaki detaylar. Yenilemeyi yapan mimarlara göre, "iddia edildiği gibi, eğer Tanrı detaylarda gizliyse", Mies bu yapıyla ateist olduğunu çoktan kanıtlamış gibi duruyor.

Bir yandan Mies'in yalın mimarlığının izlerini sürmek ve diğer yandan müze işlevinin gereklerini yerine getirmek ve tüm bunları yaparken de işvereni ve kullanıcıyı memnun etmek, sanırım çok kolay olmamalı; aslında hiçbir mimari proje için kolay değil. Bu bağlamda, Chipperfield Miese olan bağlı-

ğını her vesile ile dile getiriyor ve fakat yapının üretim detaylarıyla ilgili çekincelerini de açıkça söylüyor. Öte yandan bunu, kendi sözcükleriyle, "neredeyse ameliyata" yakın müdahale sürecinde ileri gittiğini düşündüğü ya da mimari kararlarını meşrulaştırmak adına paylaştığını düşünmüyorum. Chipperfield ustalarına saygılı, malzeme ve detay bilen, beğenisi yüksek bir meslek insanı. Mies ise, hayatta kalabilmek adına ciddi uğraş vermiş, dünya savaşı görmüş, adını değiştirmiş, ülkesini terk etmiş, farklı coğrafyalarda mimarlık üretmiş ve güzel şeylere de düşkün bir mimar. Bence bu müzenin şanslı usta mimarlar tarafından tasarlanmış ve iyi bir mimari dönemin izlerini taşıyor olması; özetle, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra üretilen mimarlıktan oldukça farklı, 'yenilikçi ve yaratıcı' bir yapıdan bahsediyoruz.

Referans ve Notlar:

- (1) Öğrenciyken her fırsatta 9H Galeriye giden, yayınlarını ve sergileri çıkarmamaya çalışan müze hayranı, genç bir mimar olarak, tam karşı binada Thames Nehri üzerindeki Nehir Müzesi'nin o dönemde tasarlandığını bilseydim, sanırım oraya da uğurdum.
- (2) Öğrencilik yıllarımda bluzların öğrencilere ucuzca satıldığını duyduğumda sabah 5'de sokağa fırladığım ve yıllar sonra nikah törenimde gururla üzerimde taşıdığım Issey Miyake imzalı minik eser ve Nick Knight'ın fotoğraf çekimini izlemek için duvarın üzerinde 3 saat oturduğum için bana verilen imzalı fotoğraf, tasarladığım sergilerin bir köşesinde izlerini hala sürdürüyor.
- (3) Chipperfield'in malzeme olarak çoğunlukla betonu seçmesi de bilinçli bir karar, öte yandan son ürünün, her zaman James Simon Gallery (2007) kadar başarılı olduğu da tartışmalı bir konu. Özellikle Berlin Neues Museum için önerilen masif merdiven kütlesi için yapılan eleştiriler pek de haksız sayılmayabilir.
- (4) Kaan Mimarlık Ofisi bugünlerde Rotterdam'ın merkezinde yer alan 1957 yılında Hollandalı ünlü mimarlar Van den Broek ve Bakema'nın tasarladığı "Galeries Modernes"ni dönüştürüyor.
- (5) Chipperfield Mimarlık Ofisi "Berlin Neue Nationalgalerie" tanıtım yazısından alınmıştır.
- (6) Neue Nationalgalerie Berlin: Refurbishment of an Architectural Icon. Derleyen Arne Maibohm, Berlin: Jovis Press, 2021.
- (7) 13. Venedik Bienali'nin teması "Ortak Zemin" (The Common Ground) olarak belirlenmişti.
- (8) Ludwig Mies van der Rohe'nin 1943 yılında Amerikan küçük şehir ütopyası kapsamında tasarladığı "Küçük Şehir Müzesi" projesine, aynı yıl yayımlanan Architectural Forum dergisinden ulaşılabilir. Mies in America. Sergi Kataloğu, derleyen Phyllis Lambert, Montreal: CCA, 2001.

MODERN MİMARLIK MİRASI KORUNABİLİYOR MU?

PROF. DR. T. ELVAN ALTAN

Orta Doğu Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi

Başlıkta sorduğum soruya yanıt vererek başlayayım: Yirmi birinci yüzyılın ilk çeyreğini bitirmek üzere olduğumuz bu dönemde yirminci yüzyılın artık "tarih" in bir parçası olduğu ve dolayısıyla yirminci yüzyılda üretilen modern mimarlığın da korunmaya değer mirasımızın bir parçası olduğu hala yaygın olarak kabul görmüyor; modern mimarlık mirası hala olması gerektiği gibi korunmuyor. Bu yazı, bu durumun nedenleri ve olası çözümleri üzerine kısa bir değerlendirme olarak kaleme alındı.

Yirminci yüzyılın ilk çeyreğinden itibaren üretilmeye başlanan modern mimarlık eserleri daha yüzyılın ikinci yarısında yavaş bir süreçle de olsa korunmaya değer bulunmaya başlamış; örneğin, Le Corbusier'nin 1945 yılında tasarladığı ve yapımı 1952 yılında tamamlanan Unité d'Habitation yapısı koruma için oluşturulan envantere on yıllık ömrünü henüz tamamlamışken 1964 yılında eklenmişti.(1) Modern mirasın korunması yönündeki önemli adımlar ise tüm dünyada bu eserlerin yıkım ya da dönüşüm

gibi süreçlerle kaybının hızlandığı 1980'li yıllardan itibaren meslek çevreleri tarafından kurumsal düzeyde atıldı. "Modern hareketin yapılarının, sit alanlarının ve mahallelerinin belgelenmesi ve korunması" hedefine odaklanarak 1988 yılında kurulan DOCOMOMO (Documentation and Conservation of Modern Movement / Modern Hareketin Belgelenmesi ve Korunması) uluslararası örgütü, misyon tanımında modern mimarlık mirasının risk altında olduğunu dikkat çekmiş; birçok önemli modern yapıyı çoktan yıkılmış ya da tanınmaz hale gelecek şekilde dönüştürülmüş olduğunu ve bunun nedeninin de bu yapıların korunacak kültür varlığı olarak kabul edilmemeleri olduğunu vurgulamıştı.(2)

20. yüzyılın sonunda doğru modern yapılara karşı tehdit arttıkça diğer uluslararası örgütler de konuyu öne çıkarmaya ve modern mimarlık mirasının önemi ve değerine vurgu yapmaya başladılar. Bu alanda en önemli gelişmeler, Avrupa Konseyi (European Council) Bakanlar Kurulu'nun üye ülkelere 20. yüzyıl mimarlık mirasının korunması ile ilgili tavsiye kararını 1991 yılında bildirmesi;(3) koruma alanının uluslararası ortamda en etkin kuruluşu olan ICOMOS'un (International Council on Monuments and Sites / Anıtlar ve Yerleşimler Uluslararası Konseyi) ise 1990'lı yılların ortalarından itibaren yirminci yüzyıl mirasını gündemine alıp Yirminci Yüzyıl Mirası Bilimsel Komitesi'ni (International Scientific Committee on Twentieth-Century Heritage) kurarak bu alandaki çalışmalarını sürekli hale getirmesidir.(4) Yeni yüzyılın başlamasıyla da, 2002 yılında, ICOMOS Uluslararası Anıtlar ve Yerleşimler Gününü 20. yüzyıl mirasına ithaf etmiş; aynı yılın Tehdit Altındaki Miras Raporu'nda da bu dönemi vurgulamıştır. (Görsel 1)

Aynı dönemde, uluslararası DOCOMOMO örgütünün günümüzde sayısı 73'e ulaşan ulusal çalışma gruplarından biri olarak yine 2002 yılında kurulan DOCOMOMO_Türkiye, modern mimarlık mirasının korunması mücadelesini Türkiye ortamına taşıdı.(5) Uluslararası ortamdaki sürecin bir parçası olarak gelişen bu mücadelede Türkiye akademisinin ve meslek camiasının geç kalmadığı söylenmelidir. Kuruluşundan bu yana 20 yıl tamamlanmak üzere olan DOCOMOMO_Türkiye'nin ve modern mimarlık mirasını korunması yönünde çalışan bir diğer örgüt olan KORDER (Koruma ve Restorasyon Uzmanları Derneği) ile diğer meslek örgütleri Mimarlar Derneği 1927, Mimarlar

Odası, Serbest Mimarlar Derneği ve Şehir Plancıları Odası'nın çeşitli platformlarda süren çabalarına karşın, kamu yapılarından konutlara her tür modern dönem yapısı ile ilgili sürekli yıkım riski ya da yıkımın gerçekleştiği haberi alıyoruz. "Neden korumuyoruz?" sorusunun yanıtı ise tek yönlü açıklamalarla verilemiyor. Öncelikle, yapı çevrenin büyük oranda ekonomik rant beklentisiyle şekillendiği güncel ortamda, "köhneleşmiş" olarak tanımlanan modern yapılar kolayca yıkılıp "pırıl pırıl, yeni" yapılarla yer değiştirilmekte; deneyimlenen bu sorunlu kentleşme sürecinde "yeni"yi elde etmek uğruna kaybedilenler görmezden gelinmektedir. Öte yandan, sadece ekonomik değil siyasi beklentiler de modern mirasın korunamamasında etken olmakta; yapıların Cumhuriyet ideolojisiyle özdeşleştirilen "modern" kimlikleri de yok edilmelerine yol açabilmektedir.

Modern mirasın korunamamasının ideolojik nedenlerinin bu kısa yazının sınırları içinde detaylı incelenmesi mümkün olmasa da bu nedenlerin temel aldığı "geleneksel-modern", "yerel-evrensel", "tarihsel-çağdaş" gibi ikili kimlik tanımlarına dikkat çekmek gerekiyor. Gerçekte birbirleriyle karşılıklı ilişki içinde var olan bu kimlik tanımlarının ikilemlerin iki zıt ucunda birbirlerine karşı bir şekilde yer aldıkları varsayımı sonucunda, "modern/ evrensel/çağdaş" olan "geleneksel/yerel/tarihsel" olarak kabul edilememektedir. "Modern" in "tarihsel"liğini geçersiz kılan bu anlayış, modern mimarlık ürünlerinin korunmaya değer tarihi eserler olarak kabul edilmelerini engellemektedir. Bu şekilde, örneğin, İzmir Büyükşehir Belediye Sarayı için "41 yıllık bir bina İzmir'in 'Kent Belleği' olabilir mi?" diye sorularak yapının "tarihi" kimliği reddedilebilmekte ve böylece korunmasına engel olunmaktadır.(6)

Oysa kentler, bugün geçmişimizin bir parçası haline gelen modern dönem dahil tüm tarihî katmanlarının birlikteliğiyle oluşan çoğul kimlikleriyle kentlinin belleğini oluştururlar. Kentsel belleğin korunması ve kentsel deneyimlerin sürekliliğine imkân tanıyan çoğul kimlikli yapı çevreler elde edebilmek için, tüm diğer dönemlerin mirası gibi, modern dönemin mimarlık mirası da korunmalıdır.(7) Modern mirasın tarihi kimliğini kabul etmeyerek korumaya değer görmeyen anlayış, kentlerin sahip olduğu bazı kimlikleri sahiplenirken diğerlerini dışlamak anlamına gelmektedir. Modern kimlikleriyle korunmaya değer bulunarak tescillenmiş olan Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi binasını.(8) (1937-39; Bruno Taut, Franz Hillinger) ya da İstanbul Belediye Binası'nı.(9) (1953; Nevzat Erol) "çirkin" olarak tanımlayan açıklamalarda ya da "Süleymaniye'nin dibinin yetkin ellerce

Görsel 2: B12 Evi, 1999, Mimarlar ve Han Tümerterkin

ayıklanması gerekli. İstanbul belediye binasının derhal yok edilmesi lazım" .(10) benzeri yorumlarda örneklenen bu anlayış, kent bir döneminin değerini teslim ederken diğer bir dönemini açıkça yok sayan, hatta yok etmeyi hedefleyen kişisel tercihleri yansıtmaktadır.

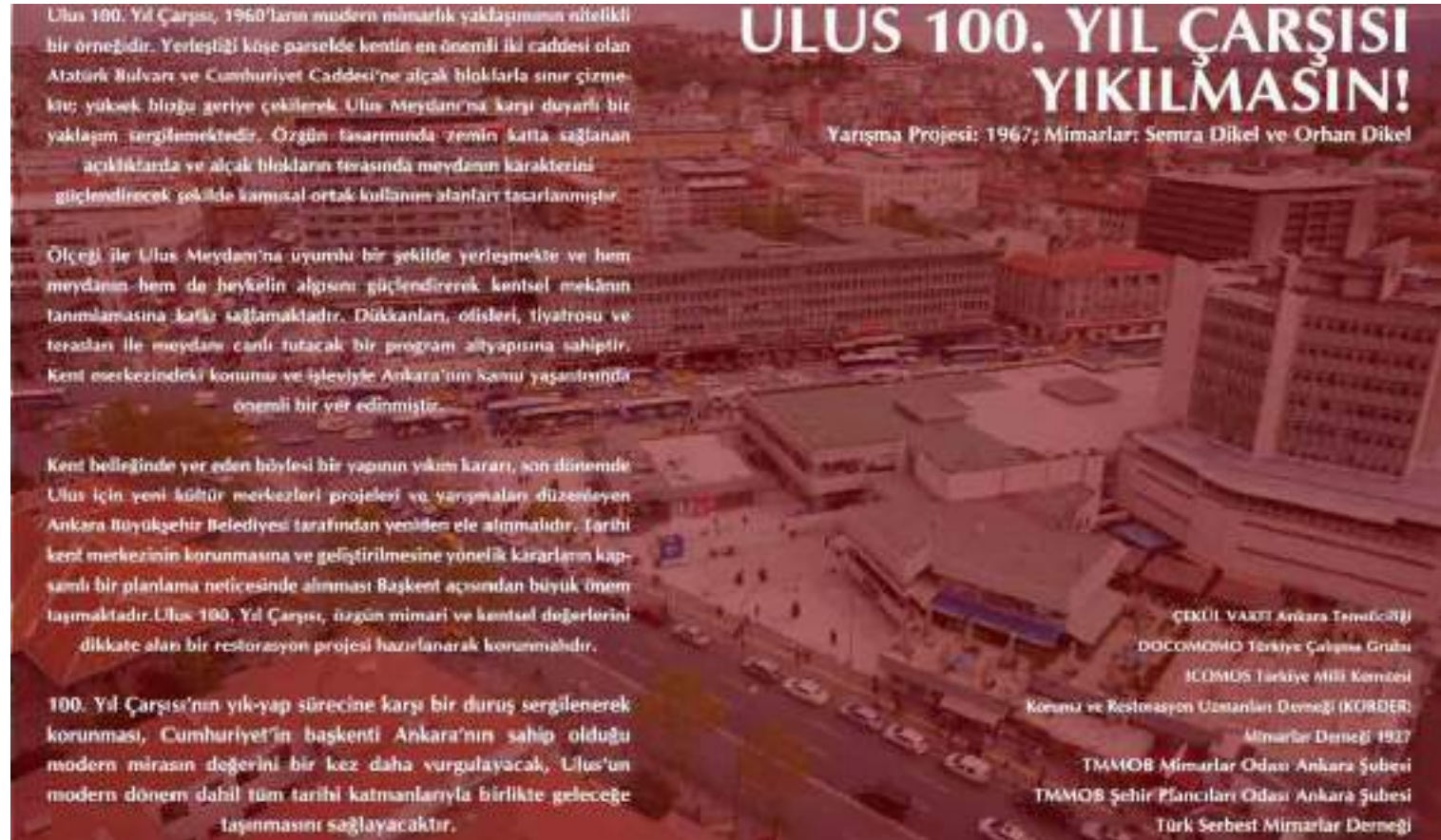
Mimari mirasa bu tür kişisel "beğeni" çerçevesinden yaklaşıldığında, seçici dışlamalarla ortaya konan farklı değerlendirmeler uzlaşma zemini bulamazlar. Koruma alanının pratiği, bu yüzden, beğenilere değil, kuramsal çerçeveden geliştirilen ortak değerlere referansla verilen kararlarla şekillenir. Öte yandan, korumaya ilişkin yasal mevzuat ise akademik çalışmalarla tanımlanan değerlerin hangi zeminde kabul gördüğünü ve uygulandığını belirlemektedir.(11) Türkiye'de mimarlık mirasının korunmasının çerçevesini belirleyen 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yasası'nın 5226 sayılı yasa ile değişik 3. maddesinde kültür varlıkları, "Tarih öncesi ve tarihi devirlere ait bilim, kültür, din ve güzel sanatlarla ilgili bulunan veya tarih öncesi ya da tarihi devirlerde sosyal yaşama konu olmuş bilimsel ve kültürel açıdan özgün değer taşıyan; yer üstünde, yer altında veya su altındaki bütün taşınır ve taşınmaz varlıklardır" şeklinde tanımlanmıştır.(12) "Tarih öncesi ve tarihi devirler" olarak belirlenen zamana referanslı bu tanımlama bütün devirleri kapsamakta; başka değerler içermek koşuluyla, çok yakın geçmişte yapılmış bir yapının da kültür varlığı niteliği kazanmasını sağlamaktadır. Aynı yasanın 6. Maddesinin a. bendinde kül-

tür varlıkları "19'uncu yüzyıl sonuna kadar yapılmış taşınmazlar" olarak tanımlanmış olsa da, aynı maddenin b. bendinde kültür varlıklarının tanımı "Belirlenen tarihten sonra yapılmış olup önem ve özellikleri bakımından Kültür ve Turizm Bakanlığı'nca korunmalarına gerek görülen taşınmazlar" olarak genişletilmiş; böylece, bir mimari eserin kültür varlığı olarak tescil edilmesine yasal olarak zamansal bir kısıtlama getirilmemiştir. Bu çerçevede, modern mimarlık eserleri, beklenen değerleri taşıdıkları takdirde, tescillenebilirler.

Bu yasal mevzuata dayanarak, dünyada olduğu gibi Türkiye'de de 20. yüzyılda üretilmiş birçok modern yapı tescil edilmiştir. Öte yandan, tescillenecek yapıların zaman aralığının birçok ülkede geriye dönük olarak 50 ya da 30 yıl olarak tanımlandığı; ancak belirlenen değerler çerçevesinde korunmaya değer bulunan daha yakın tarihli yapıların da olduğu görülmektedir.(13) Artık DOCOMOMO örgütünün genel olarak tanımladığı gibi yaklaşık 1920'lerden 1970'lere uzanan dönemde üretilmiş olan modern mimarlık ürünlerinin korunması akademik çevrelerde tartışmasız bir şekilde kabul görünürken, AT & T Binası (1984; P. Johnson) ya da Lloyd Binası (1986; R. Rogers) gibi "modern sonrası" olarak tanımlanabilecek dönemin yapıları da son onyılda tescillenmeye başlamıştır. Türkiye'de de en yakın tarihli tescilli yapı 1999 yılında tasarlanmış ve 2017 yılında tescillenmiş olan B12 Evi'dir (1999; Mimarlar ve Han Tümerterkin). (Görsel 2)

Görsel 1: "Türkiye'nin 20. Yüzyıl Mimarlığı Seçkisi"; 18 Nisan 2002 Uluslararası Anıtlar ve Sitler Günü kapsamında ICOMOS-TR ve docomomo_tr tarafından hazırlanan, Arredamento Mimarlık ve Boyut Yayın Grubu tarafından yayınlanan poster.

Görsel 3: 100. Yıl Çarşısı Yıkılmasını; 16 Ağustos 2021 tarihinde meslek örgütlerinin ortak açıklaması

Modern dönem yapılarının değerleri akademik çalışmalarda tanımlanmış, yasal mevzuatla da korunmaları mümkün kılınmışsa da,

kurulların yorumuna bırakılan değerlendirme genel toplumsal kabul ve çeşitli diğer nedenlerle çoğu kez olumsuz sonuçlanmaktadır; yasal olarak koruma altına alınamayan yapılar [da] kolayca kaybedilebilmektedir. Ayrıca, 5366 sayılı Yıpranan Tarihi ve Kültürel Taşınmaz Varlıkların Yenilene-rek Korunması ve Yaşatılarak Kullanılması Hakkında Kanun ve 6306 sayılı Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Hakkında Kanun gibi yasal çerçeveler, hukuksal hiyerarşi içinde koruma yasasının önüne geçmekte ve bu yasalar ile tanımlanan kentsel dönüşüm sürecinde, modern mimarlık mirası kapsamına giren yapılar büyük oranda özgünlüklerini yitirmekte ya da yıkılmaktadır.(14)

Bu olumsuz koşullar altında modern mimarlık mirasının korunması için yürütülen mücadelenin önemli bir adımı, bu mirasın hem akademik kurumlar hem de meslek örgütleri tarafından kapsamlı olarak belgelenmesi ve böylece daha bilinir kılınmasıyla atılmaktadır. DOCOMOMO_Türkiye, örneğin, özellikle her yıl düzenlediği Poster Sunuşları etkinliği ile ülke çapında kapsamlı bir envanter oluşturuyor. Kentlere odaklı benzer çalışmalar da son yıllarda yaygınlaşıyor. Örneğin, Ankara özelinde tüm meslek örgütleri modern dönem yapıyı çevresiyle

öne çıkan başkentin mimarlık ürünlerini belgelemek ve bu üretimi tanıtmak için önemli etkinlikler düzenliyorlar; böylece, modern mirası sadece akademik ortamın değil daha geniş çevrelerin de gündemine taşıyorlar.(15) Daha da önemlisi, modern dönem yapılarının yıkımına ya da zarar görmesine karşı ilgili meslek örgütlerinin birlikte hareket ederek ortak ses çıkarmaları bu mirasa kamunun dikkatini çekmek adına çok önemli rol oynuyor. (Görsel 3)

Modern mimarlık mirasının hala yeterli düzeyde korunamıyor olmasının çok yönlü nedenleri bu konuda olumlu yönde bir değişime kolayca izin vermiyor olsa da, akademik kurumların ve meslek örgütlerinin konunun uzmanları olarak birlikte verdikleri bu mücadele önemli bir çözüme işaret ediyor aslında. Çıkarılan bu ortak ses, mimari uygulama süreçlerinin merkezi ve yerel yöneticilerden mimarlara, mühendislere ve kullanıcılar olarak halka uzanan tüm aktörlerin kentlerin geleceğini kurarken modern mirası da kapsayan çok katmanlı tarihi kimliklerini korumaları ve geri dönüşsüz kayıplar vermeme için önemli bir çağrı niteliğinde.(16) Çağrımız tüm bu aktörler tarafından duyulana ve "modern mimarlık mirası korunabiliyor" diyebildiğimiz zaman gelene kadar, olumsuzluklara karşın umutsuzluğa düşmeden ortak mücadele sürecektir.

Referans ve Notlar:

- (1) Y. Deleonty, "The Marseille Unité d'Habitation after Le Corbusier: Or the Chronicle of a Permanent Construction Site", *DOCOMOMO Journal*, 54, 2016/1, ss.61-65.
- (2) Bkz.: "Mission", <https://www.docomomo.com/about/organization>
- (3) Avrupa Konseyi Bakanlar Kurulu'nun üye ülkelere 20. Yüzyıl Mimarlık Mirasının Korunması Hakkında R (9) 13 numaralı tavsiye kararı.
- (4) Bkz.: <http://www.icomos-isc20c.org/>
- (5) Detaylı bilgi için, bkz.: <http://www.docomomo-tr.org/>, DOCOMOMO Türkiye Çalışma Grubu Sekreteryası, "Modern Mimarlık Ürünlerinin Korunması Amaçlı Yeni Örgüt: docomomo.tr", *Mimarlık*, 2002, 307, s.13; Y. Salman, N. Baturayoğlu Yöney, E. Omay Polat, E. Altan Ergut, "Modern Mimarlık Mirasının Korunması ve DOCOMOMO_Türkiye", D. Özkut (yay. haz.), *Betonart*, 2013, 36, ss.52-57.
- (6) <https://www.kanalben.com/s1-yillik-bir-bina-izmir-in-kent-bellegi-olabi-ler-mi-makale6509.html>
- (7) E. Altan Ergut, "Yirminci Yüzyıl Modern Mimarlık Mirası Korunmalıdır! DOCOMOMO_Türkiye: 10 Yılın Ardından...", *Mimarlık*, 2013, no.371; T. E. Altan, "Modern Mimarlık Mirası Korunmalı mı?", *XXI*, 25.10.2017 (<https://xxi.com.tr/izmir-modern-mimarlik-mirasini-korunmali-mi>)
- (8) <https://www.sozcu.com.tr/hayatim/kultur-sanat-haberleri/ali-nesinden-ata-turk-universitesi-dtf-binasi-na-cirkin-vorum/>
- (9) <https://www.milliyet.com.tr/pembenar-ortayli-belediye-binasi-abide-i-utanc-11-202226>
- (10) <https://t24.com.tr/haber/11ber-ortayli-istanbul-buyuksehir-belediyesi-binasi-ali-nerhal-yok-sulimesi-lazim-799166>
- (11) E. Madran, "Cumhuriyet Dönemi Mimarlık Yapıtlarının Tanımlanması ve Değerleri: Cumhuriyet Dönemi Mimarlık Yapıtlarının Korunmasının Yasal Dayanakları", E. Madran, E. Altan Ergut, der. *Koruma Yeni Tanımlar, Yeni Kavramlar, Cumhuriyet Dönemi Mimarlık Mirasının Korunması*, Mimarlar Odası, 2009, ss.97-104; N. Yöney, Y. Salman, E. Omay Polat, "Turkey", *Time Frames: Conservation Policies for Twentieth-Century Architectural Heritage*, U. Carughi, M. Visone (der.), Routledge (Taylor Francis Group), 2017, ss.331-334.
- (12) "Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu" (<https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.2863.pdf>)
- (13) E. Omay Polat, "Modern Mimarlık Mirası Kavramı: Tanım ve Kapsam", *Mega-ron*, 2008, Cilt 3, Sayı 2, s.182.
- (14) T. E. Altan, N. Baturayoğlu Yöney, E. Omay Polat, Y. Salman, "Türkiye'nin Modern Mimarlık Mirasının Kapsamı ve Çeşitliliği", *Dosya (Modern Mimarlık Mirası)*, 2019, 43, s.3.
- (15) Bu kapsamdaki çalışmalar arasında Mimarlar Odası Ankara Şubesi'nin 2000'li yılların başından beri yürüttüğü "Bina Kimlikleri Projesi"; Türk Serbest Mimarlar Derneği'nin 2012 yılında hazırladığı; "Kaleden Kuleye Ankara Maki" ve ilgili etkinlikler; Mimarlar Derneği 1927'nin 2017 yılında hazırladığı "Kayıp ve Risk Altında: Başkent Ankara'nın Modern Mirası, 1927-1939 Sergisi" ve 2018 yılında başlattığı "Ankara 20. Yüzyıl Mimarlığı" fotoğraf arşivi çalışması öne çıkmaktadır.
- (16) Bu "çağrı"yı detaylı bir çerçevede vurgulayan sunuş için, bkz.: Y. Salman, "İzmir Modern Mimarlık Mirası: İzmir Büyükşehir Belediye Hizmet Binası Sunumu", 8 Ekim 2021, İzmir Mimarlık Merkezi (<https://www.youtube.com/watch?v=n:qv5X2Tah1w>)

Görsel 2: <http://www.warkiv.com.tr/proje/b2-evi/1858>Görsel 3: <https://twitter.com/DocomomoTr/status/1427222326354010117/photo/1>

ANKARA'DA MODERN DÖNEM KONUT YAPILARI :

PROF.DR. NURAY BAYRAKTAR

Başkent Üniversitesi Güzel Sanatlar, Tasarım ve Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Bölümü

Modern yaşama karşılık gelen kurguları ve geleneksel yaşamı değiştirme potansiyelleri açısından modern dönem yapıları Türkiye'de farklı bir anlam taşımaktadır. Bu farklılık yeni kurumsal ihtiyaçların karşılandığı kamu yapıları için de geçerlidir, modern mimarlığın temel konularından olan konut sorununun çözümüne ilişkin yaklaşımlar için de. Cumhuriyetin ilk planlı kenti olarak yeniden inşa edilen Ankara'da modern bir yaşam öngören birçok yerleşim dokusunun gerçekleştirildiği ve modern mimarlığın izlerinin okunabileceği birçok konut yapısının inşa edildiği bilinmektedir. Ankara'da bu yerleşim dokuları ve konut yapıları aracılığı ile öncül konut politikalarının izlerini bulmak, barınma sorununa ilişkin çözüm önerilerini kavramak; dönemsel yaklaşım farklılıklarını değerlendirmek, dönemsel okumalar yapmak olanağı vardır.

Mimarlık ortamında modern dönem kamu yapılarının birçok akademik araştırmanın konusu olmasına ve birçok belgelemeye konu olmasına rağmen konut özelinde sivil mimarlık yapılarının araştırılması ve belgelmesi ikincil önemde kalmış, bu yapı

Yerleşim Ölçeği / Çok Katlı Konut- Kooperatif Uygulamaları Yeşiltepe-Yıldıztepe Blokları, Demirtaş Kamçıl-Rahmi Bediz,1956

stoku korunmasız bırakılmıştır. Bu korunmasızlıkta gecikmiş mimari tartışmaların, toplumla paylaşamayan bilgi birikiminin ve en önemlisi modern dönem konut yapılarına ilişkin koruma ölçütlerinin geliştirilememiş olmasının büyük etkisi vardır. Koruma tartışmalarının öznesi kamusal yapılar iken çoğunlukla süreli ve geçici kullanımların mekânı olarak kabul edilen konut yapılarının kalıcılığı bu tartışmalarda henüz yer bulamamıştır.

Ankara'da 1930-1980 Yılları Arasında Sivil Mimarlık Kültür Mirası: Araştırma Belgeleme, ve Koruma Ölçütleri Geliştirme Projesi bu saptamalardan hareketle mimarlık ortamını dikkatini konut yapıları özelinde sivil mimarlık yapılarına çekmek, bu yapıların ve mimarlarının bilinir olmasını sağlamak, bu yapıların kullanıcıları aracılığı ile yeni bir değerlendirme yapmak ve bu yolla modernleşme anlatısını zenginleştirerek bir zemin oluşturmak amacıyla gerçekleştirilmiştir. Modernleşme anlatısında çoğunlukla dışarıda bırakılanlar; konut yapılarının, mimarların ve kullanıcıların, anlatıya dâhil edilmesini, sivil mimarlık yapılarının araştırılmasını, belgelenmesini ve bir sanal kent arşivi (müzesi) kurulmasını, bu yapıların korunması için ölçütler geliştirilmesini, kültür mirası kavramının kapsamının genişletilmesi için öneriler getirilmesini hedefleyen proje, bu içeriği ile aynı zamanda bir sivil mimari bellek oluşturma projesidir. Türkiye'de modernleşme anlatısı içinde özel ve önemli bir yere sahip Ankara kentinde gerçekleştirilmiş ve yine bu anlatı içinde özel ve önemli bir zaman aralığına, 1930-1980 dönemine odaklanmış olan proje; Başkent Üniversitesi bünyesinde yürütülmüş, TÜBİTAK ve VEKAM tarafından desteklenmiştir.

Proje; konut yapıları özelinde sivil mimarlık yapılarına ilişkin araştırmaların ve belgelerin eksikliğine dikkat çekerek bu yapıların çoğula, aynıya değil farklıya gönderme yapan durumunu modern dönem anlatıları için büyük bir potansiyel olarak kabul etmiştir. Bütüncül anlatıların ve sabit anlatıların karşısında; tekil anlatıların, anlam kaymalarının, farklı dillerin var olabileceği bir alan olarak sivil mimarlığın önemine vurgu yapmıştır. Mimarlığın bir nesne değil, bir metin olma durumundan yola çıkmış ve modern dönem anlatılarını konut özelinde sivil mimarlık yapıları üzerinden zenginleştirmenin mümkün olduğu yaklaşımıyla hareket etmiştir.

Tek Yapı Ölçeği/ Çok Katlı Konut -Kooperatif Uygulamaları Öz-Ok Apartmanı,Erdoğan Okçu-Veliyeddin Özkan, 1962

Proje, özünde sivil mimarlık yapılarının, özelde konut yapılarının en hızla değişebilir, yok olabilir nesnelere olarak algılanması sorununu üzerinde durmuş, bu sorunu; kentsel değişme süreci, nüfus artış hızı, ekonomik ve politik yaklaşımlar, yasalar ve yönetmelikler ile ilişkisinin farkında olarak öncelikle mimarlık ortamının sorumlulukları bağlamında, koruma yaklaşımları çerçevesinde tartışmıştır.

Projede araştırma aşaması yapı tespitlerine yönelik alan çalışmalarına ve her bir yapı için literatür ve dosya taramalarına yönelik olarak ele alınmış, belgeleme aşamasında bir veri tabanı ve bu veri tabanını esas alan bir sanal kent arşivi (müzesi)/web sitesi kurulmuştur. Seçilmiş konut yapılarını içeren sanal kent arşivi (müzesi), her bir yapının klasik anlamda mimari temsillerinin (mimari plan, kesit, cephe görünüşü) ve künye bilgilerinin yanı sıra, iç mekân ve dış mekân fotoğraflarından, üç boyutlu modelleme çalışmalarından, literatür bulgularından ve kullanım değerini ortaya çıkarmayı amaçlayan ve mimarlığı içeriden okuma olanağı veren sözlü görüşmelerden oluşmaktadır. Yapıların mimari çözümlerinin yapıldığı metinler de sanal kent arşivi (müzesi)'nde mevcuttur. Belgelenen her bir yapıya sanal kent arşivi (müzesi)'nden dönemine, bulunduğu bölgeye ve mimarına göre üç kategoride ulaşma olanağı vardır. Böylelikle Ankara'daki konut yapılarını görmek, dönemler ve bölgeler açısından karşılaştırmak ve yeniden yorumlamak; mimarlarına ilişkin bilgi edinmek; kullanıcı anlatıları ile yapının ne gibi gündelik yaşam pratikleriyle yeniden kurulduğunu keşfetmek mümkün olmuştur.

Öte yandan sanal kent arşivi (müzesi)'nde proje kapsamında yapılmış olan yayınlar, gerçekleştirilmiş çalıştaylar ve yayınları, ulusal-uluslararası sergiler, poster sunuşları, final sergi kataloğu ve bir harita da yer almaktadır. Yine araştırmacılar için oldukça geniş bir kaynakça, konut makaleleri dizinleri, kronolojik toplumsal dizin, kentsel gelişim mevzuatı gibi ilgili çalışmalar da sanal kent arşivi (müzesi)'nde erişime açılmıştır.

Proje kapsamında yapılmış çalışmalar ile Ankara'da kooperatifler aracılığı ile gerçekleştirilmiş, ancak günümüze çok az örneği ulaşabilmiş müstakil konutlardan ve çok katlı konutlardan oluşan birçok yerleşim dokusu, ayrıca tek yapı ölçeğinde gerçekleştirilmiş birçok konut yapısı belgelenmiş ve paylaşılmıştır. Yine proje kapsamında yapılmış çalışmalar ile, bireysel girişimler ve bankalar aracılığı ile gerçekleştirilmiş çok sayıda tek yapı ölçeğinde konut yapısına ulaşılmıştır.

Tek Yapı Ölçeği /Müstakil Konut - Bireysel Konut Uygulamaları Kıraner Evi , Mimarı bilinmiyor,1958

Proje bir araştırma ve belgeleme projesi olarak ele alınmış olmasına rağmen, yeni bir bakış açısına olanak sağlamak üzere; konut özelinde sivil mimarlık yapılarının tarih yazımı içinde ihmal edilen bir alan olduğu ve sınırlı sayıda örnek dışında mimarlık tarihi yazımında konut yapılarının yer almadığı, yine konut özelinde sivil mimarlık yapılarının koruma çalışmaları içinde ihmal edilen bir alan olduğu ve sınırlı sayıda örnek dışında koruma çalışmaları içinde konut yapılarının yer almadığı sorunsallarından hareketle geliştirilen çeşitli sorular gerçekleştirilen çalıştaylar ile mimarlık ortamında tartışmaya açılmıştır. VEKAM'ın katkıları ile uzman konukların katılımları sağlanarak 14.12.2012 tarihinde Tarih Yazımında Sivil Mimarlık ve 24.12.2013 tarihinde Korumada Sivil Mimarlık başlıkları ile iki çalıştay düzenlenmiştir. Her iki çalıştayın notları VEKAM tarafından yayınlanmıştır.

Ulus inşa sürecinde oynadığı aktif rol düşünüldüğünde, Ankara özelinde projenin önemi açıktır. Ankara'nın sahip olduğu kent imgesi her zaman devlete gönderme yapar. Bu imgenin içinde sivil mimarlık kendine yer bulamaz. Bu bağlamda proje, konut özelinde sivil mimarlık yapılarına vurgu yaparken, elde edilen verilerin sivil mimari bellek oluşumu için bir potansiyel olduğu kabulünden hareket etmiştir. Bu kabulü proje bitiminde VEKAM desteği ile Sivil Mimari Bellek Ankara 1930-1980 başlığı altında kapsamlı bir sergi düzenlenmiş, proje sonuç bulguları en geniş katılımı kamuoyu ile paylaşılmıştır. Büyük ilgi gören serginin kataloğu VEKAM tarafından yayınlanmıştır. Proje sonuçlarından oluşan Sivil Mimari Bellek Ankara 1930-1980 adlı kitabının yayını yine VEKAM tarafından üstlenilmiştir.

Tek Yapı Ölçeği/ Tek-İkiz-Sıra Apartman Konut - Bireysel Konut Uygulamaları - Sönmez Apartmanı, Sabih Kayan,1957

Proje kapsamında yapılan çalışmalar ile konut yapıları fark edilir ve değerli kılınmış, bir suret olarak karşılaşılan yapılar çözümlenmiş, mimari dilleri, kurguları ortaya konulmuş ve mimarlık ortamının bilgisine sunulmuştur. Ya da aslında bildik olan, farkına varılmayan yapılar için tarihe not düşülmüştür.

Tek Yapı Ölçeği/ Tek-İkiz-Sıra Apartman Konut - Bireysel Konut Uygulamaları Köşk Apartmanı, Mutahhar Baykam, 1964

Proje; bir yandan konut yapılarını kalıcı kılmaya çalışarak bireysel tarihin sürekliliği üzerinde dururken, diğer yandan sivil belleğin inşa edilmesine yol açan içeriği ile resmi dili kırmaya, sivil dili yaygınlaştırmaya çalışmıştır.

Kimi yapıların konut olma nitelikleri; taşıdıkları mimari değer ile, kimi yapıların yaşama dair birikimleri ile yer buldukları proje; farklı olanı vurgulamış, özenli olanı öne çıkararak, hak ettiği değeri vermiştir. Proje ile konut yapıları özelinde modern hayata karşılık gelen anlamların keşfedilmesi, dönemsel farklılaşmaların, ortaklaşan, ayrışan çözümlerin tespit edilmesi, mimari anlayışların ortaya konulması mümkün olmuştur.

Proje; mimari değer taşıyan yapıları tespit ederken, yaşama dair ipuçlarından hareketle her bir detayı özenle tasarlayan, içe ve dışa dair özgün mimari kararlar veren, böylelikle yapıyı önemli ve vazgeçilmez kılarak geçmiş ve gelecek arasındaki bağı güçlendiren, hayatı zenginleştiren ancak çoğunlukla görmezden gelinmiş, adı bilinmedik mimarların tanınır ve bilinir olmalarını sağlamak gibi bir sorumluluk üstlenmiştir. Bu şekilde öncelikli tasarım alanı konut olan, resmi anlatı içinde kendisine yer bulamamış, özel bir tasarım diline sahip, yeni bir barınma kültürü öneren, bu nedenle önemli kimi mimarlara ilişkin bir kaynak oluşturulması mümkün olmuştur.

Tek Yapı Ölçeği/ Tek-İkiz-Sıra Apartman Konut - Bireysel Konut Uygulamaları Koçak Apartmanı , Mimarı Bilinmiyor, 1961
70 | Serbest Mimarı

Proje; yapıları donmuş, tekil nesnelere indirgeyen yaklaşımların tersine, yapıların kullanıcıları aracılığı ile anlattığı hikâyelere odaklanarak yaşanmışlıklarını vurgulamıştır. Bu şekilde konut yapılarının tasarım değeri kadar kullanım değerinin öne çıkarılması, mimarlığın sosyal boyutuna dikkat çekilmesi, yapılara ait hikâyelere ve kullanıcılara odaklanması mümkün olmuştur.

Proje konut yapıları aracılığı ile modernlik, modernleşme, batılılaşma gibi kimi kavramların yeni anlamlar kazanabileceği öngörüsüyle bu yapılar üzerinden yeni bir mimarlık terminolojisi oluşturulmasını, elde edilen bulgular üzerinden yeni araştırmalar yapılmasını olası görmektedir.

•Konut yapılarında kullanılan malzeme, teknoloji, yapım sistemleri analizi ile yapı inşa tarihine dair bir değerlendirme yapmak mümkündür. Bu yolla yapı tarihinin zenginleşmesini sağlayacak ipuçları ortaya konulabilir.

•Konut yapılarının tasarım sürecinde yer alan aktörler ve yapı maliyetleri üzerinden bir okuma ile konut üretim tarihine ilişkin bir değerlendirme yapılması mümkündür. Dosya belgeleri bu konuda pek çok ipucu barındırmaktadır.

Tek Yapı Ölçeği/ Aile Evleri–Bireysel Konut Uygulamaları - Gemi Ev, Danyal Tevfik Çiper,1968

•Konut iç mekân belgeleri ile mimarlığın yaşamsal pratiklerle ilişkisinin kurulması, içeriden okunması, yeni konut kullanım pratikleri ile mimarlık literatürüne yeni bir boyut getirilmesi mümkündür.

•Konut yapılarının mimari değerinin yanında kullanım değerinin de açığa çıkarılması, gerek kişilerin kendi anlatımları, gerekse aile albümleri üzerinden ne gibi gündelik yaşam pratikleriyle yeniden kurulduğunun keşfedilmesi mümkündür.

Yerleşim Ölçeği /Çok Katlı Konut- Kooperatif Uygulamaları - İş Bankası Blokları, Kadri Erkman,1962

Öte yandan proje bulguları konut yapıları özelinde halen tartışmaya açılmamış pek çok konuya dair potansiyeller taşımaktadır.

•Konut yapılarının yıllara ve bölgelere göre Ankara içinde dağılımının çıkartılması, konut üretim yöntemlerinin; yap-sat süreci, kooperatifleşme, banka evleri, lojmanlar gibi belirlenmesi mümkündür.

•Lörcher Planı'ndan başlayarak, Jansen Planı'nın ve Yücel-Uybadin Planı'nın konut üretimine etkisinin ortaya konulması, yeni yolların, bulvarların oluşması, merkezin kayması, yüksek yapılaşma gibi konuların yeniden yorumlanması mümkündür.

•Cephe tasarımları üzerinden bölgesel, dönemsel analizler yapılması, uygulama süreçlerinde mimar ve zanaatçı ilişkisinin yorumlanması, kullanılan detayların uluslararası karşılıklarının aranması, farklı plan tiplerinin karşılaştırılarak modern dönem konut tasarım araştırmaları yapılması mümkündür.

•Apartman isimlerinden, korkuluklara, pencerelerden kapılara, iç mekân donatılarına, rölyeflere kadar mimarlık-sanat ve mimarlık-zanaat ilişkisini anlatacak ürünlerin değerlendirilmesi mümkündür.

•Konut üretim sürecinde aktörlerin ortaya konulması, mimarlar, inşaat mühendisleri, müteahhitler, ustalar, kalfalar üzerinden mimarlık disiplininin kurumsallaşma sürecinin anlaşılması mümkündür.

•Dosya belgelerinden dönemin ekonomik yapısına ilişkin sonuçlar çıkarılması, kat mülkiyeti süreci, bağımsız bölümler, inşaat malzemeleri ve teknolojileri gibi konularda araştırma yapılması mümkündür.

Projenin gerek akademik çalışmalara gerekse mimarlık ortamına yaptığı katkılarının altının çizilmesi gerekmektedir. Proje elde ettiği

İkraniye Apartmanları - İş Bankası İkraniye Apartmanları,Lemi Varnalı(Tadilat),1969

Tek Yapı Ölçeği/ Müstakil Konut - Bireysel Konut Uygulamaları Cinnah 94, Mehmet Savaş, 1964

tüm bulguları web sitesi aracılığı ile paylaşma açarak yeni bir yöntemi hayata geçirmiş, akademik alanda sınırlı kalması muhtemel tüm bulguların tüm kesimlerle paylaşılmasını sağlamıştır.

Proje web sitesinin kullanıma açılması ve düzenlenen sergi ile akademik çevrelerin dikkati konut konusuna çekilmiş, yeni araştırmaların ve tezlerin yapılmasının önü açılmıştır. Konuya ilgi duyan araştırmacılar tarafından Ankara apartmanları konusunda instagram, twitter hesapları açılmış, kişisel ve sivil inisiyatifler konu ile ilgili çok sayıda etkinlik ve kent gezileri düzenlenmiş, yeni konut bulguları paylaşmaya başlanmıştır.

Sivil Mimari Bellek Ankara Projesinin ardından proje kapsamında elde edilen bulgulardan hareketle Ankara için çok kıymetli ancak bilinir olmayan mimarlara bir vefa projesi olarak Ankara'da İz Birakan Mimarlar projesi yine VEKAM desteğiyle hayata geçirilmiştir.

TÜBİTAK tarafından Proje Performans Ödülü ile değerlendirilen Sivil Mimari Bellek Ankara Projesinin yeni çalışmaların, yeni araştırmaların önünü açması, projeden beklenen en anlamlı sonuç olacaktır .

Referans ve Notlar:

(1) 2014 yılında tamamlanan projenin ekibi :Yürütücü: Doç. Dr. Nuray Bayraktar, Başkent Üniversitesi,Araştırmacılar:- Doç. Dr. Bülent Batuman, Bilkent Üniversitesi, Yrd. Doç. Dr. Umut Şumnu, Başkent Üniversitesi, Tezcan Karakuş Candan, Çankaya Belediyesi,Bursiyerler:- Elif Selena Ayhan, Başkent Üniversitesi (ODTÜ Doktora Öğrencisi), Ece Akay Şumnu, Başkent Üniversitesi (Hacettepe Üniversitesi Doktora Öğrencisi), Yeşim Uysal (ODTÜ Doktora Öğrencisi),Proje Üçüncü Yıl Bursiyeri: Emine Çiğdem Asrav (ODTÜ Yüksek Lisans Öğrencisi),Proje İkinci Yıl Bursiyeri: Didem Bahar (ODTÜ Yüksek Lisans Öğrencisi),Proje Birinci Yıl Bursiyeri: Aslı Tuncer (ODTÜ Yüksek Lisans Öğrencisi).

(2) www.sivilmimaribellekankara.com

Yerleşim Ölçeği/ Müstakil Konut - Kooperatif Uygulamaları Merbank Evleri, Sedat Çağlar,1957

TANINMAYANI TANITMAYA ÇALIŞMAK : YOK EDİLEN MODERN MİRASIN ARDINDAN

PROF. DR. AYDAN BALAMİR
Orta Doğu Teknik Üniversitesi
Mimarlık Fakültesi

Modern mimarlık eserlerinin kültür varlığı olarak korunması, yerleşik koruma pratiği içinde henüz yeni bir çalışma alanı. 20. yüzyıl yapılarının koruma gündemine girişi, yaklaşık 90'lı yıllara tarihlenebilir. 1988 yılında Eindhoven'da kurulan Uluslararası Docomomo örgütünün çalışmaları, kurumsal bir başlangıç sayılmalı. Çalışma alanı tarihi anıt ve sitlerin korunmasına yönelik olan ICOMOS'un modern mirası gündemine alışı ise 2000'leri buldu.

ICOMOS'un "Uluslararası Yirminci Yüzyıl Mirası Bilimsel Komitesi" tehdit altındaki modern mirasa ilişkin hedef ve ilkeleri, 2011 tarihli "Madrid Belgesi" ile belirlenmiştir. Kültürel mirasın korunması yönünde Venedik Tüzüğü gibi bir ilkeler manzumesini hedefleyen belge, konuyu "20. yüzyıl modern mirasını koruma mecburiyeti" olarak dile getiriyordu.(1) Modern mirası kollamanın bir tercih değil "mecburiyet" olarak vurgulanışı önemliydi. 20. yüzyılın yaşayan bir

miras olmasına rağmen risk altında oluşu ise, moderne yönelik ilgi, taktir ve sahiplenme eksikliğine bağlanmaktaydı. Belgede, modernin "henüz seilmeyen bir miras" oluşu nedeniyle, yıkılmasından neredeyse memnuniyet duyulduğu vurgulanarak, kamuoyu yaratma ve farkındalık projelerinin önemine işaret edilmekteydi.

Mirasın sevilip sahiplenilmeyişi, yeterince tanınmayışı ile de ilgilidir. Modern mimariyle tanışıklığın çoğu toplum kesiminde yüzeysel olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Modern denince ülkemizde "betonlaşma" ezberi dışında ilk akla gelecek olan, erken Cumhuriyet yıllarına ait yapılar olsa gerek. O döneme ait olanın sevilip kullanması ise bir mimari mirası önemsemekten ziyade, cumhuriyetin önemsenmesiyle ilgilidir. Mirası yok etmek isteyenlerin ana motivasyonunun da cumhuriyet odaklı oluşu gibi. Bu durumda sevmek ya da sevmemek, nesnenin taşıyıcısı olduğu anlam üzerinden gelişmektedir. Oysa mimari modernizm sınırlı bir anlamdan ibaret değildir. Tanışıklığın boyutları ne kadar geniş ve çeşitli ise farkında olunan değerler de o kadar zengin olacaktır.

Bu yazıda, modern mirasa yönelik farkındalık yaratmayı amaçlayan, akıllarda kalmış iki kolektif girişim konu ediliyor. Serbest Mimar dergisinin beklediği, 2013-14 tarihli bir girişimin tanıtılması idi. Bağlantılı oluşu nedeniyle, 2016 tarihli bir diğerini de anlatıya ekledim. Ankara'da meslek kuruluşlarıyla dayanışma içinde gerçekleşmiş bu iki girişime de katılmış olan dernek ve örgütler şunlardı: Mimarlar Derneği 1927, TSMĐ,

KORDER, Docomomo-Türkiye ve Mimarlar Odası Ankara Şubesi. Her ikisinin de binalar yıkıldıktan sonra duyulan üzüntüyle, daha başka kayıpların olmaması dileğiyle ortaya çıkmış olması, bir başka ortak yönleridir.

FARKINDALIK PROGRAMI-1: SU SÜZGEÇİ (2013, 2014)

"Turgut Özal Üniversitesi, Su Süzgeci'ni 8 Ağustos 2013 günü yıktı. 8, 9, 10, 11 Ağustos 2013 günleri Ramazan Bayramı tatili idi."(2)

Ankara'nın endüstriyel miras yapıları arasında en özgünlerinden birisi olan Su Süzgeci'nin yıkımı, ASKİ tarafından Ankara Büyükşehir Belediyesi Başkanlığı'na, oradan da Turgut Özal Üniversitesi'ne devredilmesiyle gerçekleşti. 15 Temmuz 2016 vakasından sonra kapatılan ve kimi çalışanlarına gözaltı ve tutuklamalar isabet eden bir "Üniversite'nin, kültürel mirası "parsel" olarak algılaması şaşırtıcı değildi. Şaşırtıcı olan, Ankara'da yapıyı tanıyıp bilen ve değerini takdir edenlerin sayıca azlığıydı. Duyulunca tepki olmadı değil; ancak tepkiler özellikli bir modern yapının yok edilmişinden ziyade, bir erken cumhuriyet yapısını daha yok eden siyasi projeye yönelikti.

Meslek topluluğunda ise yıkımın tetikleyici etkisi oldu. Örneğin, Mimarlar Odası'nın konuyu yargıya taşıyışı, sosyal medyada her zamankinden fazla destek buldu. O tarihte Mimarlar Derneği 1927'nin Cinnah 19'daki yeni mekânına taşınmasıyla öne çıkan ağırlıklı çalışma programı, "modern mimarlık mirasının kültür varlığı olarak tanıtılıp korunması" olarak belirlenmişti. Ankara Su Süzgeci Binası'nın yıkımı karşısında, Dernek yönetim kurulu acilen toplandı.(3) Tatil

dönemi Ankara'da bulunan üyeler de davet edilerek Odanın yerleşik hukuk mücadelesine farklı araçlarla destek olabileceği yolların düşünülmesine karar verildi. Ortama sinmiş matem havasının, toplantıya katılan Kadri Atabaşa ilham ettiği düşünceyi, derneğin 28.08.2013 tarihli bir belgesinden okuyalım:(4)

"Anma Mekânı (Memorial)

20. yüzyıl modern mimarlık mirasının giderek yok olması, yitirilen ikonik yapılar için bir "taziye ve anma mekânı" tasarımını ilham etmiştir. Projeye görünürlük kazandıracak olan bu yarışma, ilgili meslek kuruluşlarıyla ortak bir yarışma programının geliştirilmesi şeklinde düşünülebilir. Yarışmanın gerçekleşmesinden önce, farkındalık oluşturmaya yönelik bir eylem olarak, Su Süzgeci yapısı için gazetelere bir "başsağlığı ilanı" verilmek üzeredir."

Geçerliliğini hâlâ korumakta olan bu yarışma düşüncesi o tarihte gerçekleşemedi. Başsağlığı ilanı ise Süzgeci'nin acı kaybının 40. gününe denk gelecek şekilde programlandı (Görsel 1). Ankara Su Süzgeci'nin yıkılması üzerine gazetelere verilen vefat ve başsağlığı ilanları, gazete haberlerine konu oldu, web'de ve mesleki ortamlarda geniş yer aldı (Görsel 2). CNN'in yaptığı özel bir program için yöneltilen sorular, samimi bir şaşkınlığın ürünüydü: "Neden bu kadar önemliydi bu bina? Neden böyle bir şey yaptınız? İlanı veren bu kuruluşlar kimlerdir?" Amaçlanan tam da buydu; bir meslek topluluğunun, yapının yıkılmasıyla vefat ilanı verecek kadar sarsılmış ve incinmiş olduğu anlatılmak istenmişti. Taziye hedefli önerilerin fikir babası olan Kadri Atabaşın anlatımıyla:(5)

"Belki de ilk kez mimarlıkla ilgili bu kadar kurum bir araya gelip, pek de bilinmeyen bir yapı için 'kayıp' ilanı veriyor. Bence çok önemli bir adım; açık edilen, Cumhuriyet ve çağdaşlaşma çabasına ait ortak hafızanın somut varlıklarının yok edilmesi. Bugüne kadar söz ve demeçle söylendi. Bu sefer insanlara kayıp edilenin bir yapı değil, bir sevenimiz/sevdiğimiz, ortak geçmişimiz ve hafızamız olduğu somut olarak gösterilmek istendi. Bunu da işi polemik konusu yapmaya yaratıcı/çarpıcı bir biçimde sundular. Hafıza yoksa ne kalır geriye? Neden işgali yapan güçler önce müzeleri yağmalıyor? Olan, bir yapıyı yıkmak değil, hafızayı silmek. Konunun öncülüğünü de MD1927 Mimarlar Derneği yaptı. Alanı mimarlığın kültür boyutuna öncelik vermek, geliştirmek olan dernek, o nedenle konunun takım kaptanı oldu. Umarım devamı gelir."

Devamı ertesi yıl geldi. Ankara Sular İdaresi

Görsel 3: Su Süzgeci, anı kapsülü için kayıp ilanı, 2.3.2014

1977-1980 Genel Müdürü Levent Tosun (Makine Y. Müh.), Su Süzgeci üzerine bilgilerin derlendiği bir web sitesi oluşturdu. Siteye yer alan bilgilere göre, 10 Haziran 1935 günü yapının temeli atılırken zamanın yöneticileri büyük heyecanla bir anı kapsülü hazırlamışlardı.(6) Atatürk Orman Çiftliği'nin hazırlanmış olduğu beyaz bir deri üzerine ithaf yazılmış, zamanın Başbakan ve Bakanları tarafından imzalanıp bir şişe içinde korunmuş olarak temel betonuna konulmuştu. Kapsülün akıbetini öğrenmek üzere, Levent Tosun'un Cumhurbaşkanlığı'na 2 Ekim 2013 tarihli mektubuna yanıt, 6 Ocak 2014 tarihinde Turgut Özal Üniversitesi Rektörlüğünden gelir:

"... Söz konusu alan üzerindeki hafriyat çalışmaları gerçekleştirildiğinde, yazıda bahsi geçen ve içerisinde bir belgenin bulunduğu şişenin bulunması ve zarar görmeden çıkarılması için gereken duyarlılık gösterilecektir."

Gösterilecek duyarlılık konusunda güvenleri olmayan dernek yöneticileri, 2 Mart 2014 tarihinde gazetelere bir kayıp ilanı verdiler: "Temel betonuma konulmuş olan 'Anı Kapsülüm kayıptır. (...) Müteveffa Ankara Su Süzgeci Yapısı" (Görsel 3). Konunun 2021 güncellemesi ise şöyle: Su Süzgeci arazisine plan değişikliği getirilerek, ticaret alanına dönüştürülmüş bulunuyor. Alana TOKİ tarafından AVM yapılması, Mimarlar Odası Ankara Şubesi tarafından yargıya taşındı.(7)

Görsel 1: Su Süzgeci, vefat ilanı, 15.9.2013

Görsel 2: Su Süzgeci, gazete haberi, 25.9.13

Başkent ANKARA'daki yıkımlara DUR diyoruz!

Biz kimiz?

Bizler, Ankara'daki yıkımlara dikkat çekmek isteyen ve Ankara'nın geleceği için kaygılanan meslek kuruluşlarının yöneticileri, eğitim kurumlarındaki akademisyenler ve araştırmacılar. Bizler biliyoruz ki, kentlerin karakteristik dönem yapıları, toplumsal bir değerdir; ulusal ve uluslararası kültür varlığıdır; korunması gereken bir tarihi miras olduğu kadar, gelecek kuşaklara bırakılacak bir emanettir.

Bizler, Ankara'da yaşayan, kent üzerine çalışan ve düşünen kişiler olarak, yapıyı çevreyi oluşturan binaların tasarlanması, inşası ve değerlerinin araştırılması kadar, korunmasından da sorumluyuz.

Ankara'nın özgün kent mimarisi neden önemlidir?

Ankara, Bronz Çağı'ndan başlayarak çeşitli uygarlıklara ev sahipliği yapmış; Hitit, Frig, Pers, Galat, Roma, Selçuklu, Bizans ve Osmanlı dönemi geçmişiyle tanınan bir kenttir.

Ankara, Cumhuriyet'le birlikte "bir başkent inşası" olarak da öncü bir modeldir. 20. yüzyılda kurulmuş birkaç planlı başkentten birisi Ankara'dır. Sahip olduğu modern mimarlik mirası nedeniyle, dünya literatüründe yeri vardır. Bu özellikleriyle, ilgili meslek eğitimleri için bir laboratuvar niteliğindedir; ulusal ve uluslararası akademik çalışmalara kaynaklık eden zengin bir araştırma alanıdır.

Ankara'nın özgün kent mimarisini oluşturan binalar neden, nasıl, kim için yıkılıyor?

Bugünlerde Ankara, her yeni güne yeni bir yıkımla, bir mimari değerinin daha yok edilmesiyle başlamakta.

Havagazı Fabrikası ile başlayan yıkımlar, meslek kuruluşlarının, akademik çevrelerin ve Ankara ile ilgili araştırmacıların söz hakkını gözetmeden, kente dair tasavvurlarını, bilgi birikimlerini dikkate almadan, katilimi reddeden bir anlayışla yapılmakta ve sonuçta her bir yıkım Ankara'nın tarihinden önemli bir kareyi eksiltmekte, kentin belleğinde kayıplara yol açmaktadır.

Havagazı Fabrikası neden yıkıldı? Ankara'nın havagazı ve kok kömürü ile çalışan ilk elektrik üretim tesisi olan, kentin sanayi tarihi açısından değerli bir kültür varlığının yıkılması kararı nasıl verildi? Bu yapının yıkılmasının ardından kent ve kentliler için nasıl bir değer üretildi?

Su Süzgeci neden yıkıldı? Kentin su gereksinimini sağlamak amacıyla inşa edilmiş olan örnek bir yapının yıkılması kararını kim verdi? Yok edilmekle ne kazanıldı?

Etibank binası neden yıkıldı? Ülkenin sanayi geçmişinde ve gelişiminde önemli bir kurumun nitelikli simge yapısının yıkılmasına kim, nasıl karar verdi? Yerine yapılacak olan hangi yapı, yıkılanın değerini karşılayabilir?

Çevre ve Şehircilik Bakanlığı neden yıkıldı? Ankara'nın en özgün sivil mimari yapılarından olan Kumrular İkamet Sitesi'nin yıkım kararı kimler tarafından verildi? Yerine ne yapılması düşünüldü?

AOÇ İşçi Memur Lokantası neden yıkıldı? Yargı kararı ile korunması gereken kültür varlığı olarak tescil edilmiş olan bu yapının yıkılması kararını kim verdi? Yıkıma gerekçe olan acil ihtiyaç neydi?

Marmara Köşkü neden yıkıldı? Ankara'nın simge mekânlardan olan Marmara Köşkü'nün yıkım kararı hangi gerekçe ile verildi? Yapının taşıdığı mimari ve anı değerleri nasıl yerine gelebilir?

Baraj Gazinosu neden yıkıldı? Kentin sivil tarihi açısından değeri büyük olan Çubuk Barajı'ndaki bu yapının yok edilmesine kimler, nasıl karar verdi? Yerine gelecek yapı benzer değerlere sahip olabilir mi?

Danıştay binası neden yıkıldı? Kentin kurumsal tarihinde yeri olan, yarışmayla elde edilmiş bir dönem yapısının yıkım kararını kimler verdi?

"Korunmaya değer kültür varlığı" özelliğine sahip bu gibi yapıların yeniden kullanımlarına yönelik dünya deneyiminden haberdar olan bizlerin, kültürel olduğu kadar ekonomik değer de taşıyan bu yapıların yıkılmasına karşı kamuoyunu uyarı görevimiz vardır.

Ne istiyoruz?

Örneklerini çoğaltabileceğimiz, her biri döneminin tanığı olan bu yapılar ve halen tehlikede olan benzeri kültür varlıkları, tarihi birer belge olarak işlev görür ve toplumsal bellek açısından önem taşırlar.

Bu yapıların ne şekilde değerlendirileceğine ilişkin karar süreçlerinde mesleki ve akademik görevlerimiz nedeniyle bizlerin de söz hakkı olmalıdır. Aksi durumda görevimizi ihmal etmiş ve bizlere verilmiş olan mesleki yetkileri devretmiş oluruz.

Ankara'nın nitelikli dönem yapıları, kent kimliğinin unsurları ve uygarlığımızın göstergesidir. Geride bıraktığımız 20. yüzyılın kültür mirası olarak, tarihimizin bir katmanıdır. Uluslararası araştırmalara konu olan bu yapıların kimler tarafından, hangi gerekçelerle ve nasıl alındığını bilmediğimiz kararlarla bir gecede yıkılmasını kabul edilemez buluyoruz.

Yaşam sahnelerimizin meçhul bir gelecek uğruna yok edilmesini onaylamıyoruz.

Keyfi yıkımların olağanlaşmasından endişe duyuyoruz. **Ankara Garı, Saraçoğlu Mahallesi, Ulus Tarihi Kent Merkezi** gibi, kentimizin kimliğini şekillendiren yapıları kaybetme korkusuyla yaşamak istemiyoruz.

Bu nedenlerle, Başkent ANKARA'daki yıkımlara DUR diyoruz!

Ankara'nın modern mimari mirası hakkındaki tüm kararların açık ve şeffaf süreçlerle, kamuoyuyla paylaşılan bütüncül bir plan dahilinde, katılıma açık bir biçimde alınmasını talep ediyoruz.

Yapılı çevrenin oluşumunda rolü olan meslek kuruluşları ve akademisyenler başta olmak üzere, Ankara'ya duyarlı herkesi Ankara'daki yıkımlara "dur" demeye çağırıyoruz!

Başkent ANKARA'daki yıkımlara DUR diyoruz! Basın Bildirisi 14 Temmuz 2016, Ankara

Görsel 4: Bildiri metni, Basın toplantısı: 15.7.2016

76 | Serbest Mimar Meslek Kuruluşları: DOCOMOMO_TR Yönetim Kurulu, Koruma ve Restorasyon Uzmanları Derneği (KORDER) Yönetim Kurulu, Mimarlar Derneği 1927 (MD 1927) Yönetim Kurulu, Mimarlar Odası Ankara Şubesi Yönetim Kurulu, Şehir Plancılar Odası Ankara Şubesi Yönetim Kurulu, Türk Serbest Mimarlar Derneği (TSMD) Yönetim Kurulu.

FARKINDALIK PROGRAMI-2:

"YIKIMLARA DUR" BİLDİRİSİ (2016)

Ankara'da modern mimarlık mirasının önemini ve birbiri ardından kaybedilen değerleri dile getirmek üzere, Mimarlar Odası Ankara Şubesi tarafından 2016 yılı içinde gerçekleştirilecek kapsamlı bir etkinlik planlanmakta idi. İlk adım olarak, Temmuz ayında ortak bir basın bildirisi hazırlığına girişildi. Hedeflenen program, bildirinin basına sunulmasının ardından, farklı meslek gruplarını ve sivil toplum kuruluşlarını konuya dahil eden bir dizi çalışmayı ve sonbaharda yapılması düşünülen bir konferansı kapsıyordu. Basın toplantısı, Mimarlar Odası Ankara Şubesi'nde yapıldı. Altı meslek kuruluşunun yönetim kurulları ile Ankara'dan 242 akademisyen ve araştırmacının imzaladığı metin, yanda (Görsel 4) ve linkte yer alıyor.(8)

Basın duyurusunun hazırlanışı 14 Temmuz; basın toplantısının tarihi ise 15 Temmuz 2016 idi. Tam da "Yıkımlara DUR" derken TBMM'nin başımıza yıkıldığı gün!.. (Görsel 5)

Talihsiz zamanlaması nedeniyle bildiri gündeme taşınamadı, imza kampanyasına devam edilemedi. 16 Temmuz'da yapılacak çalıştay kendiliğinden iptal oldu. Sonbaharda yapılması düşünülen konferansın hazırlığı yerine ise, yıkım tehdidi altındaki başka binalar için bireysel ve örgütlü çabalar öncelik kazandı. Üretken işlere yönelmesi gereken kolektif enerji, Meclis ziyaretleri ve türlü çeşitli toplantı, eylem ve yazışmalar ile heba oldu.

Yeni Yıkımlar ve Sonrası...

Bildiri metninde, Havagazı Fabrikası'nın yıkımından itibaren yitirilmiş modern kamu yapılarının (Görsel 6) kentte ve toplumsal bellekte bıraktığı boşluğa değinilerek keyfi yıkımların devam etmesinden duyulan endişe dile getiriliyordu. Endişenin odağındaki öncelikli kültür varlıkları arasında Saraçoğlu Mahallesi ve Ulus tarihi kent merkezindeki nitelikli yapılar sayılırken TBMM yerleşkesi hiç akla gelirmiydi!

Akla gelmeyen başa geldi. Darbe girişiminde bir bölümü yıkılan TBMM'nin tozu dumana henüz ortadayken, yerleşkenin mekânsal planlamasıyla uyumlu bir yapılar bütünü oluşturan Halkla İlişkiler

Görsel 5: TBMM'nin bombalanışından sonraki görüntüler

Görsel 6: Bildiri'de adı geçen binalar: Havagazı Fabrikası, Su Süzgeci, Etibank, Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, Baraj Gazinosu, Danıştay, AOÇ Marmara Köşkü

Binası'nın yıkılması için kolların sıvandığı öğrenildi. 19 Eylül'de yıkımına başlanan Halkla İlişkiler Binası (Görsel 7) ve yıkılma söylentisi bulunan Meclis Camisi için, meslek topluluğu yeniden harekete geçti. Fakat nafiye; "küresel örgütler ile yerli organlar" mimari eserlere karşı işbirliği içindeydi!(9) Halkla İlişkiler Binası'nın yıkımı onarılmaz bir kayıptır, bir kültür varlığı daha idraksizce yok edilmiştir (Görsel 8). TBMM Camisi, Meclis içinden ve dışından çok yönlü girişimler sonucu varlığını şimdilik sürdürmekte. Ancak o, artık bir bütünün parçası değil, ait olduğu kompozisyondan koparılarak ıssızlaşmış durumda.

İller Bankası(Görsel 9) için girişilen uzun soluklu çabalar ise sonuç vermedi. Bina, 16 Haziran 2017 tarihinde vahşice yıkıldı (Görsel 10). Olay yerinde çekilmiş, yok edicisinin aldığı hazzı gösteren fotoğraflar, toplumsal sadızmin ikonik görüntüleridir. İşlenen kent suçlarının hesabı bir gün adalet önüne gelir diye umalım. Ya kaybolan mekânların, yerlerin ve anıların; taştan, betondan, bitkiden tanıkların hesabı nasıl sorulacak?

Görsel 7: TBMM Halkla İlişkiler Binası

Kültür varlıklarına karşı toplumda kalıcı bir farkındalığın oluşabilmesi için, yürütülecek programlara zaman kaybetmeden başlanıp kamuoyunun desteğini alacak yöntemler geliştirmek ve sebatla sürdürmek gerekiyor. Örneğin yukarıda sözü edilen "taziye ve anma mekânı" gibi düşünceler, zamana yayılıp yörüngesine çeşitli programları da katarak güçlü bir etki yaratabilir. Meslek kuruluşları tarafından sahiplenilmesi, ancak bununla da sınırlı kalmayıp etkileşim alanının geniş tutulması gerekir. Başarılı bir koruma-kurtarma programı sadece yetkililere bırakılamayacağı gibi, sadece ilgili meslekler ve uzmanlık dalları tarafından benimsenip dikte edilerek de başarıya ulaşamaz. Sosyal farkındalık projeleri üzerinde çalışanlar, bu tür girişimlerin sivil bir hareket olarak genişletilmesi gerektiğinden söz ederler. Hareketin bileşenleri sadece birbirinin dilinden anlayanlar olduğunda, grup terapisi olarak kalabilir. Eksper değerlendirmesine dayalı girişimlerden toplumsal değerlendirmeye geçişin yollarını aramak gerekiyor.

Harekete geçmek için tam zaman! Unutulmasın, önümüzdeki Haziran, İller Bankası'nın katledilişinin 5. yıldönümüdür.

Referans ve Notlar:

(1) Bu konuya değinen bir yazı için bkz: A. Balamir, "Modern Mirasın Korunması," Korumada Sivil Mimarlık Çalıştay Notları, der. Nuray Bayraktar, Vekam, 2014, 35-55.

(2) Su Süzgeci'nin yıkımı üzerine bilgiler, 10 Şubat 2014 tarihinde kullanıma açılan web sitesinden (<https://susuzgeci.gen.tr>): "Bu site, genelde Cumhuriyete, Onun eserlerine ve Ankara'ya, özde ise Su Süzgeci yapısına sahip çıkanların bilgi paylaşma platformudur." Site ismini alan ve ilk dokümanları sağlayan, Makine Y. Müh. Levent Tosun, Ankara Sular İdaresi 1977-1980 Genel Müdürü'dür.

(3) Dönemin Mimarlar Derneği 1927 yönetim kurulu üyeleri: Aydan Balamir, Sinem Çınar, Fuat Cimok, Nahide Tan, Haluk Zelef. (2013-14 arası e-posta yazışmalarına göre, çalışmalara katılan isimler: Kadri Atabaş, Levent Tosun, Tahir Dinçer, Semra Uygur, Zeynep Önen, Lale Özgenel, Tanju Gündüzalp Sibel Ural) Meslek kuruluşlarının yöneticileri: Yeşim Hatırlı, Semra Ener, Elvan Altan, Tezcan Karakuş Candan.

MD1927'nin basın duyurusu: Haluk Zelef. Su Süzgeci üzerine bilgiler için: Haluk Zelef, Çubuk Barajı, Gazinosu ve Su Süzgeci, Dosya 03: Endüstri Mirası, Mimarlar Odası Ankara Şubesi, Bülten 45, 2006, 41-47.

(4) "Modern Mimarlık Mirasının Kültür Varlığı Olarak Tescili ve Tanıtılması: ANKARA Çalışma Programı 2013-14" (Mimarlar Derneği 1924, 28.08.2013 tarihli taslak program, sayfa 4).

(5) <https://www.arkitera.com/haber/ankara-su-suzgeci-binasi-icin-bassagligi-ilani/>

(6) Detaylı bilgi ve belgeler Süzgeç web sitesinde: <https://susuzgeci.gen.tr>

(7) Mimarlar Odası'nın Su Süzgeci arazisine AVM yapılmasını yarıya taşıyan haberi (17 Haziran 2021): <http://www.mimarlarodasi.ankara.org/index.php?Did=11585>

(8) Mimarlar Odası bildirisi (metin): http://www.mimarlarodasi.ankara.org/_media/8/7283.pdf (Bildirinin yazımında görev alanlar: Elvan Altan, Aydan Balamir, Selda Bancı, Nuray Bayraktar, Tezcan Karakuş Candan.)

(9) A. Balamir, "TBMM Yerleşkesinde Yıkım: Küresel-Yeraltı Örgütler ile Yerli-Yerüstü Organlar İşbirliğinde," Mimarlık (293) Kasım-Aralık 2016, 42-46.

Görsel 8: TBMM Halkla İlişkiler Binası yıkımı

Görsel 9: İller Bankası, Seyfi Arkan, 1937

Görsel 10: İller Bankası Katledilişi, 16 Haziran 2017

ÖZLEDİĞİMİZ İKİ ORTAM: MÜZE HASTANE VE MÜZE OTEL

SUHA ÖZKAN
Hon. F AIA

Anadolu'nun birçok yöresinde yer almış olan Roma villalarının hemen hepsinin üst yapıları zaman içinde yok olmuş olsa da temel ve zemin düzeyi zamanla sürüklenen birikintilerle örtülmüş ve bir bakıma, yüzlerce yıllık uyku içinde çağımıza erişmişlerdir. Bugün yeni inşaat kazıları sırasında ortaya çıkan tarihi miras hem ekonomik hem de teknik zorunluluklarla karşı karşılaşmaktadırlar. Birçok başka etmenlerle de etkilenen zor olan koruma ancak kültür ve tarih bilinci ile etik değerlerle olabilmektedir. Son yıllarda, çağdaş yapı üretimi sürecinde gerçekleşen iki olağanüstü koruma projelerinden Bodrum Amerikan Hastanesi ve Hatay Müze Otel tarih mirasının geleceği için çok yüklevlendirici olmaktadır.

Bodrum Amerikan Hastanesi

Şimdi üst yapı kesimi yok olmuş, zemin düzeyi ile var olan halen otobüs parkı olarak kullanılan Mars Tapınağı'nın eteklerinde yer almaktadır. Bu alanın Roma Devri seçkinlerinin villalarının yer aldığı geniş bir alan olduğu bilinmektedir. Birçok yeni temellerinde çıkan ve ne yazık ki korumayan eserler bilinir. Bu alanda birçok kalıntı halen izlenebileceği gibi Çarşı Yapısının (Stoa) izleri, rahatça izlenecek kadar oradadır.

Vehbi Koç Vakfı'na ait Amerikan Hastanesi, İstanbul dışındaki ilk yatırımını bölgeye hizmet vermek üzere Bodrum'da yapmaya karar verince, sıfırdan bir inşaat yapmak yerine, mevcut bir hastaneyi satın alarak projeyi hayata geçirmek ister ve işte bu kararlar Mars Mabedi olarak bilinen tarihi bölgenin

içinde 20 yıl önce kurulan Özel Bodrum Hastanesi'ni satın alır.

Bodrum Amerikan Hastanesi, sağlığa tüm dünyayı etkileyen yeni eğilimlerin Türkiye'de de uygulayıcısı olmak için yeni projeleri hayata geçirmektedir. Mesela 150 milyon liralık yatırımla kapılarını açan ve vakıf hastanesi olarak kâr gütmeyen Bodrum Amerikan Hastanesi'nin 60 olan yatak sayısını büyütmek gibi bir amaçları olmadığı, bunun yerine dijital teknoloji, tele tıp ile hastaların hastanede en fazla bir gün kalıp tedavinin geri kalanını kaldıkları otel ya da evlerinde takip edecekleri yeni yöntemlere eğilecekleri bir tedavi yöntemi uygulamayı amaçlamaktalar.

Hastane binası yeniden tadildikten geçirilirken, ek bina yapmak üzere yan taraftaki otoparkta ameliyathaneleri yer altına almak için inşaat başlarken ilk kazıda Geç Roma Dönemi'ne ait (MS 400-500 yılları) duvar kalıntıları ile birlikte enfes taban mozaikleri ortaya çıkınca, İnşaata ara verilir ve tam bir yıl Bodrum Müzesi önderliğinde yapılan kazı çalışmaları sonrası kapı girişinde "Dragos" yazan binlerce yıl önceden kalma villanın 170 metrekaresi bulan mozaikleri gün yüzüne çıkarıldı ve koruma altına alınarak, üstü camla kapatılarak sergilenmesine de imkan verildi.

Hastane yapısının gerekli olan genişlemesi gerçekleşirken, iki metre kadar derinlikte bulunan VI. Yüzyıl Roma Dönemi zemindeki mozaik kalıntılarının bambaşka bir değer olarak ele alınmış olması çok önemli bir giri-

şimdir. Oysa çok yakın tarihimizde bile kültür değerlerine olan kaygısızlığın ve yapılan tahribatın söylentileri acı acı anılmaktadır. Hastanenin yeni sahibi Koç Grubu gereksindiği yeni yapı eklemelerinde, yüzyılların getirdiği birikintilerle dolmuş, zeminin derininde çok güzel bir villanın alt kat duvarlarını, alt yapıyı ve en önemlisi zeminleri mozaikle bezenmiş bir villanın altı odasını keşfeder ve korumaya karar verir. Roma Devri seçkinlerinin villalarının, zeminlerinin hali ya da kilim yerine özenle işlenmiş, genellikle doğadan esinlenmelerle biçimlenen mozaik dokusu ile kaplandığı bilinir. Burada bulunan mozaikler doğal nedenlerle gelen birikintilerle örtülmüş olduğu için çok iyi durumdadır.

Özenle ortaya çıkarılıp, korumaya alınan kalıntılar, toplam altı mekandır. Elde bulunmuş bir belge olmadığı için mekanlar yerdeki mozaik betimlemeler ile "Geyikli, Keçili, Kuşlu" nitelendirmelerle tanımlanmaktadır. Üzerinde ilgiyle yürünebilen camlarla örtülmüş alan, özenle gerçekleştirilmiş aydınlatma sayesinde Hastaneye adını verecek denli bir kültür şöleni oluşturmuştur. Hemen yanı başındaki sıradan kafe de, hem personel hem de hasta yakınlarının hastane dışında dinlenmelerini bir tarih kucaklaması çevresinde ağırlamaktadır. Orada içilen çay kahve ya da yenilen bir sandviç, çevrede hemen aşağıda var olan tarih ortamında ayrıcalıklı bir deneyim olmaktadır.

Son bir kaç yıl içinde, sevilen tatil ve kültür kenti Bodrum'da Myndos Kapısı, Mozole, Antik Tiyatro ve Bodrum Kalesi gibi büyük ve çok ilgi çekici tarihsel ve arkeolojik ortam içinde, yeni bir ilgi odağı olan "Müze Hastane" artık Bodrum severlerin kültürel gündeminde önemli bir nokta olmuştur. Bodrum'un Roma geçmişinin izleneceği, alçak gönüllü ama özenle sergilenen ve benzeri olmayan önemli mimarlık mirası alanı olarak kent tarihi içinde yerini almıştır. Umudumuz Müze Hastane'nin Güneyinden geçen Mars Tapınağı Caddesinin ötesindeki altında villaların zeminlerinin gömülü olduğu geniş alanın da kazılıp tarihe ve topluma kazandırılmasıdır.

Hastane Yönetimi iç mekanlarda olması gereken sanat yapıtları olarak bu Roma mozaiklerinin fotobloklarını sergilemekte ve sahiplendikleri bu değerleri hastane yaşam ortamı içinde topluma gururla sunmaktadırlar.

Antakya'da Müze Otel

Bodrum projesinin yanında bir "mega" proje olan Hatay Müze Otel eriştiği kapsamla, tarihe saygı konusunda belki de Dünya'nın en önemli çağdaş yapı ve arkeoloji mirası etkileşimin örneğidir. Hatay'da bir otel gerçekleştirme çabasının önünü alan arkeolojik buluntunun kucaklanması, gündeme almamız gereken bir başka olumlu katkıdır.

Övgü ile söz ettiğimiz Bodrum "Müze Hastane alanındaki koruma projesinin yanında bir "mega" proje olan Antakya Müze Otel eriştiği kapsamla, tarihe saygı konusunda belki de Dünya'nın en önemli çağdaş yapı ve arkeoloji mirası etkileşimin örneğidir." demiş, "Antakya'da bir otel gerçekleştirme çabasının önünü alan arkeolojik buluntunun kucaklanması, ileride gündeme almamız gereken bir başka olumlu katkıdır," diye, birtirmiştik.

Antakya'da gerçekleşen Müze Otel tam anlamıyla üçlü bir sevgi grubunun, ortak anlayışının eseri olarak tamamlandı. Bu üçlü içinden hangisinin daha önemli olduğunu tartışmak söz konusu olamaz. Gerçek olan şu ki her ilgi ve sorumluluk grubu kendi açısından kazandı. Çünkü ortaya çıkan eser, bulunan Roma döneminden kalan, tarihi mozaik zemin ve temel duvarlarının korunması konusunda gönül birliği eden bir grubun etkileşimin sonucu olarak, yatırımcı üstün nitelikli bir otel sahibi, EAA Dünya çapında bir mimarlık yapıtı sunarak, Anıtlar Kurulu da dokunulmadan korunan bir Roma Eserini kültür Dünyamıza vererek kazandı.

Antakya'ya çok yıldızlı bir otel kazandırmak girişimi, kent in ileri gelen ailelerinden birisine mensup Necmi Asfuroğlu'nun bir yatırım niyeti olarak başladı. Alınan arazinin hemen altında bulunan Roma Devri mozaikleri ve kalıntılar, bir bakıma engel olarak ortaya çıktı. Genellikle kamu malı olan arkeolojik alanın terk edilip belki de becayişle başka bir yer bulunması normal bir tutum. Ama önce değindiğimiz gibi bu tür alanların "kazara" bir gecede dozerlerle sıyrılıp "sterile edilmesi" de, acı gerçek ve sık sık kültür mirasımızın başına gelen bir kabus. Birçok yerde izlediğimiz bu gaddarlıklardan sonra, tarih ve kültür severlere, sadece üzölmek düşüyor.

Asfuroğlu Arolat diyalogu bu değer in sahipliğini olması gerektiği gibi Kamu'ya bırakıp, ortaya çıkarılması, restorasyonu ve korumasını özel mülkiyete bırakması çok önemli ve örnek bir çözüm. Bu çözümün gerçekleşmesinde, Anıtlar Kurulu'nun ve Başkanı Profesör Tamer Gök'ün ileri görüşlü tavırları da çok önemli. Dünyada tarihi olanı koru-

Görsel 2: Hatay Müze Otel - Sergilenen kalıntılar

yup üzerine çağdaş bir yapı yapma geleneği, geçmişe saygı ortamında var. En yakın olanı Bernard Tschumi'nin Atina'daki Akropolis Müzesinin girişinin altı. Orada yapı zaten bir müze, eşilip çıkan eserler müzenin bir parçası. Oysa tüm var olan benzeri koruma ve inşa eylemleri içinde Antakya Müze Otel başlı başına bir devrimdir.

Öncelikle mal sahibinin nerede ise en az iki bodrum, bir giriş ve birinci ile ara kat kullarımlarından vazgeçip zemin ve üzerini tümüyle arkeolojik mirasın değerlendirilip izlenmesine ayırması, ticari özveri olsa da benzersiz bir otel edinmesi onun için de, ülke için de önemli bir değer olarak kültürel mirasımıza kazandırıldı.

Bu projenin gerçekleşmesi 2010 ile 2019 yılları arasında, tam dokuz yıl aldı. Her aşaması titizlikle ve sıkı denetim altında süren çalışmalar neredeyse bir mimarlık ve koruma okulu düzeyinde nitelikliydi. İnşaat süreci var olan arkeolojik değerlerin olumsuz etkilenmemesi için tam anlamıyla "iğneyle kuyu kazmak" benzeri bir süreç olmuştu. Çünkü özellikle arkeolojik alanı kaplayan alanda, temel, kolon giriş gibi geleneksel yapı düzeyinin uygulanması düşünülemezdi. Dolayısı ile arkeolojik sondajlar sonu boş alanlara kazık yöntemi ile kolonların tekil olarak toprağa sağlamca saplanması sonucu, üst yapının çatkı dizgesi, ona göre tasarlandı.

Tüm inşaat ortama su girmeyecek bir teknoloji ile tasarlandı. Dolayısı ile çelik çatkı sistemleri ana yapıyı oluştururken odalar kapsüller olarak inşaat alanının dışında harzırlanıp, çatkı sisteminin içine yerleştirildi. EAA bu tekniği İstanbul'da kent içine kir-

letici inşaat gereçleri ve inşa sistemleri sokmamak için, Galataport'da Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi İstanbul Resim ve Heykel Müzesi'nde geliştirmişti. Bir bakıma Metabolistler ve Archigram gibi 1960ların ütöpic tasarımları, gerçek gereksinmeden kaynaklanan bir çözüm olarak gerçekleşmiştir.

Pek iyi bilinmeden paylaşılan, "Tarihi eserler Kamu Malıdır. Özel mülkiyete verilemez." söylencesinin burada geçerli olmadığını bilmekte yarar var. Arkeolojik alan tümüyle Kamu malı olarak kalmış ve kamunun denetim ve yönetimi altındadır. Tıpkı Hazreti İsa'nın deyişi olarak anıldığı gibi: "Sezar'ın hakkı Sezar'a, Tanrı'nın hakkı da Tanrı'ya," verilmeli. "Redde Caesari quae sunt Cesaris, et quae sunt Dei Deo"

O alanda çocukluğu geçmiş, canlı anıları olan, yetenekli mimar, Ömer Selçuk Baz, temelinde eleştirel olan yazısında da büyük bir içtenlikle ve takdir ederek, "Sezar"ın hakkını vermesi de mimarlık düşünsel ortamına önemli bir katkıdır. Baz diyor ki: "Antakya Otel, Akropol Müzesi'nden çok daha iyi bir yapı. En önemlisi buluntular üzerindeki duruşu ve geçirgenliği, bu kadar ağır, yoğun ve teknik bir programı kurgulayışı ve var ediş şekli olağanüstü. Ayrıca strüktürün okunaklılığı, odaların ön üretimle yerine takılması, iç dolaşımın dinamik girişimli hali, son derece karmaşık teknik altyapının, birlikteliği, bu dolaşım ağı üzerinden çözümlenışı, yaratıcılıktan çok öte bir yoğunlaşma ve esgüdüm gerektiriyor."

Görsel 1: Bodrum Amerikan Hastanesi - Sergilenen mozaik kalıntılar

Villa E-1027'nin 5,5 milyon avro maliyetli restorasyonunun tamamlanması haberi Association Cap Moderne tarafından Haziran 2021'de duyuruldu. Villa, Le Corbusier'nin Cabanon, Unités de Camping ve yakınındaki Etoile de Mer'i ile birlikte 11 Haziran'da ziyarete açıldı. Association Cap Moderne'in burada araştırmacılar ve akademisyenler için de bir çalışma merkezi oluşturma planı var.

EILEEN GRAY'İN MODERNİST BAŞYAPITI VILLA E-1027'NİN RESTORASYONU TAMAMLANDI

DÜZENLEME VE ÇEVİRİ
SELİN NEVRİM FİDAN

Dernek Başkanı Michael Likierman'ın ifadesi ile "... Villa'nın 1929'daki durumuna geri döndürülmesi, proje üzerinde çalışan herkesin sevgi dolu emeğiyle oldu. Yaratılan etki, Eileen Gray'in dehasını gerçekten açığa vuruyor ve aynı zamanda yakınında bulunan Le Corbusier'nin şaşırtıcı derecede alçakgönüllü binaları ile de olağanüstü dinamik bir tezat oluşturuyor. Büyülü ve benzersiz..."

Villa E-1027'nin restorasyonu, Le Corbusier'in Cabanon, Unités de Camping'i ve l'Etoile de Mer restoranının yanı sıra, Roquebrune-Cap-Martin istasyonu yakınındaki ziyaretçi merkezi de dahil olmak üzere tüm Cap Moderne bölgesi ile birlikte tamamlandı.

Conservatoire du Littoral'a ait olan ve 2015 yılında halka yeniden açılan Cap Moderne alanı, Michael Likierman başkanlığındaki Association Cap Moderne'nin girişimiyle Roquebrune-Cap-Martin şehrinin desteğiyle Alpes Maritimes Birimi, Provence-Alpes-Côte-D'azur Bölgesi, Conservatoire du Littoral, DRAC (Kültür İşleri Bölge Müdürlüğü) aracılığıyla Kültür Bakanlığınca kademeli olarak restore edildi. Tarihi Anıtlar listesinde yer alan Cap Moderne bölgesinin tamamı, Alpes-Maritimes'da UNESCO Dünya Mirası Alanı olarak kayıtlı tek alan. Bölgede "mutlaka görülmesi gereken yerler" turlarıyla yılda 10.000'den fazla ziyaretçiyi ağırlıyor.

İnanılmaz Bir Ekip Çalışması

Eileen Gray, Villa E-1027'yi 1926 ve 1929 yılları arasında arkadaşı mimar Jean Badovici ile birlikte inşa etti. Villanın adı mimarların isimlerinin baş harflerinin iç içe geçmiş halidir: Eileen için "E", Jean için J harfini temsil eden "10", Badovici için B harfini temsil eden "2" ve Gray'den G harfini temsil eden "7".

Villanın restorasyonu, alanında usta mimarlar ve uzmanlardan oluşan inanılmaz bir ekip olmadan mümkün olmazdı. Altı ülkeden gelen zanaatkarlarla mobilyaların yapısı, onarımı ve yeniden yapımı, Avusturya ve Fransa dahil olmak üzere birçok coğrafyada tamamlandı. Villa E-1027'nin hem içten, hem dıştan restorasyonunu planlayan ve gerçekleştiren Claudia Devaux, Renaud, DRAC tarafından onaylanan hem sabit hem de gömme mobilyalar, Eileen Gray'in orijinal malzemeleri ve yöntemleri kullanılarak, 1929'da hayal edilen ve gerçekleştirilen şeye mümkün olduğunca yakın bir şekilde yeniden yaratıldı.

2014 yılından beri ekip, aşındırıcı Akdeniz iklimine direnebilen en verimli tekniklerin bulunması için çalışarak, aşınmış beton duvarlarla ilgili restorasyon için yenilikçi ve kalıcı çözümler buldu. Villa E-1027'nin yeniden geliştirilmesi, evin orijinal olarak ne olduğunun ayrıntılarını tam olarak bulmak, gerçek bir beceri ve araştırma çalışmasıydı.

Restorasyon projesinin tamamı 5,5 milyon avroya mal oldu, maliyetin %55'i bölgesel yetkililer ve devlet tarafından ve %45'i de özel sponsorluk ve bağış toplamayla sübvansede edildi. Alanın yönetiminden, bakımından ve kültürel etkinliklerin düzenlenmesinden Centre des Monuments Nationaux (CMN), Magda Rebutato'nun başkanlığını yaptığı Association Eileen Gray. Étoile de mer. Le Corbusier ile ortaklaşa sorumlu oldular.

E-1027 Betonunun Güçlendirilmesi

2016 yılındaki hibenin ardından, Getty Foundation, Roquebrune-Cap-Martin'in Akdeniz iklimi nedeniyle önemli bir risk oluşturan gelecekteki korozyonu önlemek için E-1027 betonunun güçlendirilmesine fon sağlamaya yardımcı olmak için 200.000 ABD doları daha Association Cap Moderne'e hibe etti. Bu, Getty Vakfı'nın 20. yüzyılın başlarındaki beton binaları restore etmeye yardımcı olmak, alınan dersleri yapılaraya uygulamak ve bu erken modern başyapıtları korumak için "Keeping It Modern" programının bir parçasını oluşturdu.

Etkilenmiş katodik koruma Freyssinet tarafından yapıldı. Jacques Denaix'in uzman duvar ustaları, değişmiş betonun temizlenmesi, anot ızgarası için elektrik devrelerinin yerleştirilmesi ve orijinal beton dış görünümünün yeniden elde edilmesi dahil olmak üzere betonla ilgili tüm çalışmalardan sorumluydu.

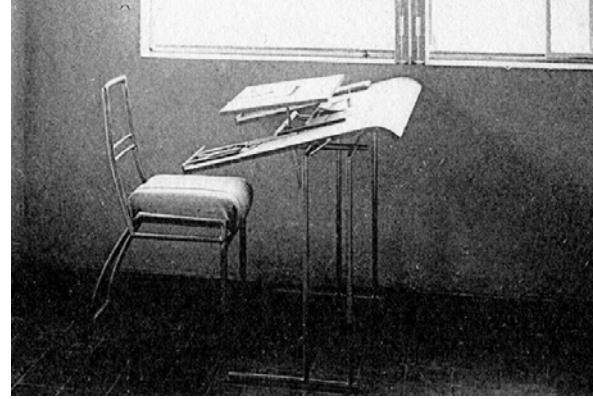
E-1027 Yazı Masası

E-1027'nin ofis bölümünde bulunan Eileen Gray'in yazı masasını yeniden yaratmak, restorasyon ekibine özel bir meydan okuma alanı sundu. Orijinal masanın şu anki konumu bilinmiyor ve arka planda görünen yalnızca bir fotoğraf var. Masa, yeniden üretilmesi karmaşık bir mobilya parçası idi. Burkhardt Rukschcio ve Renaud Barrès'in de aralarında bulunduğu ekip, orijinal fotoğrafı Dublin'deki Ulusal Müze'de titizlikle inceledi. Masanın tasarımları tamamlandıktan sonra, Viyana'dan ham olarak ithal edilen nikel kaplı çelik borularla imal edildi ve daha sonra Lorgues, Var'dan Marcel Mansui tarafından şekillendirildi. Marcel ayrıca mekanik kaldırmadan da sorumluydu. Kaplama, Alpes Maritimes'de, ahşap masaüstü tabla Menton'dan Alain Furgeri tarafından yapıldı.

Eileen'in kilimlerini yeniden yaratmak

Eileen Gray, halılarını 1909'dan itibaren sergilemeye başladı. Gray, halı şablonunu tasarlamakla başladı, daha sonra kilimleri yün ve pamuk gibi doğal liflerle elle dokuyup düğümledi. Boyalı yünlerin yanı sıra doğal boyanmamış yünler kullanmayı da deneyecekti. Ayrıca Gray, koyu renk şeritlerin açık renk şeritlerle arka arkaya geleceği şeritlerden oluşan halılar da yaptı.

1920'lerde soyut ve geometrik motiflerle kilim tasarlamaya başlayan Gray, farklı dokular yaratmakla da ilgilendi. Daha da önemlisi, kilimleri, iç mekanların tasarımında her zaman mobilyaları ile uyumlu oldu. Eileen Gray'in Avusturya'da Profesör Ute Huber-Leierer tarafından ustalıklı yeniden yaratılan, ünlü "Santimetre" Halı ve dairesel motifli Yuvarlak halı dahil olmak üzere dört önemli halısı, E-1027 ile uyumlu olacak şekilde tasarlanmıştır.

Proje Adı	: Restoration of Eileen Gray's Villa E-1027 / Villa E-1027 Restorasyonu
Proje Yeri	: Roquebrune-Cap-Martin
Proje Tipi	: Restorasyon Projesi
Tamamlanma Tarihi	: 2021
Fotoğraflar	: Manuel Bougot
Basın İletişim	: Lucy Woods (İngiltere Basın İrtibatı)
Email	: lucy@lucywoods.co.uk
Tel	: +44 7977 346037

Kiev ya da Kyiv'de Sovyet Modernizmi

HASAN ÖZBAY
20.10.2021 / ANKARA

Hasan Özbay'ın Kiev gezi hatıralarından oluşan Kiev modern kent rehberi sayılabilecek yazısı, SSCB'nin dağılmasının ardından 1991'de kurulan Ukrayna Cumhuriyeti'nin başkenti Kiev'in tarihinde bağlamına da değinerek sizleri şehirden bir gezintiye çıkarıyor.

"Kiev" ya da Ukraynalıların kullanılmasını istediği şekilde, "Kyiv" Dinyeper nehri etrafında yer alan, yaklaşık 3 milyon nüfusuyla Avrupa'daki önemli kentlerden biridir. Kentin kuruluşu 9. yüzyıla kadar uzanır. Hazar Türkleri tarafından veya Kiev Rusları tarafından kurulduğu tam olarak bilinmeyen kentin ilk 500 yılı Hazar Türkleri'nin yönetimi altında geçer. Sonrası ise oldukça karmaşık. Rus Çarlığı, Litvanya, Polonya, Konstantinopolis Patrikliği, Moğol ve çeşitli prenslikler yönetimi altında defalarca el değiştirilerek varlığını sürdüren kent 18. yüzyıldan itibaren tekrar Rus İmparatorluğu yönetimine girer. Bu dönemde kent Rusya'nın en büyük 5. kenti olur. 1917 yılında Sovyet devrimi sonucunda Rus İmparatorluğu çökünce bağımsızlığını elde eden Ukrayna Devleti'nin bir parçası olan Kiev 1920 de tekrar Sovyet Rusya yönetimi altına girer. 2. Dünya Savaşında Almanya tarafından işgal edilir, 1941 yılında tekrar Sovyet Rusya'ya dahil olur. Sovyet Rusya'nın 3. büyük kenti olan Kiev, SSCB'nin dağılmasından sonra 1991 de kurulan Ukrayna Cumhuriyeti'nin başkenti olur ve halen de ülkenin hem başkenti hem de en önemli kentidir. (1)

Kiev, önce Rus Çarlığı, sonrasında ise Sovyet Rusya'sı yönetimi altında olduğundan, kentte Rus kimliği baskın şekilde izlenmektedir. Rus İmparatorluğu döneminden kalan başta kiliseler olmak üzere dini yapılar, kentin silüetinde önemli yer tutuyor. Bu yapılar Ortodoks inancının ortak yapıları olmasından dolayı korunuyor ve iyi durumda.

Aziz Sofya Katedrali (1011), Altın Kapı (1017-1024), St. Michael Altın Kubbeli Katedral (1008-1113), Mağaralar Manastırı (1051), St. Andrevs Kilisesi (1747-54), Marinsky Sarayı (1744-52), Marinsky Parkı (1874) ve Ulusal Opera Binası (1867) Rus Çarlığı ve önceki dönemlerden kalan önemli yapıların bazıları.

Besarabsky Market de bu döneme ait, kentteki önemli ticari yapıların başında geliyor. 1910-12 yıllarında Polonyalı mimar Henryk Julian Gay tarafından tasarlanan yapı, yüksek açıklıklı orta mekan ile dikkat çekiyor. Adını Rus-Osmanlı savaşı esnasında, Osmanlılardan alınan Besarabya bölgesinden alan yapıda bizdeki perakende hali benzeri bir işlev tüm canlılığıyla sürüyor.

Kiev'in planlaması tipik Sovyet yaklaşımını sergiliyor. Geniş yollar, yaygın metro-tramvay şebekesi ve geniş yeşil alanlar bu yaklaşımın örnekleri. Yapılan yapılar ise dönemsellik farklılık gösteriyor. Stalin dönemine tarihlenenler Neo-Klasik anlayışta yapılmış yapılar. Ancak 1960'lerden başlayarak Sovyetlerin dağılmasına kadar olan dönemde yapılan "Sovyet Modernizmi" olarak adlandırılan yapılar çok dikkat çekici.

Bağımsızlık Meydanı ya da yerel adıyla Maidan Nezalezhnosti Sovyet planlama anlayışını temsil eden bir meydan. Kiev'in en önemli akslarından Khreshchatyk Caddesi (Kreşatik) üzerinde yer alan, tören, konser ve miting başta olmak üzere çeşitli etkin-

likler yapılan (biz oradayken bir konser ve gösteriye tanık olduk) büyük ve sert zeminli meydanın çeperlerinde Stalin döneminde yapılan, Neo-Klasik yapılar yer almakta. Cadde üzerinde de bu tür yapılar bolca yer almakta. Meydana çıkan bir metro durağı olduğunu da eklemem gerek.

1949 yılında inşaatı başlayan ve oldukça derinlerden gitmesiyle tanınan Metro, tüm Sovyet etkinliği olan kentlerde olduğu gibi Kiev'de de çok etkileyici.

Kentin en başarısız yanı ise kıyı kullanımı. Dinyeper Nehri'nin etrafına kilometrelerce yerleşmiş olan kentte, su kıyısında neredeyse hiçbir kullanım yok. Nehrin düzensiz rejiminden kaynaklandığını tahmin ettiğim bu durum çok şaşırtıcı. Su kıyısında bir yerleşim olmadığı gibi, oturacak bir kafe bile yok.

Sovyet sisteminde proje üretimi devlet mekanizması içinde yer alan proje ofisleri eliyle yapılmaktaydı. Bu bürolar içinde kent planları, mimari ve mühendislik projeleri oluşturulmaktaydı. Genelde rasyonel, işlevsel ve seri üretime açık tasarımlar, özellikle Sovyet hakimiyeti altındaki kentlerde konut yapılarında yaygın olarak uygulanmıştır.

Kiev'de ise, kamu eliyle yapılmış, ancak çok cesur denemeler dikkat çekmekte. Kentin özellikle merkezinde veya merkezine yakın yerlerde olan bu yapılardan önemli kısmını görme ve inceleme olanağı buldum.

Kiev Krematoryumu

1968

Tasarım: Avraham Miletiski/ Mimar ve Ada Rybachuk, Vladimir Melnichenko /Sanatçı

1968 yılında inşa edilen Kiev Krematoryumu Baikova Mezarlığı içinde yer alan Memory Parkı'nın bir parçası olarak yapılmış. Ada Rybachuk ve Vladimir Melnichenko'nun tasarımı Memory Park'ın bir parçası olan Krematoryum mimar Abraham Miletskiy'nin tasarımı. Brüt betondan yapılmış yapı heykelsi formu ile dikkat çekmekte. Parkın ve Krematoryumun tasarım öyküsü ise oldukça ilginç.

"İkinci Dünya Savaşı'nın dehşeti ve Babi Yar'da binlerce Ukraynalı Yahudi'nin Naziler tarafından topluca öldürülmesi hala büyük ölçüde ulus üzerinde etkisini sürdürdüğünden, ölü yakma işlemi 1960'larda hassas bir konuydu. Krematoryum fikri ilk kez masaya yatırıldığında, halk buna şiddetle karşı çıktı. Başlangıçta Miletskiy, krematoryum için çok işlevsel olduğunu savunduğu bir tasarım önerdi. Konsept, özellikle Almanlar tarafından kullanılan mekanik ve sistematik cinayet yöntemlerini yansıtan herhangi bir şey olmak üzere, doğrudan ölü yakma ile ilişkilendirilmekten kaçınacak bir şey inşa etmeyi öneren Rybachuk ve Melnichenko tarafından reddedildi. Mezarlık ziyaretçileri için daha rahatlatıcı ve tedavi edici olacak bir tasarım önerdiler, mimarinin ve çevredeki peyzajın bir mezarlığın aksine, dinginleştirici bir park ortamı oluşturulması konusunda ısrar ettiler.

Bu, özellikle dik açılarının olmadığı, şimdi ayakta duran binanın beyaz beton ve kıvrımlı hatlarında meyve verdi. Dışarıdan, bir krematoryum gibi görünmüyor; daha çok distopik bir bilim kurgu filminde yeri olmanın bir binaya benziyor.

Binada, her biri alevleri andıran kubbelere sahip olan ve Elveda Salonları olarak bilinen iki simetrik krematoryum salonu bulunmaktadır. Krematoryumun inşası, sanatçıların, mühendislerin ve mimarların "bilimsel olarak gerçekleştirilmiş sanatsal bilinç" ve "Elveda Salonlarının Plastik formlarının" karmaşık bir teknik sürecin avangart sanat ile birleştirildiği bir dönemin yansımasıdır. Böylece Sovyet 1960'larının tipik bir durumu olan, teknoloji ve beşeri bilimler arasındaki karşıtlığın diyalektik olarak alt üst edildiğini düşünüyoruz.

Sanatçılar ayrıca, gerçekleştirmesi on yıl süren bir aşk işi olan Anma Duvarı üzerinde çalışmaya başladılar. Duvar, krematoryumun bulunduğu küçük tepeyi güçlendirmek için oluşturulan birkaç terasla birlikte park

strüktürünün parçasıydı. İki yüz metrekaresi kapsayan kısmı heykel, bazıları mitolojik ve bazıları savaş sonrası yeniden yapılanma çabalarını tasvir eden çeşitli resimlerle kaplıydı. Dibinde, heykele yansıtıcı ışık sağlayan minik yapay bir göl vardı.

Duvar ve rölyefler 1982'de Sovyet Rusya hükümeti tarafından, "sosyalist gerçekçilik ilkeleriyle" tutarsız bulunarak beton kaplanarak örtüldü. Dünyanın dört bir yanındaki birçok sanatçı, heykelin bir kez daha ortaya çıkması için betonun kaldırılması için maliyeti karşılamayı teklif etse de, Kiev yetkilileri henüz bu teklifi kabul etmedi. Şimdilik, oldukça büyümüş sarmaşıklar beton duvarı örtmeye devam ediyor.

Krematoryum, her yıl 12.000 ölü yakma işlemi ile oldukça aktif olmaya devam ediyor. Sevdiklerini ziyaret eden halk, yaşlıların ve gençlerin mezarlarına taze çiçekler bırakıyor." (2)

Bilim ve Teknik Enformasyon Enstitüsü

1971

Mimarlar: Florian Yuryev, L. Novikov

Mühendisler: A. Pechenov, L. Kovalev, L. Kovtun, N. Coffman

İki katlı bir bazanın üzerinden taşan "uçan daire" formdaki cesur kütleyle dikkat çeken yapı ben ziyaret ettiğimde onarıma alınmıştı. Kapalı olduğu için içeri göremedim. Bu yapı da ilginç bir öyküye sahip.

"1950'lerin sonlarında Sovyet mimarisi giderek daha fazla disiplinler arası hale geldi. "Sanatların sentezi" hakkındaki popüler fikirler, Sovyet sanatının her alanına özgü sansür kısıtlamaları arasında manevra yapma ihtiyacıyla tamamlandı.

Mimar ve sanatçı Florian Yuryev bu akışkan, disiplinler arası kimliğin temsilcisidir. 1960'ların başında, "soyutlama" karşıtı kampanya sırasında, Kiev Mimarlar Evi'ndeki soyut resim sergisi kapatıldı, eserleri yok edildi ve Yuryev Mimarlar Birliği'nden dışlanma ile tehdit edildi. Yuryev bu kariyer felaketinden, "hatasının" sanat alanında olduğu, ancak mimarlık alanında olmadığı, bu yüzden onu bir mimar olarak cezalandırmanın bir anlamı olmadığı argümanının yardımıyla kurtulmayı başardı.

1960'ların başında Florian Yuryev, "renk müziği" adı verilen yeni bir sanatsal disiplinin geliştirilmesi için bir platform olması beklenen bir hafif müzik tiyatrosu projesi aracılığıyla kendi "sanatların sentezi" vizyonunu geliştiriyordu. Yuryev, "renk müziği"nin bağımsız bir sanat formu olduğunu ve düzgün organize edilmiş renklerin aktarılmasının halk arasında fiziksel ses algısına neden olabileceğini savunarak, o zamanın "Sentezi" nin sanatsal hayal gücünü aştı. Bu amaçla Yuryev bir hafif müzik orkestrası yarattı ve

bunun için mükemmel bir ses ve ışık iletim sistemine sahip bir salon geliştirdi.

Dış formu tam olarak bu pratik ihtiyaçlar tarafından belirlendi: bina "Kiev Uçan Daire'si" takma adını aldı. Bu proje, konseptinden çok sonra ve Yuryev'in istediğinden tamamen farklı bir bağlamda uygulandı. Bina Renk-müzik tiyatrosu yerine, 1970'lerin sonlarında kurulan Bilimsel ve Teknik Enformasyon Enstitüsü'nün ders ve sinema salonu haline geldi. KGB'nin rehberliğindeki koruma sayesinde Yuryev'in avangart projesi gerçekleştirilebildi." (3)

Salute Otel

1976-1984

Mimarlar: Avraham Miletsky, N. Slohotska, Vladimir Shevchenko

Mühendisler: Y.Shames, S. Sirota, E. Furmanov

Dnyeper nehrine bakan bir düzlük üzerinde yer alan otel 5-6 metreyi aşan cesur çıkmaları ile dikkat çekmekte. Giriş, lobi, restoran vb. genel hacimleri içeren 2 katlı bir bazanın üzerinde yükselen otel dairesel bir plana sahip.

Orijinal planı 16 yatak katlı bir kule olan yapı, inşaat sürecinde yaşanan çeşitli finansal problemler nedeniyle alçaltılmış ve 6 yatak katlı olarak gerçekleştirilmiş. Yapı merkezi bir merdiven ve asansör çekirdeğine çelik kablolarla asılı 19 adet duvar sistemiyle oluşturulmuş. Strüktür sisteminin oda katlarındaki esnekliği sınırlandırması ve kattaki oda sayısının azlığı zaman içinde büyük bir dezavantaj olmuş ve otel beklenen kullanım zenginliğine ulaşmamış. (3)

Brüt beton yapı, cesur çıkmaları ve oldukça etkileyici plastiği ile Slava Meydanı'nın bir yüzünü oluşturmaktadır.

Kiev Çocuk ve Gençlik Sarayı

1965

Mimari: Avraham Miletsky, E. Biliskyl

Slava Meydanı'nın diğer yüzünü oluşturan yapı ortada dairesel formu bir hol ve ona takılan kollardan oluşmakta. Yapının meydana bakan cephesi cam bir yüzey ile oluşturulmuş ve bu da iç mekan ile dış mekan arasındaki sınırları azaltıyor. Gece iç mekandaki etkinliklerin algılanması da bu şekilde sağlanıyor. Fizik, kimya, astronomi, matematik gibi bilim dalları yanı sıra dans, müzik, resim gibi sanat alanlarına da ev sahipliği yapan yapı, gençler için ücretsiz.

Ukrayna hükümetinin yapıyı iş veya ticaret merkezine dönüştürmeyi düşündüğü ve satmayı planladığı söyleniyor. (4)

Lobanovsky Dinamo Stadı

1934

Mimari: Vasyıl Oleksandroviç Osmak

Dinamo Kiev futbol kulübünün olan stadyum 1934 yılında kullanıma açılmış. Yaklaşık 17 bin kişilik kapasitesi olan stadın en büyük özelliği topoğrafyanın içinde yok olan kurgusu. 2011 yılında Olimpik Stadyumun onarılması ile artık Dinamo Kiev'in maçlar için kullanmadığı stadyum adeta yeşilin içinde yok oluyor.

Vernadsky Ukrayna Ulusal Kütüphanesi

1976-89

Mimari: V. Gopkalo, V. Gechona, J. Piskovskiy, V. Kolomiyets, L. Prutsakova

İki katlı bir baza kütle ve üzerinde yükselen bir bloktan oluşan yapı simetrik bir kurguya sahip. Taç kapıyı andıran bir giriş holünden girilen yapının zemin katında sergi ve kon-

ferans salonu yer almakta. Giriş holünün tavanındaki freskler ise Sovyet propaganda yaklaşımının ilginç bir örneği. Birinci kat ise tümüyle okuma salonları olarak planlanmış. Çatı ışıklıkları ile dikkat çeken salonlarda geniş açıklıklar geçilmiş. Kitap depolarının yükselen blokta olduğu yapı brütalist dile sahip. (5)

Yapıyı kullanmak, kayıtlı kullanıcılar dışında özel izine tabii. Biz yapıyı gezmek is-

tediğimizde "önce kaydolmanız gerekiyor" dendi. Bize bir form verdiler. Formu doldurduk. Kayıt parası yatırmamız gerekti. Parayı yatıracakken İngilizce bilen bir görevli ile karşılaştık ve bizim sadece yapıyı gezmek istediğimizi anlayınca, bir kağıda izin yazısı verdi. Yazıyı kütüphane girişindeki "babuşka"lara gösterdik ve içeri girdik. Babuşkalar bizi fotoğraf çekmeyin diye uyardılar. Ama biz gizli gizli birkaç mekan resim çektik.

Ukrayna Evi

1978-82

Mimari: Vadiym Hopkalo.**Yardımcı Mimarlar: Vadym Hrechyna, Volodimir Kolomiyets, Leonid Filenko**

Sovyetler Birliği'nin kuruluşunun 60. yılı nedeniyle yapılan yapı, açıldığında Lenin Müzesi olarak hizmet vermiş. 1985 yılında mimarlarının Schevchenko Ödülü'nü aldıkları yapı, Ukrayna'nın bağımsızlığını almasından sonra ise Sergi Evi'ne dönüştürülmüş ve halen bu amaçla kullanılmakta.

Bu süreçte yapıdaki Sovyet rejimini anlatan rölyefler sökülmüş ve dönemin izleri kaldırılmış.

Anıtsal merdivenler ile giriş katına ulaşılan yapı, dairesel formda bir galeri etrafında katlara yayılan sergi mekanlarından oluşuyor. Konferans salonu ve yeme içme mekanları da yapıdaki diğer programlar. 5 kata yayılan yapıda 4. ve 5. katta Ukrayna Tarih Müzesi koleksiyonları yer alıyor. 3500 kişinin kullanabildiği yapı sergi katlarının basık olması nedeniyle bana kentteki diğer Sovyet Dönemi yapıları düzeyinde gözükmedi. (6)

Ukrayna Sarayı

1970

Mimari: Yevgenia Marynchenko, Petro Zhylytsky ve IVainer

İç Mimari: I. Karakis

3700 kişi kapasiteli büyük salon ve 240 kişilik küçük salonları içeren yapı çeşitli türde konserlere ev sahipliği yapan bir Konser Salonu. İçine girme fırsatı bulamadığım yapı, giriş cephesi içbükey, dikey güneş kırıcılarla kaplı. Mimarları yapıdan dolayı 1971 yılı Svcenko Ulusal Ödülü'nü kazanmış.

İkinci Dünya Savaşı Ukrayna Tarihi Müzesi ve Anavatan Anıtı

1981

Anıt: Yevgeny Vuvhetiç (heykeltıraş) ve Vasyl Borodai (ressam)

1941 yılında 2. Dünya Savaşında Almanya'nın Kiev'i işgal etmesi ile başlayan savaş 1943 yılında sonuçlanır ve Ukrayna/ Rusya savaşı kazanır. Kendi içinde acı bir öyküsü olan ve büyük kayıplara neden olan bu savaş anmak amacıyla 1981 yılında Dinyeper nehri kıyılarında 25 dönümlük bir alanda İkinci Dünya Savaşı Müzesi kurulur. Savaşın etkilerini gelecek kuşaklara aktarmak, çekilen acıların unutulmamasını sağlamak ve savaşan Ukrayna-Rus askerlerinin anısını yaşatmak amacıyla kurulan müze kapalı ve açık sergi alanlarından oluşmakta. Tank, top gibi büyük ölçekli silahların açık mekanda sergilendiği müzede, korunması gereken objeler de kapalı mekanlarda sergileniyor.

Oldukça geniş bir alana yayılan müzenin en etkileyici düzenlemelerinden biri ise, brütalist anlayışta yapılmış rölyefler. Anavatan Anıtı'na giden yolun üzerindeki rölyefler, tünelleşen mekanın etkisiyle izleyiciyi savaşın ürkütücü ortamına sokuyor. Rölyefleri geçince de elindeki kılıçla birlikte 102 metre yüksekliğe ulaşan Anavatan Heykeli'ni karşınızda buluyorsunuz. Paslanmaz çelikten yapılan kadın heykeli 62 metre yükseklikte. Heykel sağ elinde kılıç tutarken, sol elinde ise üzerinde SSCB arması olan bir kalkan tutuyor.

New York'taki Özgürlük Heykeli'nden daha yüksek olan anıt, Sovyet rejiminin propagandası amaçlanarak yapılmış. İçine de çıkılabilen anıt, çelik strüktüre sahip ve kentin her yerinden görünüyor. Brejnev döneminde yapılan Müze ve Anıt, günümüzde Ukrayna'nın 2. Dünya Savaşı'ndaki kahramanlığına vurgu yapıyor . (7) (8)

Uzun yıllar boyunca önce Rus İmparatorluğu'nun sonra da Sovyet Rusya'nın egemenliğinde kalan Kiev'de Rus varlığı her alanda kendini hissettirmekte. Rusların kente çok değer verdikleri ve önemli yatırımlar yaptığı görülmekte. Son yıllarda Ukrayna ile Rusya arasında büyük bir gerilim var. Rusya Federasyonu'nun Ukrayna hakimiyetindeki Sivastopol ve Kırım yarımadasını işgal etmesi de bu gerilimin son halkası. Kentin adının, "Kiev" yerine, Ukrayna dilindeki okunuşu olan "Kyiv" şeklinde kullanılması da bu gerilimin bir sonucu. Biz kenti gezerken Rusya'yı protesto eden birkaç gösteriye de tanık olduk.

İki ülke arasındaki gerilim, ne yazık ki çoğu modernist dile sahip olan, Sovyet dönemi yapılarını da etkiliyor. Bizdeki modernist yapılara kayıtsız kalınmasına, yok edilmesine benzer bir durum da Ukrayna'da yaşanıyor. Bu konuda yerel girişimler var ve iki ülke arasındaki gerilim sonucunda modern yapıların yok olma tehdidi altında olmasının ve yıkılmasının yanlışlığı vurgulanıyor, mücadele veriliyor. (9) (10) Ancak aynı sorunun gene SSCB döneminde yapılan, ama modernist olmayan yapılar için olmadığını da vurgulayayım.

Ve sonuç olarak, Ruslar Kiev'i çok sevmiş. Ve de modernizm Kiev'de de tehdit altında.

Dinyeper Nehri genel görünüm

Bağımsızlık Meydanı genel görünüm

Bağımsızlık Meydanı'nda konser

Referans ve Notlar:

- 1.<https://tr.wikipedia.org/wiki/Kiev>
- 2.Cheryl Howard, The Kyiv Crematorium, A Socialist Modernist Highlight, 29 Kasım 2020, <https://cherylhoward.com/kyiv-krematorium/>
- 3.Alex Bykov, Oleksandr Burlaka, Oleksiy Radynski. "Superstructure": 11 Projects That Defined Kiev's Soviet Modernism.March 29, 2015. <https://www.archdaily.com/614062/superstructure-11-projects-that-defined-kiev-s-soviet-modernism>
- 4.<https://architectuul.com/architecture/kyiv-palace-of-children-and-youth>
- 5.<https://sovietmodernism.com/2016/01/02/vernadsky-national-library-kyiv-ukraine>
- 6.<http://architectuul.com/architecture/ukrainian-house>
- 7.http://architectuul.com/architecture/national_museum_complex_kiev
- 8.https://tr.wikipedia.org/wiki/ikinci_dunya_savasinda_Ukrayna_Tarihi_Muzesi
- 9.<https://rebelhistorian.com/guide-soviet-architecture-kyiv-ukraine>
- 10.Richard Antony French. The Editors of Encyclopaedia Britannica

